БЕЛАРУСКАЯ МАЛАДЗЁЖНАЯ ГАЗЕТА

ЧЫРВОНАЯ ЗМЕНА

ВЫДАЕЦЦА З 1921 ГОДА

ВЫХОДЗІЦЬ ПА ПЯТНІЦАХ

№ 45 (13525)

4 — 10 лістапада 1991 года

Цана 40 кап. (па падпісцы — 20 кап.)

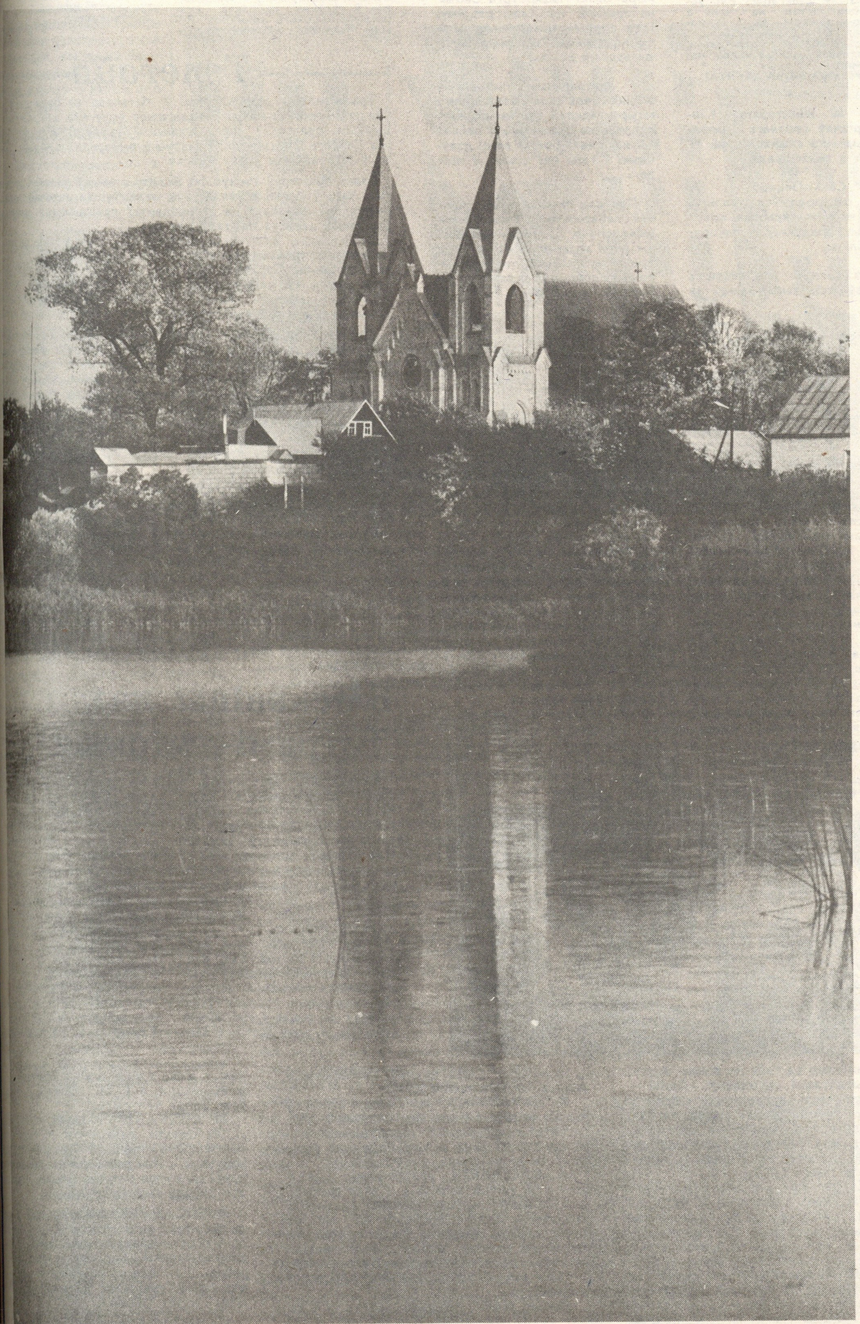

У старажытным Ракаве. Фота Івана ЮДАША.

ЧЫТАЙЦЕ Ў НУМАРЫ

Каму і як прадавалі рэвалюцыю?
Адказ на гэта пытанне "з нагоды апошняга свята Вялікага Кастрычніка" спрабуе знайсці гісторык Ю.Афонін.

3

Многія нашы чытачы прапануюць памяняць назву штотыднёвіка. Журналіст У.Міхно лічыць, што мяняць сваё аблічча "Чырвонай змене" не да твару.

4

У артыкуле "Заснуць і не прачнуцца" А.Краўчанка расказвае сумную гісторыю пра дзяўчыну, якая ў 20 год спрабавала скончыць самагубствам.

8

Адыходзяць нашы дзяды і бабулі. Пакідаюць нас ціха, непрыкметна. Як жа мы клапоцімся пра іх старасць? На гэту тэму разважае пісьменнік М.Федзюковіч.

9

Да ўвагі прыхільнікаў "Нотнага аркуша" — рэпартаж з фестывалю бардаўскай песні ў Оршы, анатацыі на альбомы беларускіх і замежных выканаўцаў, іншыя матэрыялы.

11—14

Інтэрв'ю з маскоўскім археолагам В.В.Сядовым, змешчанае ў мінулым выпуску "Сумежжа", выклікала цікавасць у нашых чытачоў. Размову на тэму фарміравання беларусаў, як этнасу, працягваюць А.Рогалеў і Г.Шыйка.

19

"Крымінальнае бюро" прапануе чытачам заканчэнне нататак асуджанай жанчыны "Падласць па загаду".

20

Адным абзацам

Азербайджан адмаўляецца выплачваць прапанаваную яму трохпрацэнтную частку знешняй пазыкі СССР.

***

З новага года Вільнюсу прыйдзецца плаціць Расіі амаль у 100 разоў больш за нафту, газ і каменны вугаль.

***

З Душанбе і Ташкента паведамілі, што таджыкі і ўзбекі будуць служыць у Савецкай Арміі.

***

Расія і Украіна выступаюць за тое, каб ядзерны патэнцыял Саюза кіраваўся цэнтралізавана, але з прадстаўніцтвам рэспублік. Так вырашана ў Кіеве ў выніку перагавораў паміж дзвюма рэспублікамі.

***

Урад Рэспублікі Малдова фактычна вырашыў пытанне аб уводзе сваёй нацыянальнай валюты. Ідуць спрэчкі, як яе назваць — дукаты альбо леі.

***

Прэзідэнт Расіі Барыс Ельцын заявіў, што магчыма стварэнне Дзяржаўнага банка Расіі на базе Дзяржбанка СССР. Пры гэтым «уся валюта, золата пяройдуць ва ўласнасць Расіі».

***

«Паміж Расіяй і іншымі суверэннымі рэспублікамі дзяржаўных граніц не будзе, так што праблемы нелегальнай міграцыі ўнутры СССР не актуальныя», — сказаў міністр унутраных спраў СССР В. Бараннікаў.

***

Рэспубліку Беларусь наведала з візітам дэлегацыя Рэспублікі Кыргызстан на чале з прэм'ер-міністрам Н. І. Ісанавым.

НА ЗДЫМКУ: падпісанне міжурадавага эканамічнага пагаднення.

Фота У. МЯЖЭВІЧА (БЕЛТА).

***

Каля 80 міністэрстваў і іншых органаў саюзнага кіравання юрыдычна спыняць сваё існаванне з 15 лістапада.

***

Мэр Санкт-Пецярбурга А. Сабчак распарадзіўся стварыць пасты, якія перакрыюць вываз харчовых прадуктаў з паўночнай сталіцы.

***

Кошт даляра для савецкіх турыстаў, якія выязджаюць за мяжу, узняўся з 32 да 47 рублёў.

***

Выдаткі ад фінансавання стратных прадпрыемстваў за 8 месяцаў гэтага года толькі ў прамысловасці склалі 7 мільярдаў рублёў.

***

Кіраўнік адміністрацыі Сахалінскай вобласці В. Фёдараў заявіў, што Б. Ельцын у размове з ім адмовіўся ад плана перадачы Паўднёва-Курыльскіх астравоў Японіі.

***

Вялікі князь Уладзімір Кірылавіч Раманаў па запрашэнню мэра Санкт-Пецярбурга Сабчака прыбыў на сваю радзіму. Гэта першае наведванне краіны кіраўніком Расійскага імператарскага дома...

***

У цэнтральным гастраноме Калінінграда сярод белага дня з чатырохгадовай дзяўчынкі, якая сядзела на падаконніку, нейкая «цётка» зняла боцікі. Маці дзяўчынкі ў гэты час стаяла ў чарзе...

***

Паводле звестак сацыялагічнай лабараторыі Вільнюскага універсітэта, 55 працэнтаў рускіх, якія жывуць у Літве, і 52 працэнты літоўскіх палякаў вырашылі стаць грамадзянамі Літоўскай Рэспублікі.

Рок-культура

«Народжаны тут»

Хлопцаў з Менскага рок-гурта «РОКІС» можна павіншаваць з вялікай падзеяй: на гэтым тыдні яны скончылі работу ў студыі, дзе запісвалі свой новы магнітальбом. У альбом увайшло восем кампазіцый, аб'яднаных агульнай назвай «НАРОДЖАНЫ ТУТ».

Паводле адзнак экспертаў Беларускага радыё, запіс зроблены на вельмі высокім узроўні як па музычнаму выкананню, так і па тэхнічных характарыстыках. Спадзяёмся, што новая праграма «РОКІСА» зацікавіць як аматараў беларускага рока, так і прыхільнікаў рытм-эндблюза як стылю. Акрамя таго, вельмі цікавым падаецца і работа новага вакаліста «РОКІСА» (былога ўдзельніка легендарнай «Бонды») Ігара ВАРАШКЕВІЧА. Паводле сцвярджэнняў гукааператара студыі, дзе пісаўся «РОКІС», больш арыгінальнага і цікавага вакаліста на Беларусі цяжка знайсці. Ну што ж, паслухаем «народжаныя тут», што хоча данесці нам «РОКІС».

Цытата тыдня

«Такім чынам, не клапаціцеся і не гаварыце: «што нам есці!» альбо «што нам піць!», альбо «ў ва што апрануцца!», бо ўсяго гэтага прагнуць паганцы; ведае Айцец ваш нябесны, што вам патрэбна ўсё гэта».

Евангелле от Матфея, 6, 31—32.

Памяць

«І паўстаюць з мінуўшчыны дзяды...»

Змяніліся часы, змяніліся і нашы святы. Гэтае ж свята, дзеля памяці аб якім ішлі на міліцэйскія шыхты беларусы ў 88-м, свята памяці продкаў — «Дзяды», прыходзіць да нас позняй восенню. Свята памяці нашай, памінанне ўсіх тых, хто жыў у імя дзяцей сваіх, у імя зямлі сваёй, якая завецца Беларусь...

Мітынгам-рэквіемам у будынку рэспубліканскага КДБ пачаліся «Дзяды» ў Мінску. Тут выступілі былыя палітвязні 30—50-х гадоў, народныя дэпутаты рэспублікі, святары. Ляглі кветкі да сімвалічнай каплічкі ля будынка КДБ, адкуль пачынаўся трагічны шлях тысяч нявінных людзей.

Удзельнікі мітынгу накіроўваюцца ў Курапаты, дзе адбываецца ўрачыстае набажэнства: сотні свечак запалілі людзі ля Крыжа на месцы расстрэлаў ахвяр рэпрэсій. Вечарам Беларускі фонд культуры запрасіў мінчан у Дом літаратара. Тут гучалі памінальныя спевы ў выкананні камернага хору «Унія». Удзельнікі вечарыны разам з акцёрамі студэнцкага тэатра пад кіраўніцтвам Міколы Казачонка ўшанавалі памяць сваіх продкаў.

Фота А. Кушнера. (БЕЛТА).

Экспрэс-інтэрв'ю

Як вы ставіцеся да багатых?

Пытанне само па сабе не новае. Адказ на яго высвятлялі спрадвеку. Адны — словам, другія — з дапамогай кісценя. «чырвонага пеўня». Хаця, на наш погляд, багацеям абсалютна «да фені», як хто да іх ставіцца, мы ўсё ж паспрабавалі задаць такое пытанне некаторым з наведвальнікаў мінскага ГУМа.

З. СУХІ, рабочы: «А што ў мяне пытаецеся? Я зараз шкарпэткі набуду ды пайду. Мая запаветная мара — ніколі не даношваць іх да дзірак. І я зайздрошчу тым, хто мае магчымасць набываць гэтыя шкарпэткі без талонаў і памногу».

Б. СЛІПКА, настаўнік: «А зараз усе багатыя. Паглядзіце на дзяўчынак-чацвертакласніц: ва ўсіх залатыя завушнічкі. Як са школы прыйдуць — апранаюць джынсы, якія іх бацькі з Польшчы прывезлі. І я не бачу ў гэтым нічога дрэннага. Ва ўсякім выпадку, я ніколі не буду заклікаць сваіх вучняў «экспрапрыіраваць экспрапрыятараў».

А. ЛЕВАНЕВІЧ, пенсіянер: «Хіба ў нашай краіне можна без падману? Хіба дзесяткі тысяч можна зарабіць законнымі сродкамі? Вось я і стаўлюся да багацеяў як да парушальнікаў закона».

А. ВАСІЛЕВІЧ, пенсіянерка: «Далучаюся да вашай размовы. І хачу дадаць, што багацей парушае законы не толькі чалавечыя, але і нябесныя. Ён жа не сваім каркам зарабляе гэтыя грошы, не вырабляе тканіну, мэблю... Наш савецкі багацей — элементарны спекулянт, ліхвяр, а яшчэ сам Хрыстос выганяў ліхвяроў з храма...»

ПЕЦЯ, бомж: «Ведаеш, братка, я б хацеў быць заможным. Толькі каб нічога не рабіць, таму што не бачу ніякай неабходнасці працаваць. І не хачу гэтага рабіць. Я нікога не абвінавачваю — быццам у мяне адбілі ахвоту працаваць... ў прынцыпе я і так багаты — у м... ёсць пачак цыгарэт».

М. АБДУЛАЕЎ, гандляр: «Э-э-э, да... гі, не смяшы мяне, — хто ж гэта да ба... гатых добра ставіцца? Багацей — ён са... разумны, самы непаседлівы... А лянот... заўсёды будзе капейкі лічыць і на та... хто лічыць тысячы, гаўкаць».

Я. ПІСАРЧУК, інжынер: «А я н... да багацеяў не стаўлюся. Ведаю, што... лі б я свае праекты ажыццявіў, быў б... звышбагацеем. Але нікому гэта не п... рэбна. Ды і мне не патрэбна — дрыжа... над гэтымі грашыма, ды чакаць альбо м... ліцыі, альбо рэкета».

Ц. ЯРЭМКА, госць з Украіны: «А... я магу ставіцца да сябе самога? Не, я... кавуны прадаю, гандлюю ідэямі. Ху... паеду адсюль — Канада чакае.

Падзея

О, дзівосная краса!

23 кастрычніка пачаўся, а 30-га скончыўся фестываль «Адраджэнне беларускай капэлы». Гэта вялікая падзея ў нашай культуры. Уражанні аб ім можна перадаць коратка словамі загалоўка гэтага матэрыялу. Яны прагучалі ў касцёле Святога Роха ў Мінску, на канцэрце старажытнай музыкі.

«О, дзівосная краса» — такую назву мела адна з сямі канцон вядомага «Полацкага сшытка», помніка музычнай культуры Беларусі XVI—XVII ст.ст. Іх натхнёна данёс да слухачоў заслужаны артыст рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Віктар Скорабагатаў. Акампаніраваў яму ансамбль Белдзяржфілармоніі «Кантабіле» ў саставе лаўрэата міжрэспубліканскага конкурсу Яўгена Віданава, Генрыха Гедзільтэра (флейты), Пятра Са... кіна (скрыпка), Сяргея Драбі... на (віяланчэль), Канстанціна Шарава (клавесін).

Думаю, гэта не будзе пера... большаннем, калі я назаву гэты калектыў (і тыя творы, што яны выканалі) нацыянальным гонарам Беларусі.

Турботы і хваляванні нашага ўбогага жыцця пакідалі душу, калі гучалі дзівосныя раманс... Міхаіла Казіміравіча Агінскага на яго ж вершы ў перакладзе на беларускую мову Уладзіміра Мархеля, калі знаходзілася ў палоне ў гукаў чароўнай сера... нады Мацвея Радзівіла.

Дзякуй вялікі, геніі! Дзякуй музыка! Не ведаю, як без ва... мы б «влачили свое жалкое су... ществование».

В. БРЫЛЬ.

Тэлетайп

Традыцыйнай дэманстрацыі 7 лістапада не будзе. Гарадск... ўлады Мінска дазволілі грамадскаму руху «За дэмакратыю, са... цыяльны прагрэс і справядлівасць» правесці мітынг у парк... імя Горкага. Прыхільнікі Беларускага Народнага Фронта збяру... ца ў Купалаўскім парку Мінска.

Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь выдаў распараджэнне аб... тым, што ў сувязі з увядзеннем надбаўкі да аптовай цаны на... нафту з 1 лістапада на 28 працэнтаў павышаюцца дзяржаўныя... розначныя цэны на нафтапрадукты.

З 2 лістапада на Мінскім стадыёне «Дынама» можна не толькі па... глядзець футбольны матч, але і прадаць і набыць амаль што... любыя тавары. Справа ў тым, што на мінулым тыдні Мінгарвы... канком прыняў рашэнне аб адкрыцці на тэрыторыі стадыёна... «Дынама» рэчавага рынку. Уваходны білет каштуе 2 руб... Джынсы — у дзвесце разоў даражэй.

Прэзідыум ВС Беларусі зацвердзіў новыя аклады дэпутатам, які... працуюць у парламенце на прафесійнай аснове. Цяпер старшы... ня камісіі атрымлівае 1700, намеснік — 1600, сакратар — 140... рублёў у месяц. Можна ўводзіць «свабодныя» цэны?

На пасяджэнні Прэзідыума Савета Міністраў Рэспублікі Бела... русь заяўлена, што ў беларускай энергасістэме не хапае звыш 2... мільёна кілават электрычнай магутнасці ці 35 працэнтаў ад я... наяўнасці. Тым часам толькі за першае паўгоддзе гэтага го... 906 прадпрыемстваў дапусцілі перарасход 14,2 мільёна кілава... гадзін электраэнергіі.

Чарга на КПП «Заходні Буг» скарачаецца, а КПП «Бруз... Гродзенскага раёна церпіць небывалае нашэсце аўтатурыста... Агульная працягласць чаргі там склала больш за 7 кіламетра...

Як паведамляецца, 25 працэнтаў цяперашніх беспрацоўных — людзі да 25 гадоў; дванаццаць працэнтаў — ад 26 да 30; 24 пр... цэнты — ад 31 да 41; 22,5 працэнта — ад 41 да 50; 16,5 працэн... — звыш 50 гадоў. Такім чынам, пры надыходзячым рынку бол... за ўсё шансаў страціць работу ў маладых людзей.

Прэм'ер-міністр Беларусі В. Ф. Кебіч заявіў, што мытныя пр... вілы на мяжы з Прыбалтыкай стануць больш строгімі, чым ... мяжы з Польшчай. Плануецца адкрыць на заходняй мяжы р... публікі некалькі новых КПП, праход праз якія будзе знач... спрошчаны.

Бліскавіцы над Татрамі—мірныя

Напрыканцы кастрычніка, у дзень нацыянальнага свята ЧСФР, каля сарака членаў сябрыны «Беларусь—Чэха-Славакія» сабраліся ў актавай зале Таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, каб падзяліцца ўспамінамі аб Чэха-Славаччыне, намеціць кірункі далейшай дзейнасці сябрыны.

Сярод прысутных былі, маўляў, фізікі і лірыкі. Так, акадэмік Шаршнёў выказаў спадзяванні, што паміж фізікамі абедзвюх краін зноўку ўсталююцца дзелавыя і сяброўскія адносіны, а паэт Пятрусь Макаль прачытаў вершык Міра... лава Валіка ў сваім перакла... дзе. Выкладчыкі і журналіст... навукоўцы і літаратары — ... яны сышліся ў адным: сябро... кім адносінам трэба надава... новыя формы, пераносіць і... дзяржаўна-афіцыйнага ўзро... ню на чалавеча-асабісты.

Пад час вечарыны адбы... прагляд дыяпазітываў, дэгус... цыя чэшскага піва і знаём... ва з калекцыямі фотаздым... кніжак, паштовых марак і г... паэта Сяргея Панізніка.

У вечарыне прыняла ўдз... грамадзянка ЧСФР пані Е... Гласна.

А. СМІРНОЎ.

СА СВАЁЙ ЗВАНІЦЫ

КАМУ І ЯК ПРАДАВАЛІ РЭВАЛЮЦЫЮ?

– Вам, бальшавікам, веры няма... Вы рэвалюцыю прадалі...

– Каму?

– А хто яго ведае... Каму яна патрэбная, таму і прадалі...

Гэты "дыспут" махноўца-вартаўніка з палоннымі чырвонаармейцамі з фільма "Служылі два таварышы" сёння сышоў з экрана і вядзецца ўжо не выдуманымі персанажамі, а рэальнымі людзьмі паўсюды, ад парламенцкіх трыбун да грамадскага транспарту, з той толькі розніцай, што раней бальшавікоў абвінавачвалі ў здрадзе рэвалюцыі, а цяпер — за тое, што яны яе здзейснілі.

Апарат — нам не брат

Кастрычніцкая рэвалюцыя ставіла сваёй мэтай будаванне гэтакага ладу, пры якім кожны працуе на грамадства па меры здольнасцей, а яно задавальняе матэрыяльныя і духоўныя патрэбы кожнага спачатку па працы, а потым і па патрэбнасцях. Гэтыя мэты адпавядалі інтарэсам тых, хто не мее іншых крыніц існавання, акрамя працы па найму, і тых, хто яшчэ ці ўжо не мог працаваць. Акрамя таго, перспектыва канфіскацыі ўласнасці памешчыкаў і капіталістаў і ператварэння яе ў агульнанародны набытак цалкам задавальняла масу дробных уласнікаў, якія ўбачылі ў ёй выратаванне ад разарэння і разлічвалі штосьці-небудзь захапіць пры дзяльбе маёмасці больш багатых канкурэнтаў ці, у крайнім выпадку, атрымаць нейкую "прыбаўку" з "агульнага катла". Падтрымка гэтых сацыяльных слаёў — працаўнікоў па найму, і дробных уласнікаў, якія жылі сваёй працай — і забяспечыла перамогу ў Кастрычніку 1917 г. бальшавікам, праграма якіх найбольш адпавядала іх інтарэсам.

Аднак пасля перамогі бальшавікі апынуліся ў парадаксальным становішчы. Каб рэалізаваць сваю праграму, ім неабходна зацвердзіцца як манапольная кіруючая партыя. Але, каб стаць гэтай партыяй-манапалістам, яны непазбежна ператвараліся ў абаронцаў не рабочага класа і яго саюзнікаў, а "рабоча-сялянскай дзяржавы". Апошняя ж для забеспячэння свайго нармальнага функцыяніравання ўладарна патрабавала ад бальшавікоў мер, якія ўшчамлялі інтарэсы не толькі нейтральных, але і раней падтрымаўшых рэвалюцыю сацыяльных слаёў.

Так, заключэнне Брэсцкага міру диктавалася неабходнасцю выратаваць дзяржаву любой цаной. Але ўступка праціўніку каля 1 млн.кв.км тэрыторыі, выплата 6 млрд. марак кантрыбуцыі, поўная дэмабілізацыя войска і флоту, выкананне іншых рабаўніцкіх патрабаванняў былі расцэнены большасцю насельніцтва акупаваных ворагам рэгіёнаў як здрадніцтва.

Для забеспячэння прадуктамі харчавання гарадскога насельніцтва, амаль двухмільённага дзяржапарату, больш як 5-мільённага войска, міліцэйскіх фарміраванняў, якія налічвалі каля мільёна чалавек, ва ўмовах грамадзянскай вайны не было іншага сродку, акрамя прадразвёрсткі. Гэтакае дармовае адабранне "лішкаў" пасля абвяшчэння "Дэкрэта аб зямлі" ашаламіла сялян. "Здрада рэвалюцыі",— вырашылі яны.

Можна прывесці яшчэ нямала прыкладаў, калі кіраўнікі кампартыі адступаліся ад раней абвешчаных лозунгаў у імя ўмацнення дзяржапарату, імі ж сфарміраванага для ажыццяўлення тых самых лозунгаў. Але прасцей успомніць прызнанне У.І.Леніна ў 1922 г.:"...не нам належыць гэты апарат, а мы належым яму".

Прыхільнікі камандна-бюракратычных метадаў кіравання як толькі канчаткова атрымалі перамогу ў партапараце, спынілі разлічаную на доўгі перыяд новую эканамічную палітыку і ператварылі дзяржаву ў манапольнага работадаўцу і размеркавальніка матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей, усе сацыяльныя слаі насельніцтва трапілі ў эканамічную залежнасць ад яго. Улада аб'яднанага партыйна-дзяржаўнага апарату стала ўсёабдымнай.

Пакуль патрабаванні "нізоў" "вярхі" пацвярджалі палягчэннем умоў працы, павышэннем рэальнай заработнай платы, пашырэннем сеткі бясплатных вучэбных, медыцынскіх устаноў, іншымі сацыяльна-эканамічнымі мерапрыемствамі па павышэнню жыццёвага ўзроўню насельніцтва, існавала рэальнае, а не выдуманае яднанне партыі і народа. Натуральнымі былі і масавы працоўны энтузіязм пры выкананні народнагаспадарчых планаў, і гатоўнасць абараняць сацыялістычны лад ад знешніх і ўнутраных ворагаў.

Рабаванне пасярод сацыялізму

Аднак паступова тэмпы росту расходаў на забеспячэнне функцыяніравання камандна-бюракратычнай сістэмы кіравання і абслугоўваючых яе структур, на рэалізацыю грандыёзных, але без эканамічнай аддачы праектаў, на "падкормліванне" замежных рэжымаў, якія (нярэдка толькі на словах абвяшчалі сябе сацыялістычнымі) дасягнулі гэтакага ўзроўню, што сродкаў для павышэння дабрабыту насельніцтва краіны ўжо не хапала. Усё часцей пачало практыкавацца "выпампоўванне" з насельніцтва грошай на папаўненне дзяржаўнага бюджэту:"кааператыўнае" жыллёвае будаўніцтва, павышэнне рознічных цэн, павелічэнне прамых падаткаў і інш.

У нетрах камандна-бюракратычнай сістэмы, з-за адсутнасці дзейснага кантролю з боку працоўных мас за размеркаваннем матэрыяльных і духоўных даброт па працы, сфарміравалася праслойка, якая разбагацела на паўлегальных прывілеях, хабарах, махінацыях з дзяржаўнай маёмасцю. Яна не мела патрэбы ўжо ў захаванні гарантыі права на працу, на дзяржаўную дапамогу ў выпадку страты працаздольнасці і іншых "перажыткаў сацыялізму". Больш таго, пакуль гэтыя перажыткі захоўваліся, захоўвалася і пагроза канфіскацыі маёмасці прадстаўнікамі названай праслойкі, як нажытага непрацоўнымі спосабамі.

Пацвярджэннем гэтага з'явіліся так званае "ўзбекская" і аналагічная ёй "справы" у іншых рэгіёнах краіны. У работнікаў партыйна-дзяржаўнага апарату, якіх абвінавачвалі ў сувязях з "ценявой эканомікай", былі канфіскаваны мільённыя багацці. Нядзіўна, што менавіта пасля гэтай акцыі эканамічнае жыццё краіны папоўнілі кааператыўная і прыватна-прадпрымальніцкая дзейнасці. Такім чынам "цэнавікі" і карумпіраваныя элементы ў камандна-бюракратычнай сістэме атрымалі магчымасць "адмыць" свае капіталы і пусціць іх у абарот на законнай аснове.

Але для поўнай свабоды дзеянняў ім неабходна было, па-першае, ліквідаваць дзяржаўную манаполію на сродкі вытворчасці не толькі ў тых сферах дзейнасці, куды яны былі дапушчаны, а паўсюль; па-другое, ухіліць усе "перажыткі сацыялізму" ў заканадаўстве, што перашкаджаюць уласнаму прадпрымальніцтву; па-трэцяе, вытравіць з грамадскай свядомасці ўяўленне аб тым, што ўзбагачэнне меншасці за кошт рабавання большасці — сацыяльная несправядлівасць. Для гэтага, перш за ўсё, даказваецца, што "сацыялізм нас не пракорміць". Работа адзінага народнагаспадарчага механізма арганізавана так, што непастаўка ў тэрмін, напрыклад, гаек адным са звенняў вытворчага ланцужка пагражае зрывам плана выпуску аўтамабіляў, яго канчатковым звяном. Памяншэнне аб'ёмаў закупак айчыннага збожжа, вінаграду, чаю, тытуню і іншых сельгаспрадуктаў па розных "аб'ектыўных прычынах"; закрыццё, таксама па "аб'ектыўных прычынах", вялікай колькасці прадпрыемстваў, што выпускаюць тавары народнага спажывання пры адначасовым павелічэнні ў некалькі разоў экспарту гэтых тавараў — вось што было зроблена дзеля "доказу". На фоне штучна створанага пагаршэння становішча на ўнутрысаюзным спажывецкім рынку ўсё мацней пачалі гучаць усхваленні ўмоў жыцця пры "гасудару-імператару", пры капіталістах, суправаджаемыя рэфрэнам:"Вось якога шчасця пазбавілі нас бальшавікі".

Здавалася б,КПСС павінна выступіць у абарону свайго мінулага, даказаць, што, акрамя памылак і перагібаў, яна рабіла штосьці па задавальненню матэрыяльных і духоўных патрэбнасцей насельніцтва і спрабуе рабіць зараз. Але яе "вярхі", у значнай частцы карумпіраваныя, самі былі зацікаўленыя ў дыскрэдытацыі ідэй Кастрычніка, а "нізы", выхаваныя партыйнай дысцыплінай, аказаліся няздольнымі да самастойных рашэнняў. Гэтак і атрымалася, што словы непісьменнага махноўца "...Вы рэвалюцыю прадалі..." займелі сучаснае гучанне. На гэты раз прададзенымі аказаліся інтарэсы тых, хто не мае іншых крыніц для існавання, акрамя працы па найму, ці, наогул, існуе на выдаткоўваемыя грамадствам сродкі.

"Добрага дзядзькі" не будзе

Што ж, з'ява не новая. Хто хаця б трохі помніць курс гісторыі, напэўна, успомніць аналагічныя ўчынкі разбагацелых паплечнікаў "сялянскага цара" Івайлы ў Балгарыі, важака "худых людзей" Мікеле Ланда, які прыйшоў да ўлады пасля паўстання чомпі ў Фларэнцыі ў 1378г... Даўно прыйшоў час адмовіцца ад наіўнай веры ў "добрага цара", "добрага прэзідэнта", "добры парламент". Урокі гісторыі, у тым ліку і нашай паслякастрычніцкай, вучаць, што дабрыня ўлад праяўляецца адносна толькі тых сацыяльных слаёў, якія настолькі моцныя, што могуць дыктаваць свае патрабаванні ўладзе.

Менавіта таму сёння ў краіне ідзе інтэнсіўны працэс задавальнення жаданняў айчынных і замежных капіталаўкладальнікаў, якія "падкормліваюць" прама ці ўскосна як саюзныя, так і рэспубліканскія структуры кіравання. У іх інтарэсах фарсіруюцца мерапрыемствы па прыватызацыі, а дакладней — па продажу прыродных і створаных працай усіх народаў СССР багаццяў. Для атрымання імі максімальнага прыбытку праводзіцца "лібералізацыя", а дакладней — узніманне цэн, увядзенне платы за паслугі, якія да нядаўняга часу аказваліся бясплатна, стварэнне "рынку працоўнай сілы", калі на працу будуць прымацца толькі тыя, хто пагодзіцца з умовамі работадаўцаў...

І ўсё гэта будзе працягвацца, пакуль тыя, хто жыве на адну зарплату (стыпендыю, пенсію, дапамогу), будуць згодныя купляць тавары за назначаныя цэны, пакуль знойдуцца згодныя працаваць за зарплату, не адпаведную рыначным цэнам, пакуль на абарону звольненага не будуць падымацца ўсе члены яго працоўнага калектыву, пакуль усе тыя, на жыццёвым узроўні якіх адмоўна адбіваюцца сучасныя пераўтварэнні, не зразумеюць: пагаршэнне іх жыцця — вынік іх пасіўнага чакання. Пара ўжо запомніць, што такое "абяцанкі", і верыць не ім, а канкрэтным справам.

Юры АФОНІН,
гісторык.

АД РЭДАКЦЫІ:

Такім чынам , сёлета 7-е лістапада як дзяржаўнае свята, як "чырвоны лісток календара" мы адзначаем у апошні раз. З наступнага года гэты дзень будзе звычайным, будзённым. Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь прыйшоў да наступнага вынёску, зацверджанага ажно двума галасаваннямі,– 7 лістапада – не рэвалюцыйна-пераможная дата, а дзень дзяржаўнага перавароту, учыненага партыяй бальшавікоў, таму і з'яўляецца не ўсенародным святам, а святам адной, асобна ўзятай партыі – камуністычнай. Пры сённяшняй шматпартыйнасці прызначаць як дзяржаўныя, народна-святочныя чырвоныя часіны кожнай партыі – заблытаешся ў святах, вырашылі парламентарыі.

Наш даўні аўтар Юры Іванавіч Афонін – прыхільнік сацыялістычнай ідэі, чалавек, які не займеў ад служэння ёй ані пасад, ані шматквадратнаметровых кватэр, ані партыйных дачаў, ані шыкоўных машын, анічагусенькі...

Думаем, ён мае маральнае права паразважаць "з нагоды свята".

АДКРЫТЫ ЛІСТ

Чаму Чаму Чаму Чаму Чаму Чырванее Чырванее Чырванее Чырванее "Чырвонка"?

Шаноўная рэдакцыя!

Піша Вам пастаянны ваш падпісчык з тысяча дзевяцьсот семдзесят восьмага года...

Ведаеце, гэты ліст мне не давядзецца перасылаць па пошце, на што зэканомлю аж цэлыя адзінаццаць капеек (і то хлеб!). Проста прыйду на работу і пакладу яго на рэдакцыйны стол. Калегі мае, відаць, усміхнуцца, а нядобразычліўцы (буду рады, калі памыляюся) з'едліва ашчэрацць зубы: даскакалася, маўляў, "Чырвонка" – яны ўжо самі сябе выпісваюць і чытаюць. Нядобразычліўцам скажу адразу, што "чытаць сябе" і нават перачытваць маю рэальную мажлівасць на рабоце. І тым не менш... Што ж, няхай буду яшчэ адным дзіваком, памятаеце:"Мир без чудес черно-бел, черно-бел..." Наша сям'я і сапраўды выпісвае "Чырвоную змену" з тых самых часін, калі камсамол яшчэ быў "перадавым атрадам моладзі". І ніхто нам яе, дарэчы, не спускаў па разнарадцы. І збіраемся быць яе падпісчыкамі датуль, пакуль альбо не свісне за гарою рак і рэальная беларусізацыя на суверэннай нашай зямлі не ператорыць газету з невялікім тыражом у масавае беларускае маладзёжнае выданне, альбо... альбо не свісне за гарою рынак і "Чырвоная змена" не стане "Вестником колбасного производства".

ВОСЬ перада мною ліст такога ж, як і я, падпісчыка, толькі з Віцебска, Кастуся Карнелюка, а калі шчыра, то нашага даўняга няштатнага аўтара.

"Трэба мяняць і назву газеце. Чаму менавіта "Чырвоная змена"?— пытаецца ён.— За каго чырванее гэтая змена? І пра якую змену ідзе гаворка?— праўда, сам жа і выдае сябе.— Хоць назва "Чырвоная змена", асабліва "Чырвонка", дарагая майму сэрцу".

Такіх лістоў не адзін і не два. Памяняць назву раяць нам Ігар Іваноў з Мінска, Г.Тарасевіч з Салігорска, іншыя чытачы. А Уладзіслаў Мецько з Гомеля прапануе "змяніць выяву эсэсэсэраўскага ордэна на "Пагоню".

Вельмі прыемна, вядома, што і сёння яшчэ засталіся людзі, нераўнадушныя як да назвы нейкай беларускамоўнай, яшчэ й "камсамольскай" газеты, так і да яе зместу. Але... Але дазвольце паспрачацца, спадары. Зрэшты, я сёння толькі чытач, і гэта мая ўласная думка. Зараз мы вяртаем гістарычныя назвы гарадам, вуліцам. Не выдумваем новай тапанімікі, а менавіта вяртаем, выпраўляючы колішнія памылкі. Памятаеце, была мода, і нават крапіўоўская свінння Каравая, "прылажыўшы ніжэй капыты", заяўляла:

"Вось і прашу даць імя мне новае,
Падмацаваўшы яго пастановаю..."

Навошта ж нам ізноў вынаходзіць веласіпед? "Чырвоная змена" нарадзілася чырвонай (краснай) і, дзякаваць Богу, разняніла восьмы дзесятак гэткай жа самай. Што б вы падумалі пра чалавека, які на восьмым дзесятку вырашыў памяняць сабе імя? Што ж, была эпоха, былі свае прынцыпы, ідэалы. Гэта было... было... "Гэта наша з табой біяграфія". Няўжо ж нам зараз, прыпадобніўшыся да хамелеона, мяняць сваю афарбоўку ў залежнасці ад навакольнага асяроддзя? І потым хто даваў права сённяшняму калектыву газеты на свой густ і рызыку пералапачваць яе гісторыю (назва — гэта таксама гісторыя)? Відавочна, для гэтага трэба было б сабраць велізарную рэдакцыйную лятучку і падняць, прабачце, з зямлі, людзей, якіх, на жаль, ужо немагчыма падняць, і ў іх спытаць. Ведаеце, у нашай "Краіне Саветаў" мы ніколі не ўмелі як след раіцца з народам. А каб умелі, мо не давялося б зараз так многа рэзаць па жывому.

Але чаму мы так палохаемся чырвонага колеру, спадары? Няхай яго не любяць бык і індык — ім так ад нараджэння наканавана. У нас жа чырвань вунь і на дзяржаўнай сімволіцы — і не загана. А калі ўжо для некага "бальшавіцкія" назовы, нібы чырвоная ануча для тога быка, і нясцерп, прыгадайце вунь "Комсомольскую правду". Да гэтага часу сама сябе не пужаецца, і, думаеце, усохла? Нічога сабе, па-мойму, газета.

Відавочна, не ў назве справа. Вось тут і хацелася б паразважаць над пытаннем Кастуся Карнелюка. За што ж чырванее "Чырвонка"? Ведаеце, што я падумаў, Кастусь? А назва ў нашай з вамі газеты самая што ні ёсць актуальная сёння. Вы бачылі адно з першых тэлевізійных выступленняў новага Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслава Станіслававіча Шушкевіча? Я глядзеў, і слёзы на вачах стаялі. Паўтары гадзіны эфірнага часу — адны і тыя ж праблемы:"каўбаса", "каўбаса"... Ды што ж мы, браткі-беларусы, такія ненасытныя ў рэшце рэшт. А ці ў нас горай за іншых з тэю каўбасою? Прабачце, Станіслаў Станіслававіч, не да вас папрок. Разумею, што "ушчэнт згаладнелыя" мінчукі бясконца засыпалі вас гэтымі "колбасными вопросиками", як засыпаюць універсамы гаспадарчымі сумкамі, так што пагаварыць пра культуру, а ці пра нашае адраджэнне проста не засталося часу. Але мне ўсё адно было крыўдна, бо як-ніяк вы першы з нашых кіраўнікоў, хто свабодна валодае беларускай мовай, і таму менавіта на вас зацяплілася была ў мяне надзея, яшчэ й зараз пакуль не патухла, не дайце ёй памерці. А яшчэ, ведаеце, мо і не трэба было адказваць на той мове, на якой задаваліся пытанні, бо гаварылі, бадай, увесь час па-расейску і што ж — ніхто дзякуй не сказаў. А яны, тыя мінчукі, ніколі і не запытаюцца ў вас на сваёй мове, бо ў адрозненне ад "кілбасы", яна іх, манкуртаў, і не хвалюе. Але трэба ж неяк нам ВЫХОДЗІЦЬ з гэтага зачараванага кола. Іншае мяне ўразіла ды непрыемна здзівіла. Манкурты манкуртамі, але дзе ж былі ў гэты дарагі эфірны час тыя самыя нашы шаноўныя "бэнээфаўцы", але дзе ж былі ўсе тыя, хто своечасова ўмее закінуць слова за знявечаную, прыніжаную нашу беларускасць? Чаму іх голасу чуваць не было? Няўжо ўсё яшчэ не вызваліліся з-пад эйфарыі з нагоды вяртання гістарычнага сцяга ды "Пагоні"? Дык скажу вам, браткі, "Пагоню" людзі па-рознаму разумеюць. У Мінску вунь не трэба было і аб'яўляць, і так штодня пагоня — і за тэю самай "Кракаўскаю", і за "доўгім рублём".

Як тут не пачырванееш, калі ўжо хапілі эканамічныя законы канкурэнцыі за горла і душаць. Нехаця пачырванееш — ад недахопу кіслароду. Нічога, шаноўныя чытачы, хутка ўсе мы, і белыя, і чырвоныя, зробімся сінюшнымі ці зялёнымі — усе аднолькавымі. Жыццё такое.

Пакуль вунь самі журналісты нават высвятл[...] юць, хто з іх не той афарбоўкі, чытач увогул[...] сплывае, сплывае як найдалей ад палітычнае не[...] разбярыхі, якая нагнала аскому. Людзей пачына[...] юць раздражняць як камуністы, так і дэмакраты[...] людзі перастаюць ім верыць, людзі перастаюц[...] верыць прэсе і страчваюць да яе цікавасць. Ув[...] чавідкі адбываецца пераацэнка каштоўнасцей[...] далёка не на карысць культуры.

Можна, вядома, перафарбавацца і яшчэ [...] адзін колер — у жоўты, і тым самым на нейкі ча[...] вырашыць праблему падпісчыка. Толькі ці на[...] доўга? Вунь на белым свеце тое і робіцца. Зара[...] лёгка можна вычытаць у прэсе расклад ру[...] касмічных "талерак" на першае паўгоддзе 19[...] года і дакладны час іх прыбыцця з прыпынкамі[...] буйнейшых гарадах Саюза. Можна проста пера[...] гаварыць са сваімі далёкімі продкамі, карыстаю[...] чыся паслугамі службы сервісу станцыі экстр[...] сенсаў. Урэшце, можна даведацца рэцэпт пры[...] тавання жалезнага бобу з радыеактыўных адх[...] даў. Можна ўсё, калі ты манапаліст на рын[...] паперы. Няма паперы ды сродкаў толькі д[...] беларускамоўнай прэсы. Цікава, ці доўга яш[...] наш народ немчуром будзе глытаць тыя сала[...] жавыя пілюлі. Відаць, доўга, бо кожны нар[...] заслугоўвае такі інтэлектуальны ўзровень, які [...] заслугоўвае.

А вы кажаце, назву мяняць!..

Зараз у рэдакцыі ідзе завочная чытацкая [...] тучка. Многія чытачы адгукнуліся, дзякуй [...] Ёсць цікавыя прапановы, але іх не так многа. [...] баюся прызнацца, мы, чырваназменаўцы, па с[...] насці, слаба ведаем свайго чытача. Нам вядо[...] яго колькасць, але за абстрактнымі лічбамі [...] канкрэтныя людзі. Хто яны, якія іх інтарэсы?

Было вельмі прыемна чытаць ліст вучня во[...] май мінскай школы Ігара Іванова, даведацца, ш[...] Ігар з наступнага года стане падпісчыкам "Чы[...] вонай змены". У лісце — шмат цікавых канкр[...] ных прапаноў, якія мы, журналісты, [...] мажлівасці, вядома ж, пастараемся выкарыста[...] у далейшай рабоце. Але ці багата ўвогуле м[...] ладзі чытае "Чырвонку"? Якія рубрыкі, матэры[...] лы ёй найболей падабаюцца? А без якіх мо[...] было б і абысціся? Хацелася б таксама пачу[...] людзей больш сталага ўзросту і акрэсленых ж[...] цёвых пазіцый, у прыватнасці, навукоўцаў — [...] даю, што і яны ёсць сярод нашых чытачоў. [...] зрабілі свой выбар даўно — адраджэнне [...] хоўнасці, вяртанне гістарычнай спадчыны. А [...] вы думаеце пра назву нашае газеты, яе тэма[...] ную скіраванасць?

Як бы ні стараўся рэдакцыйны калектыў, ён [...] зможа зрабіць па-сапраўднаму цікавую газ[...] без дапамогі чытача. Раблю гэты напамін, у пр[...] ватнасці, як вядучы выпускаў "Роднага сло[...] паштовая скрынка якога апошнім часам зна[...] апусцела.

Мажліва, ёсць тут і наша віна, але ж і мы, ч[...] ваназменаўцы, з поўным правам можам за[...] таць у чытача ўслед за ім самім: чаму наша з [...] газета з гадамі страчвае?.. Чаму яна ўвог[...] павінна нешта страчваць? Альбо ты, чытач[...] быўся наш адрас?

Напрыканцы хачу сказаць, шаноўная ра[...] цыя, што ўжо выпісаў менавіта "Чырвоную з[...] ну" на наступны год.

Заўсёды ваш і, спадзяюся, не апошні з маг[...]

Уладзімір МІХ[...]

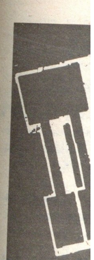

Карупцыя перакладзе азначае подп[...] прамое выкарыстанн[...] службовымі асобамі прав[...] забяспечаных пасадай, дзел[...] ўласнага ўзбагачэння.

ПЯРЭВАРАТНІ

Карупцыя ў перакладзе з латыні азначае подкуп, прамое выкарыстанне службовымі асобамі правоў, забяспечаных пасадай, дзеля ўласнага ўзбагачэння.

Карупцыя, «Савецкая энцыклапедыя» падкрэслівае гэта, характэрная для буржуазных дзяржавы і грамадства (подкуп чыноўнікаў, грамадска-палітычных дзеячаў, хабарніцтва). Атрымліваецца, прадажчасць службовых асоб «квітнее» недзе там, на дзікім Захадзе, і, зразумела, сацыялістычнае грамадства нат не чула пра такую з'яву. Даруем энцыклапедыі яе «савецкасць», ідэалагічную закамплексаванасць спішам на год выпуску — 1987-ы. Але карупцыя ў нас была, ёсць і, крый Божа, застанецца.

Некаторыя работнікі апарату Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, здаецца, паверылі ў сваю беспакаранасць. Вось і трактуюць шаноўныя кіраўнікі Закон «Аб часовых мерах па абароне спажывецкага рынку Рэспублікі Беларусь» як ім прыемней. Самае ж цікавае, што саноўныя парушальнікі Закона застаюцца ў цяні і не нясуць аніякай адказнасці. Супрацоўнікі ўпраўлення па барацьбе з эканамічнай злачыннасцю МУС РБ з ног збіліся ў імкненні навесці прававы парадак. На мяжы рэспублікі было разгорнута 55 (!) кантрольна-прапускных пунктаў, у тым ліку 17 — на чыгунцы і ў аэрапортах: задзейнічаныя 573 (!) супрацоўнікі міліцыі. У жніўні для падтрымкі былі выдзелены дадатковыя сілы — 275 міліцыянтаў, адкрыта яшчэ 25 КПП.

За ледзь ці не год дзеяння Закона — абаронцамі спажывецкага рынку выяўлена 7037 фактаў парушэння ягоных нормаў, прадухілены 2289 незаконных вывазаў тавараў, сыравіны і прадукцыі на агульную суму — 45 мільёнаў рублёў. Адказ, атрыманы мной з МУС рэспублікі, за подпісам начальніка ўпраўлення па барацьбе з эканамічнай злачыннасцю спадара Шафарэнкі, сведчыць: многія службовыя асобы міністэрстваў і ведамстваў пад шыльдай «інтарэсы рэспублікі» хаваюць цынічнае ігнараванне закона. У Мінгандлі і Камітэце па дзяржзабеспячэнню выяўлены шматлікія факты супрацьзаконнай выдачы ліцэнзій на вываз за межы рэспублікі тавараў, якія забараняецца вывозіць пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 6 лістапада 1990 года за № 275. Вось далёка не поўны пералік асоб, што разбазарваюць народнае дабро.

Спадар Краўчанка, намеснік міністра гандлю. У парушэнне названай пастановы выдаў больш як 50 дазволаў на вываз з рэспублікі вострадэфіцытных тавараў. У прыватнасці 30 мая б. г. работнікі КПП аэрапорта «Мінск-2» канфіскавалі ў жыхара Арменіі Белуяна 10 тэлевізараў «Гарызонт» і 630 рулонаў шпалер. Ён набыў гэта за наяўны разлік у Баранавіцкім філіяле Брэсцкага тэхнагандлёвага цэнтра «Арбітасервіс» і ў малым прадпрыемстве «Гарант» г. Барысава ў абмен на абяцаныя аўтамашыны, ракавіны і унітазы. Дазволу на вываз гэтай прадукцыі не мелася. Толькі пасля канфіскацыі Белуян прадставіў ліцэнзію, падпісаную намеснікам міністра гандлю спадаром Краўчанкам. На аснове гэтай ліцэнзіі Смалявіцкі раённы суд вынес апраўдальнае рашэнне.

11 чэрвеня б. г. у аэрапорце «Мінск-2» супрацоўнікі міліцыі затрымалі жыхароў Арменіі Матэвасяна і Мынурыяна, якія імкнуліся вывезці 27 фотаапаратаў. Усё той жа дабрадзей Краўчанка дае зялёнае святло на вываз.

16 чэрвеня б. г. на Краўчанку супрацоўнікі УБЭЗ МУС РБ складаюць пратакол аб адміністрацыйным правапарушэнні, прадугледжаным арт. 11 Закона рэспублікі «Аб часовых мерах па абароне спажывецкага рынку БССР», за незаконную выдачу ліцэнзій: 13 чэрвеня — на 10 тэлевізараў і 50 швейных машын; 16 чэрвеня — на 5 халадзільнікаў; 23 чэрвеня — на 300 тэлевізараў і г. д.

І што ж? Знаходзяцца іншыя дабрадзеі. Савет Міністраў рэспублікі тэрмінова выдае пастанову № 320 ад 16 жніўня 1991 г. Гэта пастанова — лаз для асоб, што парушылі заканадаўства. За такія ж адміністрацыйныя правапарушэнні да адказнасці прыцягваецца намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта па матэрыяльна-тэхнічнаму забеспячэнню РБ спадар Цыганкоў. Адміністрацыйны пратакол у адносінах да яго быў накіраваны ў народны суд Кастрычніцкага раёна г. Мінска, аднак да адказнасці ён не прыцягнуты. З боку Пракуратуры рэспублікі па прадстаўленню МУС выносіцца пратэст на рашэнне суда першай інстанцыі. Адміністрацыйны матэрыял накіраваны 1 жніўня ў Мінскі гарадскі суд, але дагэтуль ніякага рашэння не прынята. 1 кастрычніка бягучага года прадухілены незаконны вываз за межы рэспублікі туалетнай вады імпартнай вытворчасці на суму 16 млн. 820 тыс. рублёў. Парушальнік — віцебскае малое дзяржаўнае прадпрыемства «Верас». На думку спадара Шафарэнкі, народны суд Кастрычніцкага раёна і Вярхоўны суд РБ насуперак закону спынілі адміністрацыйную справу з-за адсутнасці саставу правапарушэння. З дакладной запіскі міністра ўнутраных спраў Ягорава (іск № 1/189 ад 28.06.91) на імя Старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь т. Кебіча В. Ф.: «19 ліпеня б. г. прадухілены незаконны вываз 1.379.000 кв. дм скуравіны. Скураны тавар у Арменію імкнуліся вывезці прадстаўнікі кааператыва «Сявак-3» г. Ерэвана ўзамен 2200 пар абутку. З вывозімай сыравіны можна было зрабіць 50 тысяч пар абутку.

І гэта адбываецца ў той час. калі з-за недахопу сыравіны гарбарныя заводы недадаюць абутковай прамысловасці 127 млн. кв. дм хромавых, 7 млн. кв. дм жорсткіх, не хапае юхтовых скураных тавараў. Службовыя асобы матывавалі сэнс здзелак тым, што ў Беларусь узамен скураной сыравіны паступае вялікая колькасць цэменту, аднак праверкай гэта не пацвердзілася — дастаўка цэменту не звязана з вывазам скуры. Гэты спіс можна б прадоўжыць і надалей, але, на маю думку, і зазначанага дастаткова, каб чытач зразумеў, як рулявыя гавораць адно, думаюць другое, а робяць трэцяе.

Мяркую, што абранне Генеральным пракурорам спадара Ігнатовіча з перапарадкаваным КДБ РБ дапамогуць паставіць усе кропкі над «і».

Віктар КУЧЫНСКІ,
народны дэпутат Рэспублікі Беларусь.

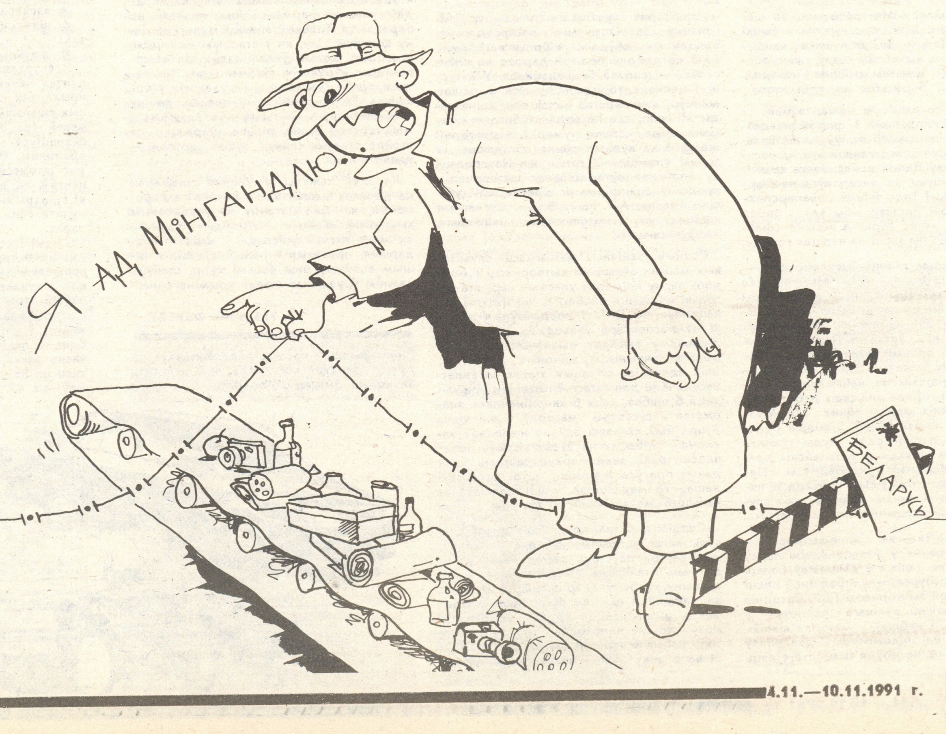

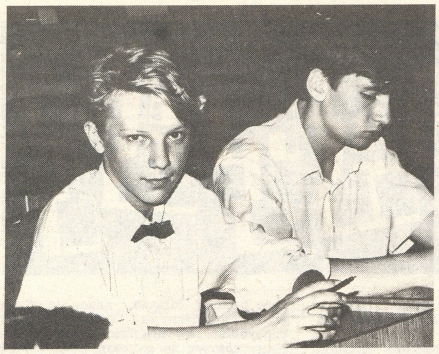

Вучацца бізнесмены

Беларускі філіял міжнароднага інстытута менеджмента адкрыты ў Гомелі. Набываць веды пра законы камерцыі, вучыцца актыўнай прадпрымальніцкай дзейнасці тут будуць кіраўнікі прадпрыемстваў і калгасаў. Займацца ўжо пачалі каля сарака чалавек.

«У будучым прадугледжваецца практычная стажыроўка слухачоў у краінах Заходняй Еўропы і Амерыкі,— гаворыць дырэктар філіяла Віктар Іванавіч Цярэшчанка.— Пасля гэтага ім будзе выдадзены дыплом міжнароднага прыкладу».

Сам Цярэшчанка ўжо прайшоў такі шлях адукацыі і (пакуль адзін з нешматлікіх у краіне) мае званне магістра дзелавой адміністрацыі ў галіне знешнеэканамічнай дзейнасці.

Разам з новым інстытутам з'явіўся ў Гомелі і ягоны «малодшы брат»— міжнародны эканамічны ліцэй. Права займацца тут набылі найбольш адораныя школьнікі горада.

НА ЗДЫМКАХ: 1. Настаяцель Гомельскі протаіерэй Стэфан ГЛАДЫШЧУК пад час асвячэння ліцэя.

2. Вучань сярэдняй школы № 36 Дзіма ЧЫКАЧОЎ — слухач міжнароднага эканамічнага ліцэя.

3. На занятках у інстытуце менеджмента.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА (БЕЛТА).

Інамаркі на вуліцах горада

Па руках ударылі двое. Уладар новенькай «дзевяткі» і гаспадар старэнькага БМВ. Першы нерваваўся і гарачыўся. Другі паблажліва кіўнуў: «Стартуй першым. Я не спяшаюся. Усё роўна абганю».

Так і адбылося. На трасе моцная інамарка ў два глыткі праглынула вялікі гандыкап. Потым, для большага канфузу, шчоўкнула выхлапам газаў «жыгулёнка» па носе і накатам выйшла наперад. Захапляючай барацьбы не адбылося.

А калі б гонка была нежартоўнай, з дэтэктыўнай інтрыгай? І форай наадварот, калі б першым ірвануў на БМВ засвечаны мафіёзі, а даганяць яго на «служэбцы» пачаў Катані з мясцовага крымінальнага вышуку, які заседзеўся на старце? Што тады? Тады фінал малаперспектыўнай пагоні паставіў бы нас перад праблемай, якую коратка можна сфармуляваць так: інамаркі на вуліцах горада.

— Па першае ліпеня бягучага года,— расказвае начальнік ДАІ Наваполацка Яўген Пятровіч Шынкевіч,— ва ўласным карыстанні навапалачан было 7668 аўтамашын, з іх 231 замежнай вытворчасці. Лічбы гэтыя яўна ўстарэлі. Парк інамарак пашыраецца вельмі хутка. Каналы паступлення? Іх некалькі. Нямецкія «Вартбургі» цэнтралізавана набываліся прадпрыемствамі горада для сваіх работнікаў. За рулём такіх машын сёння 174 навапалачаніны. Акрамя таго, інамаркі пераганяюцца з Калінінграда, куды трапляюць марскім шляхам з еўрапейскіх краін, якія маюць парты на Балтыцы. Паступаюць яны і па сушы. На ўсход іх вязуць, галоўным чынам, афіцэры, якія служылі ў былых сацыялістычных краінах...

Так, Германія — як краіна-вытворца — прэваліруе сёння ў наваполацкім парку інамарак. Але галава ў даішнікаў баліць не з-за «Вартбургаў»— лебядзінай песні аўтамабільнай вытворчасці ГДР. Заходнія немцы дасягнулі вялікага поспеху ў гэтай галіне. І кубікаў у маторах «іхніх» паболей. І на спідометрах дзяленняў нашмат больш, не роўня тым, што стаяць на прыборах службовага транспарту ДАІ. Ганяцца за «Опелямі», «Мерседэсамі-Бенцамі», «Аўдзі», «Фольксвагенамі», БМВ па добрай прамой дарозе на «Жыгулях» — справа безнадзейная. У мітусні і цеснаце горада, дзе ўсё вырашае манеўр, майстэрства вадзіцеля, яшчэ куды ні йшло, але па асфальтабетоне аўтабана — не, дохлы нумар. І інспектараў жа ДАІ на вуліцах сёння абганяюць не толькі «немцы». У гэтым жа Наваполацку японская аўтамабільная вытворчасць прадстаўлена фірмамі «Таёта», «Міцубісі», «Нісан». А яшчэ ёсць хуткасныя «французы», «італьянцы», «шведы», «амерыканцы».

Розныя тэхнічныя магчымасці службовых машын айчыннай вытворчасці і моцнага парку інамарак уласнага карыстання толькі вяршыня айсберга, які нястрымна наплывае на ДАІ. У аператыўныя навыкі аўтаінспектара ўваходзіць уменне па знешняму выгляду вызначыць марку і мадэль машыны. У злічоныя імгненні, якія адпусціла сітуацыя. Нават на адлегласці... Але для гэтага ён павінен прайсці хаця б лікбез, хаця б «карціначнае» знаёмства з сусветам матораў, які яшчэ ўчора быў схаваны ад нас жалезнай заслонай. Маецца на ўвазе сістэма перападрыхтоўкі, якая мяркуе сабраць банк даных пра ўсе інамаркі, што атрымалі нашае грамадзянства, цэнтралізаванае набыццё метадычнай літаратуры і г. д.

Сервіс для інамарак. Гэта флюс, пакуль яшчэ непрыкметны, але не сёння, дык заўтра паўстане перад намі ўзбуджаным гнайніком. Пашкодзіўшы аўтамашыну, любы ўладар імкнецца аднавіць яе законным шляхам. Калі такая магчымасць выключаецца адразу, то рана ці позна пошук неабходных вузлоў і дэталяў набывае крымінальны характар. У Наваполацку ўжо зафіксаваны факты, калі здымалі шыбы-катафоты на аднатыпнай інамарцы.

Нельга выключаць і павышаную зацікаўленасць інамаркамі з боку канакрадаў сучаснай фармацыі. Яны, на жаль, не перавяліся. Толькі ўганяюць цяпер не адну конскую сілу, як у старажытныя часы, а столькі, колькі ўклалі гэтых сіл канструктары ў рухавік аўтамашыны. Захавалася, трэба меркаваць, і псіхалогія ўгоншчыка. Ён па-ранейшаму плаціць даніну славалюбству, рэйтынгу зладзейскага майстэрства. Адна справа ўкрасці са стойла старую клячу, зусім другая — удалога каня.

Карацей кажучы, з'яўленне інамарак на дарогах нашай краіны—гэта такі феномен, які мае патрэбу ва ўсебаковым вывучэнні. «Таёты» і «Форды» павінны як мага лягчэй упісацца ў нашы гаспадарчыя, прававыя і іншыя сувязі. У іншым выпадку яны вельмі хутка стануць цяжкім грузам на шалях крымінагеннасці.

Уладзімір ФАКЕЕЎ.

Матэрыялы паласы падрыхтаваў да друку аглядальнік «ЧЗ» па пытаннях эканомікі Зміцер ЛУКАШУК.

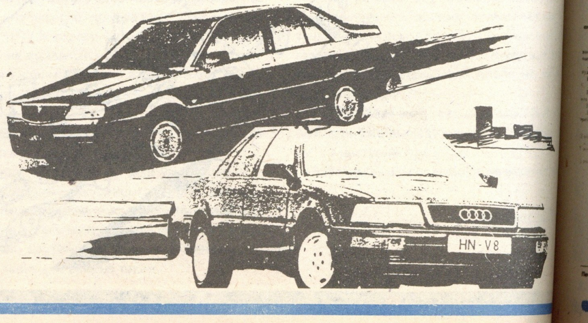

Перазімуем?

З кожным днём жыць усё весялей. На- бліжаецца зіма. Як экалагічная, так і эканамічная. Экалагічную можа яшчэ я і перажывём — партызанскі вопыт рэ публіка мае.

А вось ці здолеем перажыць эканамі ную, калі па ўсіх відах прадукцыі ідз стабільнае падзенне вытворчасці. Вос толькі некаторыя з нядаўна ўдакладне ных лічбаў:

- тканін усіх відаў—на 10 працэнта
- ільняных валокнаў і натуральна шэрсці — на 30 працэнтаў;
- электрачайнікаў — на 21 працэнт;
- відэамагнітафонаў — на 35 працэн таў;
- швейных машын — на 8 працэнта

Электралямпачак выраблена на 5 пра цэнтаў меней — зніжана іх колькасць н прылаўках на 20 мільёнаў штук. Школь ных сшыткаў выраблена на 11 працэнта меней (на 300 мільёнаў штук). Удва скараціўся выпуск алоўкаў у драўляна абалонцы. Вытворчасць папярос і цыга рэт штомесячна скарачаецца на 5 пра цэнтаў, за дзевяць месяцаў курыльшч кі не атрымалі, адпаведна з узроўнем м нулага года, 9 мільярдаў папярос і цы гарэт.

З намі застаюцца і штодзённыя дэфіц ты: ад батарэек і лязоў для галення нержавеючай сталі да пральных пара коў і туалетнага мыла. Што застаецц рабіць спажыўцу? У такой сітуацыі аддае перавагу нарыхтоўцы на запас. выніку ў нас пуста нават там, дзе пуст быць не павінна. Возьмем кухню: вытвор часць электрычных мясарубак павяліч лася на 35 працэнтаў, кухонных камба наў—на 47, міксераў—на 22. Дзе яны

Хачу прадоўжыць гутарку, якую пачаў прафесар І. І. Дуда ў артыкуле «Хто ты, доктар!» («Чырвоная змена», № 25). Цалкам згаджаюся: сучасная падрыхтоўка ўрачэбных кадраў недасканалая і не адпавядае сусветным стандартам.

У пацвярджэнне магу прывесці прыклад. Былы хірург 9-й клінічнай бальніцы г. Мінска, доктар медыцынскіх навук, не здолеў працаваць у ЗША па сваёй спецыяльнасці і быў вымушаны ўладкавацца працаваць шафёрам таксі. А ягоная жонка, урач, — медсястрой.

«ХТО ТЫ, ДОКТАР?»

Адна з прычын такога недаверу да дыпломаў савецкіх урачоў — парушэнне традыцый і разрыў пераемнасці медыцынскай адукацыі ў нашай краіне. Бо параўнальна нядаўна карціна была зусім іншай. Прапаную вашай увазе кароткі гістарычны экскурс. У мінулым стагоддзі ўрачы нашай краіны па сваёй кваліфікацыі значна перасягалі замежных калег. Ні адзін урач, які скончыў навучальную ўстанову за мяжой і нават меў там практыку і вучоную ступень, не мог уладкавацца на службу ў Расіі, калі не здаваў адпаведных экзаменаў у медыцынскай калегіі.

Высокі прафесіянальны ўзровень медыкаў забяспечваўся строгім адборам будучых студэнтаў. Гэта бачна на прыкладзе Пецярбургскай медыка-хірургічнай акадэміі. Конкурс у яе перавышаў пяць чалавек на месца. Акадэмія імкнулася прыцягваць здольную моладзь з усёй краіны, таму ўступныя экзамены ў ёй прымаліся не толькі на рускай, але і на французскай, нямецкай і польскай мовах. Насуперак існуючаму меркаванню, нацыянальнай варожасці ў вышэйшых навучальных установах тады не існавала. У акадэміі навучаліся рускія, украінцы, беларусы, палякі, немцы, татары, французы, шведы, фіны, яўрэі, людзі іншых нацыянальнасцей. Разнастайным быў і сацыяльны састаў: дзеці дваран, свяшчэннікаў, сялян, мяшчан, ваеннаслужачых і разначынцаў. Тут таксама давучваліся замежныя ўрачы і нават дактары медыцыны, якія не вытрымалі экзамены ў медыцынскай калегіі.

Асноўным крытэрыем былі веды, таму высокія патрабаванні захоўваліся ўвесь перыяд навучання. Калі студэнт не здаваў адзін экзамен, то яго пакідалі на тым жа курсе для паўторнага навучання, пры нязданчы двух — выключалі з навучальнай установы (у нашыя дні практыкуецца пераздача той ці іншай навуковай дысцыпліны). Толькі трэцяя частка пераадольвала пяцігадовы акадэмічны курс і атрымлівала ўрачэбны дыплом. Нядзіўна, што са сцен навучальнай установы выходзілі высокаадукаваныя спецыялісты, якія працавалі ў розных рэгіёнах краіны, у тым ліку і на Беларусі.

У дарэвалюцыйным Мінску, як і ва ўсёй Беларусі, не было вышэйшай медыцынскай школы. Аднак у горадзе працавала нямала ўрачоў са ступенню доктара медыцыны, што сведчыла аб іх высокай кваліфікацыі. Нашых дарэвалюцыйных калег нярэдка запрашалі прыват-дацэнтамі (пазаштатныя выкладчыкі) ва універсітэцкія цэнтры і нават выбіралі прафесарамі. Так, напрыклад, А. Сініцкі быў выбраны прафесарам Варшаўскага універсітэта. Н. Цыбульскі — прафесарам Кракаўскага універсітэта. Урач Мінскай губернскай бальніцы Ф. Кодзіс да прыезду ў горад загадваў кафедрай Вашынгтонскага універсітэта ў г. Сан-Луіс у ЗША.

Мінскія ўрачы былі на грэбені сусветнай навукі. Нагадаем, што яны пачалі ўжываць настойку ёду для апрацоўкі аперацыйнага поля раней, чым гэта зрабіў італьянскі хірург Антоніо Гросіх, якога лічаць вынаходцам названага метаду. Падобных прыкладаў было нямала, таму замежныя перыядычныя медыцынскія выданні ахвотна прадастаўлялі свае старонкі беларускім урачам (С. Ліпінскаму, Ф. Кодзісу, І. Афенбергу і інш.) а працы Таварыства ўрачоў Магілёўскай губерні рэферыраваліся ў Швейцарыі.

Беларускія ўрачэбныя таварыствы былі цэнтрамі навуковай медыцынскай думкі. Яны рэгулярна выдавалі свае «Пратаколы», «Працы», а затым і часопіс «Минские врачебные известия». Вядомыя айчынныя і замежныя навукоўцы (В. Манасеін, П. Лесгафт, І. Сечанаў, І. Мечнікаў, В. Красоўскі, В. Падвысоцкі, Ян Мікуліч, Луі Пастэр і шматлікія іншыя) лічылі за гонар быць ганаровымі членамі. Аб гэтым сведчаць лісты, што захоўваюцца ў Цэнтральным Дзяржаўным гістарычным архіве БССР, а дыплом І. Сечанава аб выбранні яго членам Таварыства мінскіх урачоў і зараз упрыгожвае яго былы кабінет у 1-м Маскоўскім медыцынскім інстытуце.

Высокі прафесіяналізм беларускія медыкі спалучалі з такой жа інтэлектуальнасцю. Амаль кожны ўрач свабодна валодаў некалькімі замежнымі мовамі. Пры наведванні клінік Берліна, Будапешта, Вены, Варшавы, Парыжа, Прагі яны абыходзіліся без перакладчыкаў, а на міжнародных кангрэсах і нацыянальных з'ездах урачоў у Германіі, Францыі і Польшчы рабілі паведамленні на мове краін-арганізатараў. Не спыняючы практычнай дзейнасці, мінскі ўрач Гурвіч пераклала на рускую мову «Капітал» Карла Маркса. Пераклад яна зрабіла з нямецкага тэксту, звяраючы яго з французскім выданнем, якое выйшла пад рэдакцыяй самога аўтара. Яе пераклад быў настолькі ўдалым, што вытрымаў тры выданні (1899, 1906, 1907 гады).

У сілу сваіх магчымасцей урачы праводзілі актыўную асветніцкую работу. Яны стварылі ў Мінску 4 бібліятэкі (дзве з іх—імя А. С. Пушкіна і Л. М. Талстога —існуюць па сённяшні дзень, а медыцынская — аднавілася), адкрылі нядзельную школу для дарослых, праводзілі народныя чытанні на рускай, польскай і яўрэйскай мовах, заснавалі і ўзначалілі шэраг нацыянальна-асветніцкіх арганізацый, падрыхтавалі праект стварэння універсітэта.

Такая гісторыя. Сучаснасць, як мы ведаем, куды менш аптымістычная. Я лічу, што для «канверсавання» дыплома савецкіх медыкаў трэба перагледзець некаторыя аспекты вучэбных планаў, правесці поўную дэідэалагізацыю медыцынскай адукацыі. Урач павінен перш за ўсё лячыць, а грамадска-палітычнымі навукамі займацца ў вольны час.

Любы спецыяліст павінен добра валодаць прафесіяй. Але ўрач, які не валодае сваёй прафесіяй, — гэта грамадска небяспечная з'ява. Медык абавязаны пастаянна ўдасканальваць свае веды і павышаць кваліфікацыю. Аднак існуючая сістэма атэстацыі не садзейнічае гэтаму. Больш таго, адміністрацыя любой лячэбнай установы (бальніцы, паліклінікі, дыспансера) не зацікаўлена ў павышэнні кваліфікацыі кадраў, бо за катэгорыю трэба плаціць, а фонд зарплаты застаецца нязменным. Нярэдка атэстацыйныя камісіі выкарыстоўваюцца як органы інквізіцыі для расправы з непажаданымі людзьмі. Не заахвочваюць імкнення да ведаў і новыя ўмовы аплаты працы, якія зраўнялі вопытнага ўрача з маладым выпускніком.

Атэстоўвацца павінны ўсе ўрачы абавязкова. Згодны з аўтарам актыкула, што праводзіць атэстацыю трэба менавіта ў інстытутах удасканалення ўрачоў. Гэта дасць магчымасць пазбегнуць суб'ектывізму і павысіць цікавасць да вучобы. Крытэрыем стануць веды і навыкі, а не ўзаемаадносіны з адміністрацыяй і чыноўнікамі ўпраўлення аховы здароўя.

Узнікае пытанне — дзе знайсці сродкі? Сёння ў нашай краіне мільён трыста тысяч урачоў. Больш, чым дзесьці ў свеце. Такая колькасць нам не патрэбна. У нас шмат урачоў, якія лячэннем ніколі не займаліся і не будуць займацца: урач-статыстык, урач-метадыст, урач-адміністратар, давераны ўрач. Усе гэтыя пасады можна без шкоды для справы аховы здароўя скасаваць. Неабходна ліквідаваць ведамасную медыцыну і такія зусім не жыццёва важныя структуры, як урачэбна-фізкультурныя дыспансеры і дамы санітарнай асветы (а не змяняць назвы). Трэба было б падумаць і наконт мэтазгоднасці захавання шматлікіх і непрадукцыйных навукова-даследчых інстытутаў. І адначасова вырашыць пытанне аб скарачэнні прыёму ў медыцынскія навучальныя ўстановы.

На заканчэнне хачу спыніцца яшчэ на адным пытанні. На мой погляд, узровень прафесіянальнай падрыхтоўкі знізіцца пасля ўвядзення закона аб мове, які адмяжуе мясцовых абітурыентаў ад канкурэнцыі моладзі з іншых рэспублік. Наданне мове «карэннай» нацыі статуса дзяржаўнай не адлюстроўвае і моўную сітуацыю ў рэспубліцы. У цывілізаваных краінах са змешаным насельніцтвам робяць інакш. У Швейцарыі функцыяніруюць тры дзяржаўныя мовы: нямецкая, французская і італьянская. У развітых і працвітаючых краінах з неаднародным нацыянальным саставам узаконена па дзве афіцыяльныя мовы. Гэта ў Бельгіі, Канадзе, Фінляндыі і нават у маленькім герцагстве Люксембург, дзе насельніцтва ўсёй краіны не дасягае нават паўмільёна чалавек.

Трэба зазначыць, што беларускія медыкі заўсёды былі пазбаўлены нацыянальнай адасобленасці. Таварыствы ўрачоў Беларусі з дня свайго нараджэння (1862 г.) вызначаліся сваім шматнацыянальным саставам і адсутнасцю нацыянальнай варожасці. Ва ўмовах нацыяналізму і шавінізму, культывуемага царызмам, яны аб'ядналі рускіх, беларусаў, палякаў, яўрэяў, літоўцаў, немцаў і медыкаў іншых нацыянальнасцей і захавалі сваё адзінства. (У той час, калі некаторыя медыцынскія таварыствы імкнуліся нават у сваіх назвах падкрэсліць нацыянальны састаў. Так, у Маскве і Пецярбургу паасобку існавалі таварыствы нямецкіх і рускіх урачоў, у Рызе—таварыства нямецкіх, а затым былі створаны яшчэ тры таварыствы — рускіх, літоўскіх і яўрэйскіх урачоў. Такая ж карціна назіралася ў Каўнасе, Шаўляі, Панявежысе і іншых гарадах).

Добры закон аб мове ці дрэнны, але ён дзейнічае і яго трэба выконваць. Аднак жыццё не даруе памылак. Практыка прымянення закона прымусіць рана ці позна (лепш рана) унесці ў яго адпаведныя змены.

А. МАЛЧАНАЎ,
урач Мінскага гарадскога анкалагічнага дыспансера, кандыдат медыцынскіх навук.

МИНСКІЯ
ВРАЧЕБНЫЯ ИЗВѢСТІЯ
ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ НАУЧНЫЙ и БЫТОВОЙ ЖУРНАЛЪ
Общества Минскихъ Врачей.
Tuberculinum purum
ENDOTIN
БОРЖОМЪ
ПРЕДОХРАНЯЕТЪ

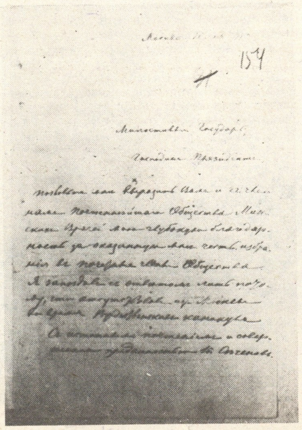

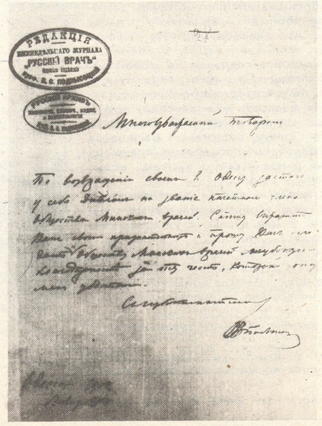

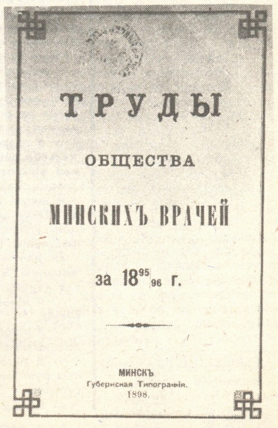

Заснуць і не прачнуцца

«Людзі — маленькія язычкі полымя, ледзь абароненыя сценамі ад буры знішчэння і вар'яцтва. Яны трапешчуць пад яе парывамі і кожную хвіліну гатовыя згаснуць назаўсёды».

ЭРЫХ МАРЫЯ РЭМАРК.

«...Мне здаецца, што ўсё ў свеце і за яго межамі — гэта неба. І людзі, і кветкі, і дрэвы, і зоркі. І ўсё навокал павінна быць лёгка і свабодна — цудоўнага нябеснага колеру...»

Гэтым запісам Света пачынае свой першы дзённік. Ёй шаснаццаць. Усяго шаснаццаць.

«...Толькі што прыляцела з міністэрскай кантрольнай па фізіцы, а маці адразу раскрычалася, што я не ўсё паспела рашыць. У мяне і так гэтай фізікай быў сапсаваны настрой, а тут я наогул амаль не разраўлася. Але стрымалася. Фіг з ёй, з гэтай фізікай. Не ў фізіцы шчасце. А ў чым тады? Не ведаю. Але я шчаслівая заўсёды пасля добрага футбола, пасля добрых успамінаў і цудоўнага надвор'я. А галоўнае тады, калі пасля маіх жартаў усе смяюцца, і ва ўсіх добры настрой. Тады я разумею, што ўсё астатняе — лухта, што ніякая фізіка не вартая таго, каб з-за яе псаваўся настрой...»

Бой-дзяўчынка — такой яе запомнілі былыя аднакласнікі. Жыццярадасная, заўсёды поўная энергіі прынцыпіялка-максімалістка. Да вар'яцтва любіла футбол, магла разраўціся з-за таго, што «Дынама» (Мн.) прайграла «Спартаку»—3:0. Самыя заўзятыя двоечнікі і хуліганы паважалі і нават трохі пабойваліся яе. Гаварыла заўсёды тое, што думала. У вочы.

«...Я вельмі часта стала задаваць сабе пытанне: «Чаму іншыя жывуць ціха і спакойна, а ў мяне вечна ўсё не так, як у людзей. І дастаецца мне заўсёды больш за ўсіх. Ці гэта проста таму, што ў мяне вельмі агаленыя нервы? Я ўсё вельмі балюча ўспрымаю, хаця знешне выглядаю зусім спакойнай. І заўсёды адчуваю сябе адзінокай. Мяне яшчэ нікому не ўдалося (і ці ўдасца?) зразумець да канца. Здавалася б, столькі сяброўак, сяброў, а ты ўсё роўна адзінокая. Адна...»

Пачуццё адзіноты — гэта хвароба накшталт вар'яцтва ці хранічнага алкагалізму. І нехта схільны да яе, а нехта не. Часам думка, што няма куды і няма да каго пайсці, звярнуцца з просьбай аб спачуванні і любві настолькі авалодвае свядомасцю, што хочацца зусім адмовіцца ад жыцця... Святлана захварэла, калі ёй было 17 гадоў.

18 гадоў. «Маё існаванне стала падобнае на замкнёнае кола. Пачатковай і канчатковай кропкай з'яўляецца адзінота. Сырая, гнуткая і страшная...

Плюмбум. Ён нагадаў мне дзяцінства.

Якой я стала? Гады тры таму нават уявіць сабе не магла, што ў мяне будзе такое жыццё. Я зневажала і ненавідзела яго ТАКОЕ. А цяпер? Цяпер шэпт у спіну: «бл...» Уздрыгваю, схіляю галаву і зноў жыву. Я не бл..., але каму дакажаш? Праўда, гэтым мае разрадкі інакш за «бл......» не назавеш. Але без іх яшчэ больш нудна».

Святлана К. дзяўчына з удачнай сям'і. Студэнтка прэстыжнай ВНУ. Камсамольская актывістка.

Святлана К. Прастытутка. Наркаманка. Самагубца-няўдачніца.

«...Я не люблю спелыя парэчкі. Калі я гляджу на вялікія чорныя і вільготныя пасля дажджу ягады, мне здаецца, што гэта — вочы. Ягоныя вочы...

Я не магу спакойна глядзець на мора пшаніцы. І калі, заплюшчыўшы вочы, падаю ў яго, калі мае рукі, плечы, твар дакранаюцца да залатых жорсткіх каласоў, мне здаецца, што я дакранаюся да ягоных валасоў. Я зарываюся ў іх з галавой і плачу, сутаргава і балюча. Іх калыша паветра, і яны асцярожна кранаюць мае вільготныя шчокі сваімі вусікамі, абдымаюць, цалуючы ў вочы...

Я ніколі не вып'ю ні кроплі дажджавой вады. Таму што, калі халодныя вільготныя струмені ўпіваюцца ў мае вусны, я ўзгадваю яго пацалунак. Першы і... апошні...

Ён для мяне тады быў таксама першым і апошнім. Толькі я, дурненькая пятнаццацігадовая дзяўчынка, ніяк не магла зразумець гэтага.

— Я нічога не абяцаю, — шапталі мае сухія вусны.

— Я нічога не абяцаю, — паўтаралі мае спалоханыя вочы.

— Я нічога не абяцаю, — і ўпартыя дзіцячыя рукі імкнуліся адпіхнуць яго, ішоўшага насустрач.

— А мне нічога і не трэба. Я ведаю, ты будзеш мяне кахаць, — адказвала яго хітрая ўсмешка.

— Я ведаю, ты будзеш мяне кахаць, — паўтаралі ззяючыя, нібыта пасля дажджу, вочы-парэчкі.

— Ты будзеш мяне кахаць, таму што я кахаю цябе, — і яго моцныя загарэлыя рукі прыцягвалі мяне, і вільготны дажджавы пацалунак упіўся ў мае вусны.

— Не ведаю, ці звярнуся наогул, але да цябе вярнуся, — сказаў ён на развітанне. — Потым ты ўсё зразумееш.

І я зразумела. Усё зразумела. Але позна.

Там. Далёка-далёка. Там — у Афгане яго вясёлае, такое жывое і добрае сэрца спынілася. Перастала балець і плакаць.

Я кахаю цябе! Ці чуеш? Кахаю! І ты — мой цяпер! І ніхто ніколі не забярэ цябе ў мяне. Нават смерць. Толькі вельмі балюча і страшна, што больш не ўбачу цябе жывым. Што больш ніколі не падкінуць мяне ўверх твае загарэлыя рукі. Што больш ніколі не ўздыхне твая ўсмешка: «Эх, малышка! Калі ж ты вырасцеш?..»

І ўжо ніколі я не буду той маленькай і чыстай дзяўчынкай. Прабач...»

Калі я сустракаю такіх людзей, як Святлана, мне здаецца, што яны нарадзіліся не ў свой час. Ці не на той планеце. Непапраўныя лірыкі—так, здаецца, іх называюць. Ім больш, чым камусьці іншаму, патрэбны святло і радасць. Для жыцця. Жыцця.

«— Ха... Ты самы апошні з людзей. Ты — нават не чалавек, ты — жывёліна. Бруд! Нікчэмнасць! Такіх не трэба выцягваць са дна. Такіх трэба таптаць! Душыць! Адстрэльваць!

— Божа! Дык задушыце мяне! Забіце. Толькі не мучце больш. Сама я не магу з сабой пакончыць. Я занадта яшчэ на нешта надзеюся...»

19 гадоў. «...— Я павінна забіць жывое жыццё. Божа! Я не хачу! А што рабіць? Так будзе прасцей. Табе — дзевятнаццаць усяго.

— Але гэта жорстка. Ён жа ні ў чым не вінаваты!..

— А дзіця без бацькі — гэта не жорстка?! А твая маці, якая проста не перажыве, — гэта не жорстка?! А сястрычка, для якой ты — ідэал. Яна ж зломіцца, перастане верыць у людзей...

— Так. Але так прыйдзецца ўсіх усё жыццё ашукваць. А я не магу, не магу плаціць за сябе чужым жыццём. Гэта ж подласць! Кляймо!

— Ды паглядзі на сябе. Ты ж даўно ўжо ўся заклеймаваная. Ты ў іх, нібы ў струпах. Пракажоная!..»

Чытаючы гэтыя радкі ў дзённіку Святланы, прыгадваю словы Андрэя Платонава: «...размаўляць самому з сабой — гэта мастацтва...» Але што гэта? Самакатаванне ці... сумленне?

«...— Цябе нешта мучыць?

— Канешне, у мяне ж не было «правільнага» жыцця. Не тое што ў некаторых. «Маральны кодэкс...» і я — зусім несумяшчальныя рэчы. Але такія, як я, — патрэбны. Трэба ж на кагосьці звальваць свае грахі. Трэба ж з кагосьці здзекавацца, кагосьці абліваць брудам. Свая скура выглядае святлейшай на брудным фоне...

...Не ўяўляю, што б рабіла грамадства без прастытутак. Нуда. А так — заўсёды ёсць магчымасць пазабаўляцца...

...Ненавіджу! Ненавіджу ўсіх чыстых, таму што за сваёй чысцінёй яны хаваюць брудную душонку, натуру жывёлін. Яны распушчаныя горш за любую кончаную бл... Паўсюль — фальш, паўсюль — маскі. Як жа тут верыць людзям? Ды і ці жывуць яны яшчэ на Зямлі? Ау-у! Бачыш: цішыня. І я таксама не чалавек. Цацка, скура, жывёліна...

Але ж я не хачу гэтага...»

20 гадоў. «Сёння тры гады, як ён загінуў. А я «жыву». Хочацца плакаць. Але галава цяжкая, а слёз няма. І сумлення няма. І жыцця няма. Нічога. Толькі тлеючая цыгарэта, дрыжачая рука і шпрыц.

Праз гадзіну засну. І лепш бы не прачынацца зусім. А чаму б і не. Гэтыя тры гады — нібыта трыццаць. 17 плюс 30 = 47. Самы час паміраць, каб не нарабіць яшчэ больш глупстваў. Каб не пакутаваць самой і не мучыць іншых. І Яго. Хаця ён ужо мёртвы. Ён — дух. Ён — ікона. Але, Божа мой, як мала я на яе малілася.

Я сёння памру. Засну і не прачнуся. Проста шмат усяго. Няма сіл і нікога няма...»

Апошні запіс быў зроблены ў той дзень, калі Святлану знайшлі напаўмёртвую ў ваннай, дзе вада была бурага ад крыві колеру.

«Мне здаецца, — пісала яна калісьці, — што ўсё ў свеце і за яго межамі — гэта неба. І людзі, і кветкі, і дрэвы, і зоркі. І ўсё навокал павінна быць лёгка і свабодна — цудоўнага нябеснага колеру...»

А. КРАЎЧАНКА,
студэнт журфака БДУ імя У. І. Леніна.

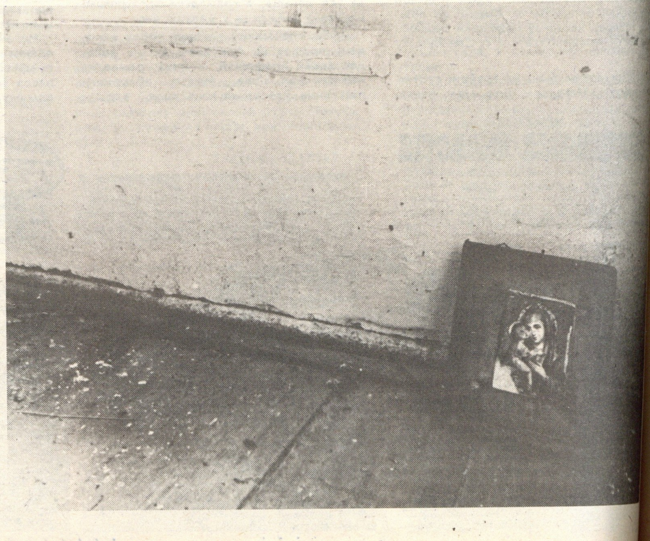

Вечаровыя песні

Нататкі публіцыста

Адчуваю, што час настаў... І калі не цяпер, дык пасля ўжо не напішу. Буду надта ж блізка. Вельмі скароціцца адлегласць паміж мною і тымі, пра каго збіраюся гаварыць.

А гаварыць я збіраюся аб старых людзях...

Разумею, наколькі няпэўнае гэта пачуццё. Калі ў маленстве глядзіш знізу ўверх на чалавечую піраміду, то не асабліва адрозніваеш, каму шэсцьдзесят гадоў, а каму восемдзесят. Усё аднолькава далёка і сумна. Няўжо, думалася тады, ім таксама цікава жыць?

Ім, старым людзям...

Што ж, юнацтва і маладосць, падобныя да бесклапотнага жаўранка, маюць свае ранішнія песні. А ў старасці свае песні — вечаровыя.

Дык так яно і ёсць: кожны чалавек усё жыццё вядзе сваю непаўторную мелодыю: спачатку яна гучыць наіўназдзіўлена, потым, у сталасці, больш упэўнена і гучней і, нарэшце, з узростам песенныя гукі душы замаруджваюцца, цішэюць. Яны быццам лішні раз баяцца напомніць аб сабе, каб не адцягваць увагу моладзі ад яе вялікіх і важных спраў.

Прыглядзьцеся, як малое дзіця зачаравана шкадуе птушаня, якое выпала з гнязда, як слёзна ўмольвае яно бацькоў узяць бяздомнага шчанюка... Але мне чамусьці цяжка прыпомніць, каб маленькі чалавек глядзеў на старога са спагадай і спачуваннем. У лепшым выпадку — з цікаўнасцю ў вачах. Быццам нейкая сцяна паміж імі. Між тымі, хто толькі што прыйшоў у свет і хто рыхтуецца яго пакінуць. Сталеючы, мы апасліва-насцярожанымі крокамі ўсё бліжэй падыходзім да гэтай крохкай, празрыстай сцяны. І вось ужо наблізіліся да яе ўпрытык. Расплюшчылі свой нос аб шкло, пільна ўглядаемся... Чымсьці знаёмыя, зачароўваюць нас гэтыя старыя аблічча, іх твары. Чымсьці смутна хвалююць. З трывогай адчуваем, што ёсць у іх нейкая тайна, і тайна гэта тычыцца нас таксама.

Аднойчы ў краме я стаяў у чарзе за бабуляй. Як жа паспешліва-мітуслівымі былі яе рухі, калі яна складвала пакункі ў сумку, брала рэшту. А некалькі дзён назад позірк выхапіў з ранішняй таўкатні метро постаць дзядка — ён, штохвілінна аглядваючыся, саступаў усім дарогу, прыхінаючыся да мармуровай сцяны. Мімволі падумалася: гэтыя людзі быццам бы хочуць быць больш непрыкметнымі, каб толькі не замінаць нам, поўным сілы, жаданняў, імпэту. А мы, бывае, бурчым: і чаго ім не рымсціцца, чаму не сядзіцца?.. Нам і ў галаў не прыйдзе, што гэты дзед, магчыма, едзе суцешыць свайго сябра ваенных гадоў, апошняга з жывых аднапалчан. А бабуля гэтак даўно хацела паласаваць гасцінцамі ўнукаў, а мо і праўнукаў, якія жывуць у іншым горадзе...

І мы, нярэдка здараецца, імчымся далей, нават не глянуўшы ў іхні бок, і нашы ранішнія і паўдзённыя песні звіняць, лёгка заглушаючы іх, вечаровыя...

Хто ж такія яны, нашы адзінокія сувайчыннікі — дзядулі і бабулі, нашы аднавяскоўцы, аднавякоўцы. Яшчэ нядаўна яны будавалі, вучылі, варылі сталь, шылі... Надышла старасць, нямоглэсць. Аслабелі рукі і ногі. Але памыляецца той, хто лічыць, што чалавек немалады, дык і жыццё ў яго нішчымнае, нібыта і няма таго жыцця, а так — адно існаванне. Аб гэтым разважаеш як у горадзе, так і ў вёсцы, дзе праблема адзінокай старасці сёння стаіць таксама надзвычай востра, надзённа.

Не адзін раз мне даводзілася бываць у невялікай вёсцы Гулічы, што на Брэстчыне,— гэта вёска ўваходзіць у заможны калгас «Беларусь». І раней шы старшыня Аляксандр Іосіфавіч Бокач і яго паслядоўнік Віталь Іванавіч Бусько праяўлялі заўсёдны клопат аб пенсіянерах, ветэранах працы, вайны.

Вось і на гэты раз у кабінет да старшыні зайшла М. Я. Кунцэвіч, пажылая жанчына.

— Іванавіч, надумала я прадаць карову. Хоць і цяжка без малака, але што рабіць...

— Чаму гэта?

— Сам разумееш, не тыя ўжо сілы.

Старшыня схамянуўся:

— Калі справа толькі ў кармах, карову не прадавай. Сена табе прывязём, абяцаю. Чуў, што некаторыя жанчыны таксама настроіліся расстацца з рагулямі. Зайдзі да іх і запэўні, што сена ўсім выдзелім. Няхай не хвалююцца.

І той візіт, і размова ў старшынёвым кабінеце не былі выпадковымі. Справа ў тым, што неафіцыйна клопат аб ветэранах у гаспадарцы ляжыць на старшыні. А адносіцца Бусько да гэтай місіі вельмі сур'ёзна. Добра помніць вядомую ісціну: сутнасць чалавека, асабліва кіраўніка, праяўляецца ў яго адносінах да старых і малых. Менш за ўсё Бусько заняты дабрачыннасцю і апякунствам. Тут практычнае і ўзаемавыгаднае супрацоўніцтва двух бакоў. Для старшыні калгасныя ветэраны—крыніца гаспадарчай мудрасці і вопыту, гвардыя, на якую ён абапіраецца; гэта гвардыя ставрае на вёсцы грамадскую думку, тую атмасферу, без якой немагчыма вырашаць важныя гаспадарчыя справы.

Але каб гэтак было ўсюды! Калгас «Беларусь» не правіла, а, бадай,— выключэнне... Дзесяткі забытых, неперспектыўных вёсак, асабліва на Магілёўшчыне. У іх жывуць людзі, якія вынеслі на сваіх плячах усе цяжкасці вайны і пасляваеннай разрухі, тое пакаленне, на чыю долю выпалі неймаверныя выпрабаванні. Вядома ж, не пакінуты яны на волю лёсу, не забылі пра іх родзічы і дзяржава. Многія маюць магчымасць перабрацца ў горад, на цэнтральныя сядзібы гаспадарак. І ў жыллі ім не адмовяць. Але ж самі яны часцяком не хочуць адрывацца ад родных сцен і магілаў продкаў. І цяжкасці іх спрадвечныя, непазбежныя: гарод, карова, дровы — трэба абрабіць, накарміць, запасціся... Дзе знайсці сілы? У многіх напаўзабытых вёсках няма магазінаў, хлеб прывозяць раз-два разы ў тыдзень...

Некалькі дзён я быў сведкам няспынных клопатаў двух старых — дзеда Сцяпана Андрэевіча і яго жонкі з палескай вёскі Заверша. І цяпер, прыгадваючы старога салдата, удзельніка Сталінградскай бітвы, перажываю пачуццё болю і віны. Іх дачка вывучылася, жыве сваёй сям'ёй у горадзе, наязджае толькі ўвосень — выбраць бульбу.

Аднаго разу зімой я ўбачыў, як дзед Сцяпан цягнуў санкі, нагружаныя альховымі чурбанамі. Дапамог яму давезці, ушчуваючы: чаму не звярнуўся да старшыні па дапамогу?..

— Пачакай,— запярэчыў мне дзед.— Ну, дасць ён мне машыну ці трактар. Толькі ж хто напіліць, пагрузіць? Кругом адны старыя. А калі і знайду якіх забулдыг, колькі пляшак ім трэба паставіць... А дзе тыя пляшкі? Не, лепш я ўжо сам прывязу!..

За лета дзед накастрыў два агромністыя клады альховых дроў. Трымалі яны з жонкай агарод, пару парасят, курэй. Ад відна да відна ў старых былі клопаты. І ніколі дзед Сцяпан не скардзіўся на жыццё. І памёр на хаду, ледзь толькі адзначыў свой апошні Дзень Перамогі. Адмовіла сэрца...

Дык хіба не абавязаны былі мы аблегчыць апошнія дні і гады жыцця былога франтавіка? Ці такая ўжо празмерная справа — выдзеліць у кожным сельскім раёне аўтакраму, якая б раз у тыдзень наведвала ветэранаў, інвалідаў вайны, падвозіла ім неабходныя прадукты і тавары? Ці аказаць дапамогу ў нарыхтоўцы дроў, сена?

І зноў я думкамі пераношуся ў горад. Вось сядзяць яны, старыя людзі, на бульварах і ў скверах, а навокал звініць, захлынаецца свістам малады, непаседлівы дзень. Я ўглядаюся ў іхнія твары і сэрца апаноўвае сум-напамінак: так, гэты сонечны дзень узышоў і акрэп у іх моцных калісьці руках. Хіба маем мы права забываць пра гэта хоць на міг, на хвіліну, нават калі няўдачы аднімаюць у нас сілы, а нашы старыя гэткія бездапаможна-марудлівыя і някемныя. Не, не маем такога права!

І зноўку думаю пра старых адзінокіх людзей, аб іх парой драматычным лёсе. І хочацца, каб блізкія людзі, якія маюць намер аддаць састарэлага родзіча ў інтэрнат, бачылі, як такі ўчынак выглядае збоку. Бо ад хваробы і тым болей ад старасці ніхто з нас не застрахаваны. Чаму ж многія паводзяць сябе так, быццам, пасеяўшы зло, самі сажнуць толькі дабро? Марныя надзеі. Створанае сёння зло набярэ разбуральную сілу і назаўтра павернецца для самога такога сейбіта невымернай бядой...

Дзеля шчырасці варта зазначыць, што людзі сардэчныя, неканфліктныя значна радзей аказваюцца адзінокімі. Ведаю нямала выпадкаў, калі старая жанчына пускае на кватэру студэнтку або студэнта, каб хоць трохі дапамаглі ёй, ды так прывыкне да кватаранта ці кватаранткі, што яны адзін аднаму становяцца роднымі. Неўзабаве студэнтка замуж выходзіць, кватэру атрымлівае, а бабулю не забывае. Ведаю выпадак, калі ў належную ёй кватэру маладыя забралі былую гаспадыню, іх двухгадовы малыш называе яе бабуляй і не хоча класціся спаць без яе казак.

Праўда, ведаю я і бацьку, які выракся ўласнага сына толькі таму, што той ажаніўся супраць ягонай волі, і, хоць шлюб аказаўся ўдалым і ўнукі падрастаюць, дзядуля не пускае іх на парог. Ведаю маці, якая на працягу сямі гадоў катэгарычна пярэчыла супраць замуства дачкі — не падабаўся ёй выбраннік, да таго ж яе не задавальняла яго нацыянальнасць. Застаецца толькі здзіўляцца, што за такі час пачуцці маладых людзей не змяніліся і яны ўсё ж пажаніліся. Дачка пераехала да мужа ў іншы горад. Маці быць з імі прынцыпова адмовілася. Яна пачала пісаць пісьмы ва ўсе інстанцыі, заклікаючы грамадскасць асудзіць няўдзячную дачку, якая кінула на волю лёсу цяжка хворую састарэлую маці. Потым стала «бамбіць» дачку тэлеграмамі: «Цяжка хворая. Тэрмінова вылятай», «Кладуся на аперацыю, чакаю» і нават «Мае дні злічаны, прыязджай развітацца»... Дачка спяшалася да маці і даведвалася, што ўсё абышлося, што той ужо лепш. Нарэшце дачка звольнілася з працы і амаль год пражыла побач з маці. Але не развялася, як тая разлічвала. Праз год, сама хворая і змучаная бясконцымі папрокамі, вярнулася да мужа. Час і перажыванні зрабілі сваё — у мужа і жонкі няма і ўжо не можа быць дзяцей. А маці... выйшла замуж за ўдаўца з трыма дзецьмі. І па-ранейшаму кляймуе ў сваёй новай сям'і і перад усімі знаёмымі і родзічамі дачку, не разумеючы сваёй страшнай перад ёй віны.

Вядома ж, усё гэта крайнасці, у большасці выпадкаў людзі адзінокія не па ўласнай віне — у іх няма дзяцей, вельмі часта няма нават блізкіх і родных. Але, як гаворыцца, з песні слова не выкінеш...

Мы справядліва лічым: старыя людзі — гэта вопыт пакаленняў, мудрасць у яе канчатковым выніку. Наша маральная апора. Усё гэтак, але хвалюемся і дрыжым мы за іх, і пакутуем ад немагчымасці дапамагчы ім не з-за іх вопыту і мудрасці (у нас і ў саміх, мы мяркуем, хапае гэтага дабра), а проста таму, што па-сапраўднаму любім іх. Нічога, па шчырасці, нам не трэба — толькі б жылі памаленьку. А ўжо мы і дапаможам ім, і абаронім у крайнім выпадку. Не гавару аб нейкай паталогіі, я гавару аб норме. Нам спакайней, пакуль яны ёсць на зямлі. У бяспецы сябе адчуваем — так, у бяспецы! За іх спінай гуляем, як тыя ўнукі, яны ж каля самага краю стаяць. Не мы абараняем іх, яны нас. Сваім лядашчым, нямоглым целам. Сілы няма, каб за рукі ўзяцца, ды і адлегласць вялікая, бо колькі іх равеснікаў ужо там, унізе. Зніклі, нават не войкнуўшы,— баяліся, напэўна, нас напалохаць. Так і стаяць паасобку з журботнымі вачамі, а вецер рве і матляе іх сівыя валасы.

А мы лічым, што яны адпачываюць. Але ж, так, адпачываюць, вядома, ад сваіх ранейшых спраў, але ж старасць гэта таксама праца, пажыццёвая праца і подзвіг, і як бы ні было табе кепска, а несці гэту ношу патрэбна. На іншых не перакладзеш. Ды і на каго? Моладзь не падмога, у яе свае клопаты, яна і не гатова. Старасці ж трэба вучыцца. Доўга і цярпліва, бо паскораных курсаў, дзякуй богу, няма...

А як жа тайна? Тая самая вусцішна-страшнаватая тайна, у якую кожны з нас у свой час гэтак пільна ўзіраўся, расплюшчваючы аб шкло свой кірпаты нос?

А няма ніякай тайны. Няма... Я зразумеў гэта ў той дзень, калі не стала на свеце маёй адзінокай цёткі Тэклі. Калі здранцвелымі нагамі пераступіў парог дома, дзе стольки год пражыла яна і дзе я вымушана гаспадарыў апошнія два тыдні.

Гаспадарыў! Гэта толькі гаворыцца так, на самай жа справе ніякім гаспадаром я тут не быў. Рэчы ігнаравалі мяне. Хаваліся, перасхоквалі з месца на месца, і без цётухны, якая кіравала з бальнічнага ложка маімі дзеяннямі, я ніяк не справіўся б. А вось яе яны слухаліся, нават на адлегласці. Яна інструктавала: у шафе, злева, унізе — і ўсё пакорліва мне давалася ў рукі. Але толькі ў тым выпадку, калі я дакладна выконваў яе ўказанні. Варта было памыліцца, як у вочы лезлі нейкія загадкавыя скруткі і бляшанкі, прадметы невядомага прызначэння, вырваныя са школьнага сшытка лісткі з незразумелымі мне запісамі... Нібы ў дрымотным лесе знаходзіўся я. Не вясновым і нават не летнім — восеньскім, калі ўсё пажаўцела ўжо, але кроны ў дрэў яшчэ густыя.

І раптам лісце апала. Адразу, у адзін міг — той самы, калі здарылася гэта. Пустой і голай сустрэла мяне кватэра пасля майго вяртання з бальніцы. І шафа стаяла на тым жа месцы, і стол, і ложак, вісеў яе пабляклы халацік, з пабялёнай сцяны ўсё гэтак жа глядзела «Невядомая» Крамскога, ляжаў на падаконніку дыванок, які яна не паспела давязаць, усё было мёртва, усё абыякава і бессаромна неяк агалілася. Ніякіх запаведных куткоў, аніякай тайны! Проста жыла тут старая жанчына — вось акуляры яе, каляндар, з якога яна зрывала кожны вечар лісток і чытала ўголас — на колькі большаў ці меншаў дзень, — а цяпер яе няма. Дзе яна, дзе? Вечнае пытанне, я столькі разоў чуў яго з чужых горкіх вуснаў, а цяпер сам задаваў, але адказу, зразумела, не было. Тайна жыцця пераўтварылася ў тайну смерці.

Ды я і не спрабаваў нават разгадваць яе. Навошта? Усяму свой час, і гэты час настане таксама. Не трэба спяшацца...

Не было сілы заставацца аднаму, я выйшаў на двор і доўга хадзіў па добра знаёмым і ў той жа час нейкім новым завулку. Запаліліся ліхтары. Два хлопчыкі спынілі мяне, запыталіся гучна, якая гадзіна. Спыталі моцна... Цяпер іх чарга глядзець з расплюшчанымі насамі праз шкло. Тоўстым і цвёрдым здаецца яно ім, непранікальна-глухім, а я прайшоў праз яго і нават не адчуў..

На вялікі жаль, нашым старым даволі часта прыходзіцца скардзіцца на сучасную моладзь. Думаецца, каб маладыя людзі часцей сустракаліся з тымі, для каго любая дапамога, нават самая малая,— вялікая справа, а парой і само жыццё, прыйшлі б да іх міласэрнасць і дабрыня. Да таго ж сярод старых так многа цікавых, глыбокіх і мудрых людзей, што ўжо сама сувязь з імі зрабіла б моладзь больш цярплівай і добрай. І не розумам, а сэрцам прынялі б яны простую, але такую важную ісціну: ніхто не застрахаваны ад хваробы і старасці, ад адзіноты. І калі гэта здарыцца, як важна, каб пра цябе не забыліся, паклапаціліся, каб нехта стаў тваімі рукамі, нагамі, прыйшоў да цябе з добрым словам. Маладосць і старасць не павінны аддаляцца, яны — звенні аднаго ланцуга, які называецца Жыццём.

Адыходзяць нашы дзяды і бабулі. Пакідаюць нас ціха, непрыметна. А нам іх так не хапае, і, дзіўная справа, з гадамі не хапае ўсё больш. Іх мудрасці, вопыту, даравання, ласкавага слова. Але сёння яны яшчэ з намі! І давайце зробім усё, каб іх вечаровыя песні як мага даўжэй гучалі на свеце. Нашаму неспакойнаму і складанаму свету гэтыя песні вельмі патрэбны.

Мікола **ФЕДЗЮКОВІЧ**,
пісьменнік.

Гістарычная памяць і спадчына

У адпаведнасці з Указам Прэзідэнта СССР ад 8 лютага 1991 года «Аб дадатковых мерах па ўвекавечанню памяці савецкіх грамадзян, што загінулі пры абароне Радзімы ў перадваенныя гады і ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны, а таксама, якія выконвалі інтэрнацыянальны абавязак», Савет Міністраў Беларускай ССР прыняў пастанову «Аб выданні ў рэспубліцы кніг «Памяць» (27 мая 1991 года). Гэтай пастановай вырашаны многія арганізацыйныя, матэрыяльныя і тэхнічныя праблемы падрыхтоўкі 130-томнага выдання гісторыка-дакументальных хронік «Памяць», прысвечаных кожнаму раёну і гораду Беларусі.

Да гэтай важнай і няпростай работы прыцягнуты восем выдавецтваў Беларусі. У большасці раёнаў і гарадоў створаны камісіі па збору матэрыялаў для рукапісаў. У мэтах каардынацыі дзейнасці камісій і аказання канкрэтнай дапамогі Дзяржаўны камітэт па друку стварыў у сваёй сістэме арганізацыйна-метадычны цэнтр. Яго ўзначаліў пісьменнік, кандыдат гістарычных навук Алесь Петрашкевіч, які ў папярэднія гады курыраваў выданне паасобных кніг «Памяць», будучы намеснікам галоўнага рэдактара БелСЭ. Галоўным рэдактарам Цэнтра прызначаны былі выкладчык кафедры беларускай мовы БДУ Уладзімір ЛАМЕКА. Ім слова:

Апошнім часам нібыта і многа гаворым пра нацыянальнае Адраджэнне на Беларусі, пра вяртанне свайму народу гістарычнай самасвядомасці, але пакуль мала што зрабілі ў гэтым сэнсе, бо раскашуюць яшчэ на беларускай зямлі нацыянальны нігілізм і дрымучае бяспамяцтва.

Паўтараем так часта прапісныя ісціны: культура — святая святых нацыі, мова — душа народа. Ды амаль не чуем роднага слова ў садках і школах, у тэатрах, у дзяржаўных установах, на фабрыках і заводах, на вуліцы. Што казаць — нават у Вярхоўным савеце рэспублікі! Нядзіўна: у многіх сферах палітычнага, сацыяльна-эканамічнага і культурнага жыцця нашага краю па-ранейшаму верхаводзяць манкурты. Падзенне нораваў, маральная дэградацыя ледзь не цэлай нацыі набылі нават сваё азначэнне — духоўны Чарнобыль. Дзе паратунак? І ці наканаваны цяпер ён нам лёсам?..

Праўда, пасля нядаўняга абвяшчэння Беларусі суверэннай нацыянальнай дзяржавай, зноў з'явілася слабая надзея: мо нарэшце і сапраўды станем свабоднымі і незалежнымі?

Наперадзе ў нас непачаты край работы па духоўнаму адраджэнню беларускага народа, яго нацыянальнай самасвядомасці. Клопатаў тут багата: успомніць сябе праз многавяковую гісторыю, вярнуць здаровыя традыцыі, звычаі, абрады, самабытныя імёны і найменні, назвы гарадоў, мястэчкаў, вёсак; стварыць асяроддзе з гістарычнай, глыбока нацыянальнай самасвядомасцю і культурай, каб адчулі нарэшце беларусы сябе беларусамі.

Нацыя не можа быць жыццястойкай без засведчанага і асэнсаванага мінулага. Час ідэалагічных догмаў, хочацца верыць, сыходзіць назаўсёды — наспела пара праўдзіва пісаць гісторыю народа. Неад'емнай часткай гэтай гісторыі павінны стаць дакументальныя хронікі пад назвай «Памяць» — своеасаблівыя эмацыянальныя энцыклапедыі ўсіх гарадоў і раёнаў Беларусі.

Ужо больш як 10 гадоў арганізацыяй, падрыхтоўкай і выданнем хронік займаецца калектыў энтузіястаў Беларускай Энцыклапедыі. Пачынаць работу гэтаму калектыву было няпроста: у свой час выданне гісторыка-дакументальных хронік прыкрыў Суслаў з нашым землячком Зімяніным — забаяліся ідэолагі, што мы ўдарымся ў сепаратызм, а хутчэй за ўсё здагадаліся, што Беларусь нарэшце падлічыць і ўвекавечыць усе свае ахвяры не толькі ад рук ворагаў, але і ад рук сваіх... Сваю праўдзівую гісторыю напіша...

Пасля Суслава выдавецтва БелСЭ выпусціла першыя пяць кніжак: па Шумілінскім, Талачынскім, Бярозаўскім, Ляхавіцкім і Быхаўскім раёнах. Пісаліся яны, праўда, тады, калі мы жылі яшчэ па законах «звышінтэрнацыяналізму», саромеючыся ці баючыся сказаць пра сябе нешта людскае, таму і атрымаліся кнігі не зусім такімі, якімі хацелася б іх сёння бачыць. Многія матэрыялы ў іх залішне палітызаваныя, пададзены плакатна; не ўсё трапіла ў хронікі з гісторыі раёнаў, асабліва са старажытных часоў. Не выяўлены глыбока трагічныя старонкі лёсу народа ў гады рэвалюцый і масавых рэпрэсій; ні выдаўцы, ні чытачы не могуць пагадзіцца з тым, што дарэвалюцыйнаму часу ў кнігах адведзены лічаныя старонкі. А менавіта там наша асноўная гісторыя. Многавяковая гісторыя!

Сённяшнім складальнікам хронік трэба пазбягаць падобных пралікаў і недахопаў у сваёй працы. Мы памятаем сябе тысячу гадоў — гэтая лічба і падказвае, як трэба вызначаць прапорцыі ў асвятленні гістарычных эпох. Няварта крыўдзіць гістарычнае мінулае, а то яно можа і адпомсціць. І помсціць ужо. У гэтым мы пераконваемся на кожным кроку.

Больш як два месяцы назад работу па складанню кніг серыі «Памяць» узначаліў Рэспубліканскі арганізацыйна-метадычны цэнтр пры Дзяржкамдруку Рэспублікі Беларусь. Такія ж цэнтры створаны ва ўсіх абласцях рэспублікі, акрамя Мінскай вобласці і г. Мінска. На жаль, да сталіцы нашай многае з катэгорыі нацыянальнага адраджэння даходзіць не адразу. А задачы ставяцца надзвычай сур'ёзныя. Менш чым за 10 гадоў трэба арганізаваць падрыхтоўку і выданне 130, а можа — і болей, тамоў гісторыка-дакументальных хронік. Калі да 1995 года ўдасца падрыхтаваць усе рукапісы кніг, а да 2000 года выдаць іх, Беларусь будзе мець унікальную шматтомную дакументальную і ў той жа час эмацыянальную энцыклапедыю народнага жыцця, сабраную па каліву нашымі вучонымі, пры самым актыўным удзеле тысяч энтузіястаў з ліку краязнаўцаў-аматараў, журналістаў, настаўнікаў, супрацоўнікаў архіваў, бібліятэк, ваенкаматаў, пры дапамозе ветэранаў вайны і працы.

Ужо сёння ў зборы матэрыялаў і стварэнні рукапісаў хронік там, дзе гэта работа добра арганізавана, прымаюць удзел ад 100 да 150 чалавек. Наш клопат і клопат нашых аднадумцаў і памочнікаў — надаць пошукавай рабоце сапраўды масавы характар, бо толькі, напрыклад, каб запоўніць анкеты на нашых землякоў, што загінулі ў войнах і ад масавых рэпрэсій, трэба зрабіць падворны і паквартэрны абход ва ўсіх населеных пунктах і гарадах рэспублікі. І гэта ўжо робіцца, а многія раёны завяршылі такую работу і друкуюць спісы ахвяр у мясцовых газетах. Але спісы — толькі пэўная частка будучых кніг. Асноўнае ж — гістарычны дакумент, гістарычны факт, гістарычная падзея, з якіх і павінны складацца хронікі гарадоў і раёнаў Рэспублікі Беларусь.

Рэспубліканскі арганізацыйна-метадычны цэнтр, абагульніўшы станоўчы і адмоўны вопыт папярэдніх выданняў «Памяці», распрацаваў метадычныя рэкамендацыі для аўтарскіх калектываў. Згодна з распрацаванай канцэпцыяй і структурай хронік мяркуецца па магчымасці поўна і праўдзіва падаваць гісторыю сацыяльна-палітычнага, эканамічнага і культурнага развіцця пэўных рэгіёнаў ад глыбокай старажытнасці да нашых дзён, паказаць лёсы і ролю адметных асоб у гэтай гісторыі, увекавечыць памяць ахвяр войнаў і незаконных рэпрэсій. Прадугледжваецца ўключэнне ў хронікі радаводаў беларускіх княжацкіх, баярскіх і шляхецкіх родаў, прадстаўнікі якіх пакінулі прыкметны след у гісторыі Айчыны. Рэкамендуецца таксама ўносіць у хронікі імёны выдатных людзей, што па волі лёсу апынуліся за межамі Бацькаўшчыны і сваёй дзейнасцю ўзбагацілі сусветную навуку ці культуру. Складальнікі хронік павінны выкарыстаць новыя, вызваленыя ад ідэалагічных догмаў, даследаванні па гісторыі і культуры краю, не абмінуць ні адзін са шматлікіх фактаў, што сталі вядомымі ў апошні час, не абысці ўвагай арыгінальныя матэрыялы, выяўленыя ў архівах і музеях, у навуковых даследаваннях, перыядычным друку і мастацкіх творах.

Гісторыка-дакументальныя хронікі будуць мець агульную структуру, але ні адна з іх па зместу не паўторыць іншую, бо ў кожнага горада і раёна рэспублікі свой лёс, свая культура і свае знакамітыя імёны. Якасць кожнай кнігі будзе залежаць у першую чаргу ад саміх аўтараў, таму вельмі важна каб яны не дапускалі паспешлівасці і абыякавасці ў рабоце, не рабілі фактычных памылак, не пакідалі па-за ўвагай істотнае, цікавае — тое, з чаго і складаецца праўдзівая чалавечая гісторыя.

Новага асвятлення, напрыклад, патрабуюць сёння такія падзеі, як войны Вялікага княства Літоўскага з Рускай дзяржавай, нашэсці Карла XII і Напалеона. Пры гэтым заслугоўвае пільнай увагі ў адносінах да Беларусі палітыка Івана Грознага, Кацярыны II, Пятра I, Аляксандра I, іншых расійскіх імператараў, а таксама іх паслугачоў на нашай зямлі.

Прыйшла пара гаварыць праўду і пра гвалтоўніцкую дзейнасць на Беларусі фельдмаршала Суворава, які рабіў тут тое ж, што і генерал Мураўёў, генерал-губернатар Курлоў і іншыя каты нашага народа, што ў крыві тапілі нацыянальна-вызваленчыя паўстанні і грамадска-палітычныя рухі.

Ніяк нельга абысці ўвагай няпростыя пытанні, звязаныя з нацыянальна-вызваленчым рухам у перыяд падрыхтоўкі і ажыццяўлення Кастрычніцкай рэвалюцыі ў межах нашай Айчыны. У прагрэсіўную плынь гэтага руху ўваходзілі такія людзі, як Жылуновіч (Гартны), Чарвякоў, Ігнатоўскі і іншыя, якія жыццём паплаціліся пазней за беларускую ідэю, за веру ў свой народ. Настала пара маральна рэабілітаваць іх імёны і імёны тысяч іншых сыноў Айчыны, аддаць ім належную даніну павагі. Прыгадаем, што намаганнямі якраз гэтых людзей у 20-я гады была ўзведзена ў ранг дзяржаўнай беларуская мова, шанавалася культура і гісторыя народа, ажыццяўлялася людская нацыянальная палітыка ў рэспубліцы. У сувязі з сённяшнім абвяшчэннем суверэнітэту Беларусі, сучасным ажыццяўленнем ідэі нашай дзяржаўнасці, у новым святле неабходна разглядаць дзейнасць такіх гістарычных асоб, як Кнорын, Мяснікоў, Ландар, Калмановіч, Алібегаў і іншыя, што не прызнавалі беларусаў за нацыю, выступалі супраць яе незалежнасці, супраць яе мовы, гісторыі і культуры... Словы: «праўда, толькі праўда і нічога акрамя праўды» — павінны стаць дэвізам тых, хто будзе мець дачыненне да стварэння гісторыка-дакументальных хронік «Памяць».

З першых дзён свайго існавання Рэспубліканскі і абласныя арганізацыйна-метадычныя цэнтры ўключыліся ў арганізацыю работы па збору і сістэматызацыі матэрыялаў да гісторыка-дакументальных хронік. Імі праведзены ўжо нарады і кансультацыі са складальнікамі «Памяці» ва ўсіх раёнах Гродзенскай вобласці, а таксама ў некаторых раёнах Брэсцкай, Віцебскай, Гомельскай, Магілёўскай і Мінскай абласцей.

Гутаркі супрацоўнікаў нашага Цэнтра з работнікамі гар- і райвыканкомаў, работнікамі музеяў і бібліятэк краязнаўцамі, настаўнікамі — усімі, хто працуе над кнігамі, а таксама знаёмства з напрацаванымі ў камісіях матэрыяламі абнадзейваюць.

Прыемна адзначыць, што ў даследаваных раёнах для «Памяці» нямала ўжо зроблена, за выключэннем хіба Бераставіцкага, Лідскага, Гомельскага, Пастаўскага, Івацэвіцкага раенаў, дзе праца толькі распачынаецца. Часткова напісаны агульныя нарысы да асобных раздзелаў кніг, сабраны шматлікія дакументы і ілюстрацыі, фотаздымкі, тэксты з мастацкіх твораў, часопісаў і газет з сюжэтамі аб раёнах, падрыхтаваны спісы воінаў-вызваліцеляў і землякоў, што загінулі ці прапалі без вестак на франтах Вялікай Айчыннай вайны, а таксама спісы мірных жыхароў, закатаваных нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

К канцу 1991 года мяркуюць падаць на першы прагляд рукапісы ў Рэспубліканскі арганізацыйна-метадычны цэнтр Дзятлаўскі і Навагрудскі раёны, у 1992 годзе — Ашмянскі, Жабінкаўкі, Карэліцкі, Кобрынскі, Мастоўскі, Свіслацкі, Слонімскі і Смаргонскі, у 93-м — Астравецкі, Воранаўскі, Дзяржынскі, Зэльвенскі, Іўеўскі, Шчучынскі, у 94-м — Ваўкавыскі, Камянецкі, Стаўбцоўскі, Браслаўскі. Пры добрай арганізацыі працы да 1995 года змогуць падрыхтаваць рукапісы хронік Бераставіцкі, Лідскі Баранавіцкі, Івацэвіцкі, Міёрскі, Пастаўскі раёны.

Выдавецтва Беларускай Энцыклапедыі выдае ў гэтым годзе 2 кнігі «Памяць» — па Бешанковіцкаму і Лёзненскаму раёнах, здало ў вытворчасць рукапісы Пружанскага і Гродзенскага, на рэдакцыйнай дапрацоўцы рукапісы Хойніцкага і Рагачоўскага раёнаў. Сярод іх вельмі змястоўная і навукова дасканалая, напрыклад, праца Гродзенскага раёна. Над ёю шмат папрацавала раённая камісія, якая далучыла да работы вядомых даследчыкаў археалогіі, гісторыі і культуры краю. Асабліва многа душы ўклалі ў работу прафесар Верхась У. П., краязнаўцы Шуміла У. Ф., Гаўрылін Дз. А., Цыхун А. П.. У прыватнасці, Верхась У. П. не толькі сам сабраў, апрацаваў і напісаў многія матэрыялы для хронікі, але і заахвоціў да работы калег-навукоўцаў, згуртаваў для высакароднай справы творчых студэнтаў ВНУ г. Гродна. Спадзяёмся, што гэты вопыт будзе выкарыстаны Уладзімірам Паўлавічам і ў працы над хронікамі іншых раёнаў Гродзеншчыны.

Вядома, не ўсё зроблена дасканала і ў рукапісе Гродзенскага раёна, як не ўлічана ўсё і ў іншых рукапісах, з якімі даводзілася знаёміцца ў раёнах. Зыходзячы з гэтых матэрыялаў і з напрацаванага ўжо многімі калектывамі аўтараў вопыту па стварэнню гісторыка-дакументальных хронік «Памяць» хочацца выказаць некалькі меркаванняў.

Нельга апісаць дасканала гісторыю таго ці іншага рэгіёна Беларусі, арыентуючыся (як гэта рабілася дасюль) толькі на фонды нацыянальных музеяў і архіваў, на раённы, абласны і рэспубліканскі друк ды на Падольскі ваенны архіў Міністэрства абароны СССР. Трэба мець на ўвазе, што многа патрэбных матэрыялаў па гісторыі нашай Бацькаўшчыны знаходзіцца ў архівах Масквы, Ленінграда, Кіева, Львова, Варшавы, Кракава і асабліва Вільні. У апошняй, напрыклад, захоўваюцца многія з шасцісот тамоў «Літоўскай метрыкі», архівы беларускіх магнатаў і многія калекцыі беларускіх кніг, газет і этнаграфічных экспанатаў. Толькі ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Літвы можна знайсці матэрыялы дл[я] напісання гісторый родаў Радзівілаў, Агінскіх, Сапегаў, Чапскіх, акты гарадскіх устаноў Гродзенскай, Мінскай і Віленскай губерняў, матэрыялы Пінска-Тураўскага епіскапата за 1511—1935 гг., асобныя дакументы па Ашмянскім, Браслаўскім, Брэсцкім, Ваўкавыскім, Гродзенскім, Кобрынскім, Лідскім, Мінскім, Навагрудскім і іншых паветах. Дакументы Беларускай і Літоўскай грэка-уніяцкай кансісторый захоўваюцца ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Украіны ў Кіеве.

Спасылаючыся на крыніцы рэлігійнай літаратуры, лічым, што яе сёння абавязкова трэба выкарыстоўваць пры напісанні хронік. Варта наогул наладжваць сувязі з праваслаўнай, каталіцкай і іншымі канфесіямі на Беларусі, каб узбагаціць кнігі серыі «Памяць» дакладнымі звесткамі па гісторыі як самой рэлігіі, так і ўсіх культавых збудаванняў у гарадах і раёнах рэспублікі. Праз канфесіі можна набыць таксама рэдкую літаратуру па развіццю адукацыі, дойлідства, іканапісу і жывапісу, выявіць таленавітых прадстаўнікоў беларускага народа з мінулых эпох. А гэта ізноў жа архівы з іх багацем. У гэтым звязку хацелася б праз газету падзякаваць кіраўнікам і супрацоўнікам Віленскіх, Кіеўскх і іншых архіваў за дапамогу нашым вучоным у іх пошуках.

Цяжка абысціся ў працы над хронікамі без польскіх архіваў, у якіх можна знайсці нямала важных і цікавых дакументаў і звестак пра сацыяльна-эканамічны і культурны стан пэўных рэгіёнаў нашай Айчыны, што былі некалі ў складзе Польшчы, пра дзейнасць БСРГ (Беларускай сацыялістычнай рабочай грамады), ТБШ (Таварыства беларускай школы), КПЗБ (Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі) і іншых грамадскіх арганізацый, пра ахвяры польскай дэфензівы, пра нашых землякоў, якія загінулі ў абарончай вайне польскай дзяржавы супраць гітлераўскай Германіі ў 1939 годзе і інш.

Актыўней трэба далучаць да работ[ы] над хронікамі землякоў — у першую чаргу, вучоных, пісьменнікаў, журналістаў, якія, думаецца, не павінны адмаўляць раённым камісіям у паслугах, бо святы аб[авязак] кожнага сумленнага чалавека п[...] служыць той зямлі, на якой нарадзіўся і вырас.

Колькі слоў пра нашы планы і заход[ы] на карысць «Памяці». У бліжэйшыя дні тыдні правядзём семінары са стваральнікамі рукапісаў хронік Магілёўскай, Гр[о]дзенскай і Брэсцкай абласцей. Разаслі[...] у раёны спісы вучоных Беларускай Ак[а]дэміі навук і архіваў Рэспублікі, з які[мі] дасягнута дамоўленасць аб іх удзеле [ў] падрыхтоўцы рукапісаў хронік. У пачат[ку] лістапада адбудзецца сустрэча з выкла[д]чыкамі і студэнтамі факультэта журналі[с]тыкі БДУ, дзе пойдзе гаворка пра [іх] удзел у стварэнні хронік. У перспекты[ве] такія сустрэчы на гістарычных і філа[ла]гічных факультэтах ВНУ Рэспублікі. Ід[эя] такая, каб выкладчыкі і студэнты праў[...] вучэбную практыку на ніве збору мат[э]рыялаў для хронік.

Ёсць дамоўленасць з тэлебачаннем ар[]ганізаваць перадачу, на якой бы акты[ў]ныя стваральнікі гістарычных хронік а[б]мяняліся вопытам сваёй работы.

І яшчэ. Ёсць неабходнасць разам з Га[]лоўным архіўным упраўленнем пры Сав[е]це Міністраў Рэспублікі Беларусь звя[р]нуцца да ўрада з просьбай выдзеліць па[трэб]ную суму грошай для фільмакапіраван[ня] беларускіх дакументаў і матэрыялаў, ш[то] знаходзяцца ў архівах іншых дзярж[аў]. Без іх дасканалыя хронікі не атрымлі[ва]юцца. Ды фільмакапіраванне танней аб[ы]дзецца, чым паездкі соцень даследчык[аў] у тыя архівы.

І апошняе. Паводле нашых падлік[аў] сабекошт адной гісторыка-дакументал[ь]най хронікі будзе вагацца ў межах [...] тысяч рублёў. Таму ў тых раёнах, [дзе] пакуль не створаны матэрыяльныя ф[он]ды для выдання кніг, трэба тэрміно[ва] вызначыць сродкі на аплату аўтарс[кіх] ганарараў, камандзіровак, перакла[даў] тэкстаў, на выданне кніг. Дарэчы, г[эта] прадугледжваецца названай пастанов[ай] СМ РБ. Час дыктуе законы, па якіх [...] «Памяць» нельга рабіць на адным эн[ту]зіязме.

Зараз вядзецца работа па ўмацаван[ні] камісій, якія будуць ствараць рукапі[сы] хронік. Вельмі важна, каб у іх увайш[лі] людзі сумленныя і таленавітыя, апан[та]ныя ідэяй нацыянальнага Адраджэн[ня]. Такія, напрыклад, як Супрун В. Р. і Я[...]коўскі А. С. са Слонімшчыны, Сабасц[...] А. С. з Мастоўшчыны, Фясенка І. І. з Б[а]ранаўшчыны і іншыя. Тады, верыц[ца], з'явяцца сапраўдныя энцыклапедыі ра[ё]наў, пазбаўленыя схаластыкі і дагматы[з]му, ілжывых канцэпцый і верхаглядст[ва]. Тады ўсе пераканаюцца, якая багата[я і] цікавая ў сукупнасці наша гісторыя[,] культура, якія незлічоныя і разнаст[ай]ныя нашы духоўныя набыткі, якія пр[а]гожыя людзі жылі і жывуць на наш[ай] зямлі.

Тады не будзе нам сорамна «людз[ьмі] звацца».

Алесь ПЕТРАШКЕВІЧ
Уладзімір ЛАМЕКА

НОТНЫ АРКУШ

№ 17 (188)

Музычны выпуск «Нотны аркуш» вядзе журналіст Вітаўт Мартыненка.
Тэл. 32-11-43.

Падзея

На месцы Аршанскае бітвы ралля...

НАТАТКІ З ФЕСТЫВАЛЮ БАРДАЎСКАЙ ПЕСНІ «БІТВА ПАД ВОРШАЙ».

Ідэя гэтага фестывалю поўнасцю належыць нашаму «класіку беларускай аўтарскай песні» (як ён сціпла сябе азначае) Андрэю Мельнікаву: гэта ён задумаў, арганізаваў і спланаваў гэты фэст. Хаця ідэя гэтая ўжо лунала ў паветры — летась упершыню арганізавана была адзначана 476-я гадавіна Аршанскае бітвы, і на беразе Крапівенкі ў адзнаку славутай перамогі быў пастаўлены васьміканцовы крыж.

Сапраўды, мала знойдзецца месцаў, якія былі б роўныя па значнасці і славе для беларусаў, як гэта крапівенскае поле. Упоравень з ім можна паставіць хіба што поле ля Сіняй Вады, Кулікоўскае поле, дзе таксама лягло нямала нашых продкаў (аб чым дагэтуль не надта любілі згадваць), ды поле пад Грунвальдам. Але ўсё гэта за абсягамі Беларусі, а тут у нас побач, і грэх, калі гэтая дата, калі 8 верасня 1514 года 35-тысячнае войска гетмана Канстанціна Іванавіча Астрожскага ўшчэнт разграміла больш чым удвая перавышаючую армію Вялікага княства Маскоўскага, дзе нашыя продкі-ліцьвіны абаранілі свабоду і незалежнасць нашае зямлі — грэх, калі гэтая падзея не будзе адзначана хаця б бардаўскім фестывалем.

Фестываль гэты чысты «самапал», і хаця яго арганізатары канешне ж, не пазбеглі хібаў пры яго падрыхтоўцы, аднак гэта быў сапраўдны фестываль беларускай бардаўскай песні, і прайшоў ён, як потым высветлілася, на добрым узроўні. У групу арганізатараў, якая гучна найменавалася аргкамітэтам, апрача самога Мельнікава, увайшло яшчэ некалькі чалавек, у тым ліку і ваш пакорны слуга—аўтар гэтых радкоў. Спачатку ўзяўся дапамагчы ў правядзенні фэсту гарадскі камітэт камсамола, але тут накаціў гэты самы ГКЧП... І наш фундатар апынуўся павязаны па руках і нагах, а сам фестываль пад вялікім пытаннем. Што рабіць? Інфармацыя праз рэспубліканскую прэсу ўжо пайшла.

І вось тут па-сапраўднаму дапамаглі аддзел культуры гарвыканкома і прафсаюзны камітэт інструментальнага завода, забяспечыўшы фэст транспартам і апаратураю. Дзякуй ім.

Увогуле, тут усё неяк сабралася ў груд: і пераварот, і першае верасня, і свята Максіма Багдановіча ў Ракуцёўшчыне. Позна спахапіліся і з рэкламаю: як нехта небеспадстаўна пажартаваў —на кожнага выступаючага ёсць свой персанальны слухач; агульная колькасць удзельнікаў не перасягала васьмі дзесяткаў, і усё ж фестываль адбыўся. І атрымаўся.

У апошні вечар лета а дзевятай гадзіне фэст пачаўся. Да гэтага часу на невялікім поплаве вусця Крапівенкі ўжо стаяла маленькая паходная сцэна і лагер з дзесятка намётаў. Як і належыць гаспадару, фестываль распачаў Андрэй Мельнікаў. Разам з імклівымі яскамі пачаўшага набіраць сілу вогнішча ў начное неба паляцела першая песня, электронныя грудзі дынамікаў разнеслі яе над прыціхлай далінай Дняпра, над «полем Аршанскім», дзе некалі гудзела бітва, над ціхаю рэчкай Крапівенкай:

Войска літоўскае рушыла ў паход,
Пешыя і конныя шляхам на ўсход,
Даць адпор суседскаму ка́ту-лютару,
Грознаму драпежніку — маскоўскаму звяру.
Віленцы, гародзенцы, нясвіжцы, пінчукі,
Трокскія коннікі, львоўскія стралкі,
З Менска і з Кіева, з Воршы над Дняпром,
З шаблямі, з дзідамі, з чырвоным шандаром.

Жорсткая, проста-такі нейкая астынантная манера выканання Андрэя яшчэ больш падкрэслівае такое ж цвёрдае, а часам з'едліва-вострае яго паэтычнае слова. І нават калі Мельнікаў бярэ чужыя вершы, то, як правіла, гэта аўтары блізкія яму як па духу, гэтак і па форме вершавання (Алесь Змагар, Анатоль Сыс). І нават яго лірыка насычана той жа самай энергіяй і навальнічным цяжарам:

Над нашаю краінай хмары, хмары,
Нашыя надзеі замятае завіруха...

Андрэй — уладар сацыяльна-палітычнае музы. Яго песні часам нагадваюць перадавіцы адраджэнскае прэсы:

Кожнаму — праўда, кожнаму — воля,
Досыць трымацца за рабскі хаўрус!
У кожным сэрцы хай успыхне полымя,
У кожнай душы хай жыве Беларусь!

Аднак часам гэты публіцыстычны напал на мяжы юнацкага максімалізму ператвараецца ў ледзь прыкметную, але позу, якая ў сваю чаргу пагражае ператварыцца ў самапародыю. Але разам з тым Андрэй як ніхто іншы валодае пачуццём часу і вобраза; яго экскурсы ў беларускае сярэднявечча ўражваюць сваёю трапнасцю формы і слоў, закранаючы самыя чулыя струны ў душах слухачоў, а мелодыка ўсё роўна як выхаплена з вечарыны ў магнацкім замку XVI стагоддзя.

Блізкая Мельнікаву па духу творчасць барда з-пад Менска Кастуся Герашчанкі: такая ж значная доля песень сацыяльна-палітычнае накіраванасці, такая ж упэўненая і жорсткая падача матэрыялу, вострыя тэксты:

...Як вам спіцца, таварыш Слюнькоў,
На крамлёўскіх харчах?

Кастусь смела кідае пальцы на струны, умела расстаўляе акцэнты, а глядзіцца ў святле каляровых ліхтароў на фоне бел-чырвона-белага задніка сцэны і наогул выдатна. Чарнобыль у выступленнях амаль усіх займаў значнае месца, але ў Кастуся гэтая тэма гучыць асабліва ёміста і ўзвышана:

...Толькі будзе да скону мне Чарнобыль балець.

Асабліва мне спадабалася яго песня «На Грунвальд», сваім узнёслым пафасам яна цудоўна перагукваецца са «Шляхецкай» Мельнікава:

І з-пад Воршы і Смаленска,
І з-пад Віцебска і Менска,
І з-пад Вільні і Мсціслава,
Магілёва, Ізяслава —
На Грунвальд з намі,
На Грунвальд з намі!

Пасля я са здзіўленнем даведаўся, што аўтар гэтага верша—Зянон Пазьняк. Вось табе і празаічны змагар-парламентарый з няўсмешлівым тварам!

У Зміцера Сідаровіча куды больш мяккі стыль, які добра спалучаецца з яго някідкім голасам. Валоданне інструментам здавальняючае, але яшчэ далёкае да дасканаласці, што, дарэчы, было найбольш характэрнаю рысай усіх выступаючых. Найбольш удалымі ў гэтага хлопца мне падаліся песні, звязаныя з гістарычнай тэматыкай — тут ён знаходзіць дакладныя фарбы і вобразы. Але спектр яго тэм досыць шырокі, і не апошняе месца ў ім займаюць дасціпныя замалёўкі, так бы мовіць гарадскі фальклор. Наогул творчасць Сідаровіча неяк не ўкладваецца ў звыклы для беларускай аўтарскай песні трохкутнік: жыве Беларусь!— Чарнобыль — лірыка.

Вольга Акуліч — яскрава выражаны лірык. Аб'ект яе доследаў — унутраны свет чалавека. Палітра яе фарбаў вытрымана ў мінорных танах. І, трэба заўважыць, валодае гэтай палітраю яна выдатна. Яе даверальная, «адкрытая» манера выканання, сціплы, але выразны й цікавы голас амаль адразу знаходзяць дарогу да слухача і выклікаюць момант суперажывання:

У восеньскі дзень, у апошні
Гляджуся я ў ваду...
Размову, відаць, завяла я пустую,
Але не шкадую,
Але не шкадую...

За кола гэтых настрояў Вольга амаль ніколі не выходзіць. Добра гэта ці дрэнна? Як сказаць...

Таксама яскрава выражаны лірык малады аршанскі аўтар Зміцер Дзядзенка, але тэматыка яго песень куды шырэйшая. Уражанне ад яго ўвогуле неблагіх песень трохі змазвала невысокая якасць валодання гітарай і нейкая няўпэўненасць. Але яго паэтычнае слова мае свой твар і свае адметнасці. Думаецца, што лепшыя песні ў Зміцера яшчэ наперадзе.

А вось вядомую ў рэспубліцы Леру Сом мне давялося пачуць упершыню. Калі паспрабаваць выказаць уражанні адным-двума словамі — нейкая пяшчотная і адначасова драпежная, неўтаймаваная сіла, якую гэтак жа цяжка зразумець, як і не паддацца яе магічнаму ўздзеянню. Яе голас нібыта ветрык, які то ледзь кранае рамантычна-зялёнае лісце, то раптам набірае сілу ўрагана, які бязлітасна зрывае яго і нясе прэч, агольваючы заскарузлае суччa жыццёвае прозы. Адзін раз пачуўшы яе спеў, ты наўрад ці зблытаеш яе з некім потым. У яе адсутнічае яшчэ адна характэрная рыса нашых бардаў — акадэмізм. Але ёсць у Леры і сур'ёзны хіб: яна амаль не сочыць за ўласнай артыкуляцыяй, таму словы часам «грузнуць», чапляюцца адно за другое, што значна ўскладняе ўспрыманне песні.

Прыемным адкрыццём фестывалю стала выступленне дуэта братоў Дзямідчыкаў, якія паказалі ўсім, як трэба правільна спяваць на два галасы, цудоўна выканаўшы дзве песні на рэлігійныя тэксты.

Выступалі па каруселі, г. зн. пасля кожнае песні выступаючы змяняўся. Гэта было зручна й цікава як для слухачоў, гэтак і для спевакоў. Песні адна за адной узляталі ў зорнае неба і знікалі там. Здавалася, сама ноч прысела ля вогнішча і заслухалася.

Але вось недзе наперадзе пачулася брыдкаслоўе і гучны рогат — ага, гэта мясцовая моладзь абвясціла аб сваім з'яўленні. Лера зараз жа адрэагавала са сцэны вострай і здзеклівай сатырай, і жартаўнікі прыкусілі язык. А наогул усё было добра — фэст скончыўся недзе а палове трэцяй гадзіны. Хаця і засталося нейкае адчуванне не тое каб незадаволенасці ці засмучэння, але, але...

На месцы Аршанскае бітвы — ралля...
Забруджана рэчка Крапівенка, дзе вораг тануў.
Па беразе рэчкі — дачы мясцовых зямлян,
Ад бойні тае з іх ніхто і ніколі ня чуў...
(А. Мельнікаў).

Ю. КОПЦІК.
Фота У. ПАНАДЫ.

Бардаўская «Бітва ц Вс

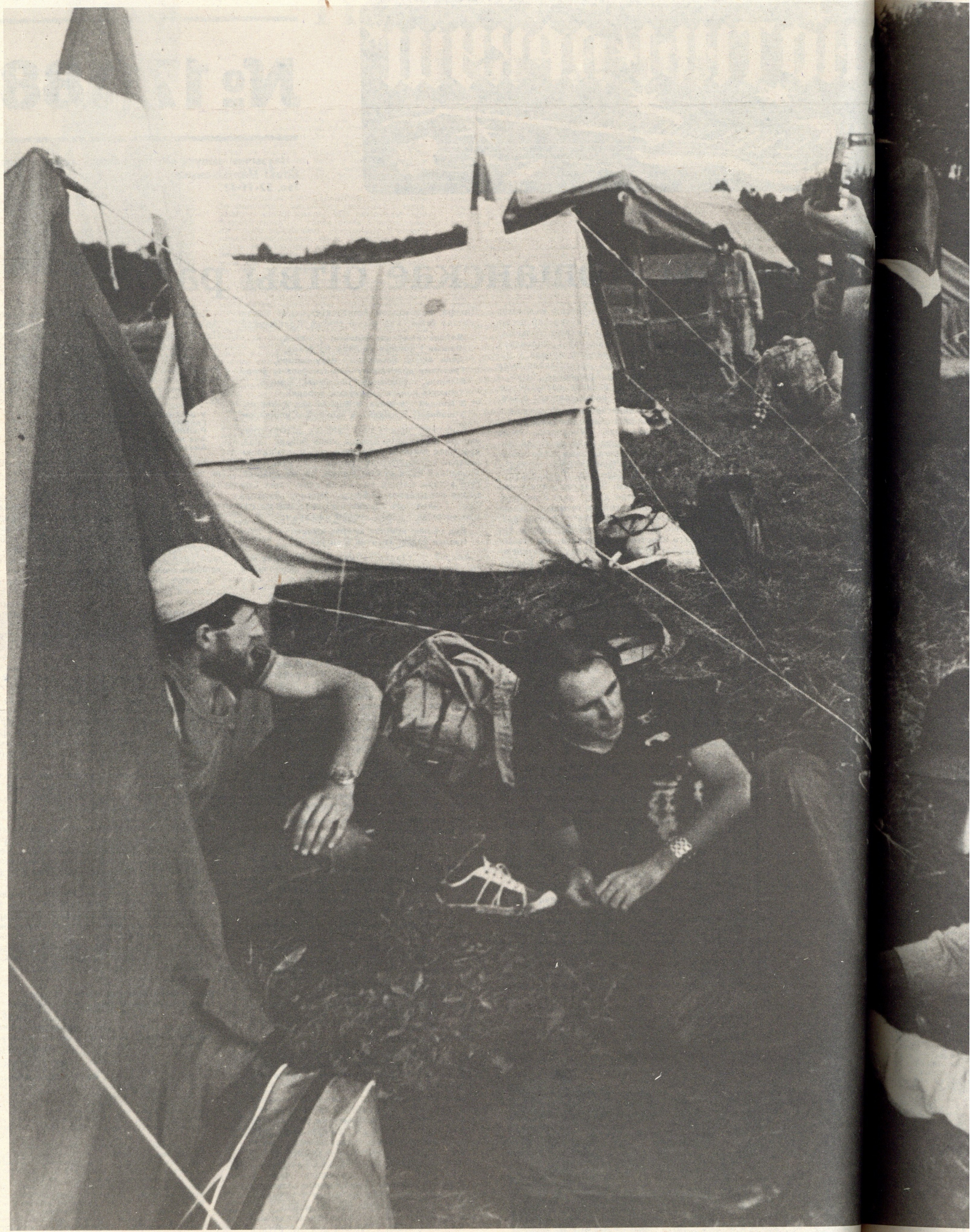

а па Воршай»

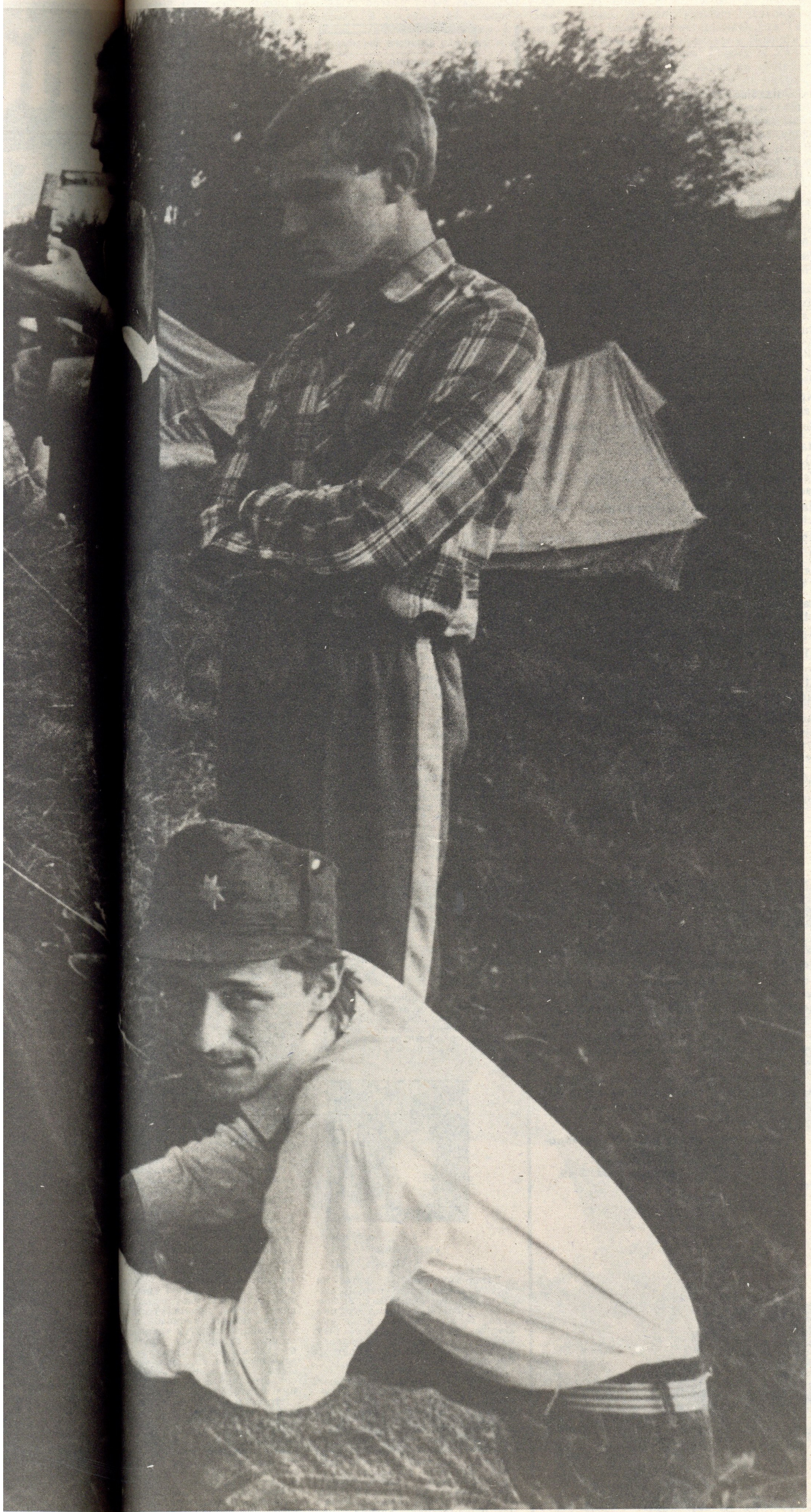

Пасля фестывалю беларускай бардаўскай песні, які адбыўся ўвесну мінулага года ў Гомелі, аршанскі фэст «Бітва пад Воршай» стаў другой значнай вяхой у развіцці гэтага жанру папулярнай маладзёжнай песні ў нашай рэспубліцы.

Мы папярэджвалі нашых чытачоў аб ягоным пачатку 1 верасня г. г. у «Чырвонай змене» № 35 за 31 жніўня (нататка «Усе барды — у госці да нас»). Сёння на звароце гэтага постара змяшчаем роспавед непасрэднага ўдзельніка падзей Ю. КОПЦІКА.

Фота У. ПАНАДЫ.

Аршанская бітва

Музыка і словы Андруся МЕЛЬНІКАВА

На месцы Аршанскае бітвы — ралля,
Забруджана рэчка Крапіўна, дзе вораг
тануў,
Па беразе рэчкі — дачы мясцовых
зямлян;
Аб бойні тае з іх ніхто і ніколі не чуў.
Забытыя рыцары тыя, што перамаглі,
Краіна зняверыла ў годнасць, магутнасць
сваю,
Адзіныя чорныя птушкі на гэтай зямлі
Адзіныя песні аб вечным адзінстве пяюць.
РЭФРЭН: Колькі год марылі,
Каб прыйшлі маскалі
З верай, мовай сваёй і ўрадам.
Толькі тым і жылі,
У рэшце рэшт даждалі
Дзякуй вам, дарагія браткі.
Аб бітве Аршанскай — моўчкі. Навошта
аб тым?
Паўсталі з кален каб — не трэба!
Не трэба нагод.
Заўсёды былі вы малодшыя
чыесьці браты,
Прыбіты, галодны, ушчэнт непісьменны
народ.
Прымайце ахвяраванні, вырабляйце тавар,
Хай гіне культура і ўсюды заводы
дымяць.
Хай кожны маскоўскі халуй — гэта ваш
гаспадар!
Ды толькі ці варта аб гэтым натхнёна
спяваць?
РЭФРЭН: Колькі год марылі,
Каб лясы і палі
Перайшлі пад Масквы ўладу.
Толькі тым і жылі,
У рэшце рэшт вы прыйшлі.
Дзякуй вам, дарагія браткі.
На месцы Аршанскае бітвы — ралля,
Забруджана рэчка Крапіўна, дзе вораг
тануў,
Па беразе рэчкі — дачы мясцовых
зямлян;
Аб бойні тае з іх ніхто і ніколі не чуў.

Чырвоная змена

Гіт-парад

Новы, беларускі

Традыцыя беларускіх гіт-парадаў ужо мае сваю гісторыю. Першыя з іх з'явіліся напачатку 80-х гадоў у маладзёжных газетах **«Чырвоная змена»** і **«Знамя юности»**. Праўда, менавіта беларускай музыкі там было мізэрна мала. Магчыма, таму, што арганізатары газетных апытанняў слухачоў не знаходзілі трывалай падтрымкі на радыё, тэлебачанні; дзе, па сутнасці, і гучыць музыка. А гучала там, як і дасюль, аднастайная маскоўска-ленінградская тусоўка. І толькі ў канцы 80-х малады журналіст Віталь Сямашка арганізаваў, нарэшце, гіт-парад на радыёстанцыі **«Беларуская маладзёжная»**. І слухачы пачулі цэлую плеяду маладых выканаўцаў з вялікіх і малых выключна беларускіх гарадоў. Праўда, зноў тая ж праблема: хіба 5—7 працэнтаў песень, што гучаць у «Фан-клубе» В. Сямашкі, можна далучыць да беларускай культуры, хоць, як вядома нашым чытачам, ужо каля дзесятка гадоў плённа развіваецца нацыянальная свядомая плынь рока.

Бадай, сам час патрабуе сёння іншых падыходаў у арганізацыі беларускіх гіт-парадаў, фестываляў, відэа-бізнесу. Якіх фестываляў? Ужо другі год гэта паказвае замежная Беларусь — Беласточчына. Штогод там праводзіцца грандыёзнае беларускае бардаўска-рокерскае шоу «Басовішча», куды з'язджаюцца выканаўцы нашай песні ледзь не з усяго свету.

Якіх гіт-парадаў? Гэта вырашыла паказаць беларуская рэдакцыя радыё **«Свабода»**, што знаходзіцца ў Мюнхене. 26 кастрычніка там упершыню выйшаў (а потым неаднаразова паўтараўся) паўгадзінны выпуск першай выніковай табліцы. Гэта была процьма беларускай музыкі ў розных жанрах і стылях, тузін выканаўцаў экстра-класа, добрая порцыя гумару, плётак і сур'ёзных навін.

Вынікі падбіваліся на падставе апытання пакуль што толькі супрацоўнікаў радыё «Свабода». Імёны многіх з іх ужо добра вядомыя і з радыёэфіру, і з публікацый нашага друку: журналісты Васіль Крупскі і Ася Ігнацёнак, рэдактары Ларыса Верас і Юрась Сінькоўскі, музычны рэдактар Валянціна Лаеўская і шэраг іншых. Натуральна, наступныя табліцы будуць складацца на падставе допісаў шырокага кола слухачоў. Кожны, каго цікавіць лёс беларускай папулярнай музыкі, і зацвярджэнне на ейным небасхіле новых зорак, дасылайце свае лісты або на адрас беларускай рэдакцыі радыё «Свабода» (Radio «Libertу», postfach 221425, D-8000, Munchen, Germany).

У лістах трэба назваць трох сваіх любімых беларускіх выканаўцаў і іхнія песні. Найбольш цікавыя лісты будуць выкарыстоўвацца пры падрыхтоўцы каментарыяў.

Беларускія гіт-парады радыё «Свабода» мяркуецца праводзіць штомесячна. А пакуль знаёмім вас з вынікамі першай табліцы:

1. **«Крыніцы»** (муз. і словы С. Сокалава-Воюша). **Данчык.**
2. **«Белая вежа»** (муз. і сл. калектыву). **«Мроя».**
3. **«Чароўная Ганна»** (муз. і сл. С. Сокалава-Воюша). **Сяржук Сокалаў-Воюш.**
4. **«Ускраіна»** (А. Кузьмін — А. Аркуш). **«Мясцовы час».**
5. **«Надзея»** (муз. і сл. А. Камоцкага). **Алесь Камоцкі.**
6. **«Краіна ў кратах»** (С. Краўчанка, К. Шэвандо — Ф. Аксёнцаў). **«Уліс».**
7. **«Запяі мне песню»** (В. Цярэшчанка — Л. Геніюш). **Вальжына Цярэшчанка.**
8. **«Хамская ўлада»** (муз. і сл. В. Шалкевіча). **Віктар Шалкевіч.**
9. **«Крыжакі»** (муз. і сл. В. Воліса). **«Дзіда».**

10—11. **«Аліса»** (муз. і сл. С. Хамякова). **«Ален».**

10—11. **«Спадыня ноч»** (І. Вайцяхоўскі — З. Лукашук). **«Рокіс».**

Трэба дадаць, што акрамя таго ў прыгаданай паўгадзіннай перадачы з Мюнхена прагучалі таксама кампазіцыі іншых беларускіх рок-зорак: «Рэй», «Бонда», А. Мельнікаў, «Грамада», «Грунвальд». Магчыма, гэта зачын на будучыя гіт-спісы. Так што настройвайце свае радыёпрыймачы на кароткія хвалі і... за пёры, сябры.

Вінцук ГУНЕНКА.

Думка чытача

Пачастунак аб'едкамі

Вырашыў звярнуцца да цябе, дарагі «Нотны аркуш», са сваёй крыўдай, якую нанесла мне Беларускае тэлебачанне, бо на тваіх старонках неаднаразова ўздымаліся падобныя пытанні.

Пасля доўгага перапынку 24 кастрычніка неяк стукнула мне ў галаву ідэя паглядзець праграму «Крок». І хоць пачалася яна з не вельмі любімага мной Майкла Джэксана, у анонсе мяне прывабіў адзін сюжэт: сустрэча з беларускімі журналістамі з Мюнхена, якія працуюць на радыё «Свабода». Дый увогуле, у перадачы той нямала гаварылі пра надзённыя праблемы беларускага нацыянальнага адраджэння, якія таксама мяне хвалююць.

Праўда, гаварыць дык гаварыў «Крок», але сам крочыў у адваротны бок: за час, пакуль я чакаў жаданага сюжэта, мяне паспелі да адвалу накарміць непераканаўчымі аб'едкамі са стала Маскоўскага тэлебачання — «Машина времени» і г. д. Беларускага — нічога!

Вось тут у мяне і нарадзілася пытанне да мюнхенскіх беларусаў: як яны ставяцца да таго, што ў беларускай перадачы, куды іх запрасілі, ёсць любая музыка — і расейская, і заходняя — толькі не беларуская. Эх, думаю, толькі б дазваніцца да прамога эфіру.

Як ні дзіўна, з першага набору тэлефоннай кружэлкі, я пачуў сонны голас нейкай Дусі:

— «Крок» вас слушает.

Відаць, на той час не спаў я адзін, калі ва ўсю іванаўскую саплі ўжо і стваральнікі «Крока», і ягоныя гледачы. Тым не менш, задаў сваё пытанне і пачуў у адказ:

— Я все записала. Вам ответят.

І вось на экране Ларыса Верас: цікавы роспавед пра сябе, цудоўная — нягледзячы на нямецкае ад дзяцінства выхаванне — беларуская мова, інтэлігентны выгляд. Даходзіць чарга да майго пытання; Ларыса Верас чытае і здзіўляецца:

— Как она к тому, что в «Кроке» звучит русская и зарубежная музыка.

Мала таго, што «крокаўцы» беларускае пытанне да беларуса пераклалі на расейскую мову, ды яшчэ ўсё перахлусілі і па-хамску адрэдагавалі. Дзякуй Богу, хоць адзін з вядучых, Дзмітрый Філімонаў, удакладніў, што, «аўтар, мабыць, меў на ўвазе тое, што ў «Кроку» няма беларускай рок-музыкі».

Так, я менавіта гэта і меў на ўвазе. І адказ Ларысы Верас мне вельмі спадабаўся: не трэба адмаўляцца ад лепшых сусветных узораў, але сваё павінна быць на першым месцы.

І хоць гэтая цудоўная думка прагучала ў «Кроку», ён сам сябе наўрад ці пачуе.

Уладзімір СІВАЧЭНЯ.

г. Менск.

Фанатэка

«ЗАРЦІПО»
«ЫМ»
МСІ, 1990

На беларускую інструментальную рок-музыку мы рэдка звяртаем увагу, бо, прызнацца, і падстаў мала маем. Але гурт «Зарціпо» не падасца новым і незнаёмым нашаму чытачу. Праўда, калі ў анатацыі на папярэдні альбом — «Лю» гаворка ішла пра вакальна-інструментальную музыку, дык А. Мяльгуй у сваёй рэцэнзіі на філарманічны канцэрт «Зарціпо» (гл. «ЧЗ» № 36 ад 6.IX.1991 г.) аналізаваў якраз інструментальнае «Зарціпо».

Альбом «ЫМ» калектыў запісваў летам 1990 года ў перасоўнай студыі «МСІ» фірмы «Мелодыя» ў Менску наступным саставам: Андрэй Іваноў (гітара); Лявон Нарушэвіч (гітара, вакал); Валеры Шашок (вакал); Валеры Башкоў (бас-гітара); Алекса Зайцаў (бубны). Гукарэжысура Алеся Ляшкевіча.

Магчыма, хтосьці запытае: дзеля чаго ж склад гурта мае столькі вакалістаў, калі гаворка ідзе пра інструментальную музыку?

Пытанне слушнае, але і голас — цудоўны інструмент стварэння канкрэтных і абстрактных гукаў, вобразную структуру якіх выкарыстоўвае ансамбль «Зарціпо». Мы памыляемся, калі мяркуем, што голас здатны толькі ўвасабляць у гукі пэўныя словы.

Трэба сказаць, што «Зарціпо-90» істотна адрозніваецца ад «Зарціпо-80», прайшоўшы шлях ад панкрока да музычнага авангарда. І цяпер становіцца, бадай, зразумелым пераход у «зарціпоўскі» панк сімфа-рокавых «Блізнят»: гурт ужо тады ішоў да глабальнага асэнсавання свету музыкі і ўласнага месца ў ім. Гэты пошук характарызаваўся адмовай ад закамплексаваных канонаў сучаснай культуры дзеля ейнага ж асэнсавання, паглыбленнем і пашырэннем структуры выяўленчых сродкаў, ідэнтыфікацыяй ў музыцы ўласнага падсвядомага «эго»...

Спецыялісты сцвярджаюць аб плённых выніках пошукаў менскага сікстэту. І нават ва ўсведамленні ім сябе як галінкі пэўнага культурнага дрэва, хоць у інструментальнай музыцы гэта рабіць цяжэй, бо ейныя выяўленчыя сродкі не з'яўляюцца гэтак простымі выказнікамі пэўнага культурнага стрыжня.

«Part is over?» — пыталіся калісьці яны. І самі спрабавалі адказаць: «Part is o...» «Парт із о...» (Партыя скон...) «Парт-із-о» — «Зар-ці-по»...

Іхняя назва сведчыць сваёй панкаўскай мовай, як яны вучыліся гаварыць. А нам застаецца дадаць, што над камп'ютэрнай графікай вокладкі альбома «ЫМ» працаваў У. Панада.

«БАЙМ»
«МЕРТВАЯ ВАДА»
Проніт, 1985

Гэтая кружэлка — другая па ліку ў дыскаграфіі папулярнага польскага калектыву. Калектыву, які беларуская публіка ведае не з пагалосак, а па асабістых сустрэчах: «Байм» быў нават госцем Усесаюзнага фестывалю польскай песні ў Віцебску.

Што ж такое «Байм»?

О, не шукайце, шаноўныя полафілы, гэтага слова ў перакладных або тлумачальных слоўніках. Яго там няма, бо...

BAJM — гэта Beata, Andrzej, Jaroslaw, Marek... Гэта імёны заснавальнікаў гурта. А поўнасцю — гэта Беата Козідрак (вакал); Анджэй Петрась (вакал); Яраслаў Козідрак (гітара, клавішныя); Марэк Макух (бас-гітара). Ад пэўнага часу да іх далучыліся Генрык Мазурэк (сола-гітара); Багдан Тхажэўскі (бубны). Трэба сказаць, што ў запісе канкрэтна гэтага альбома прынялі ўдзел дзеці музыкаў: Дамініка ды Моніка Ланге, Катажына Петрась, Конрад і Дамінік Тхажэўскія, Марцін Козідрак.

Бадай, заўважаеце ледзь не татальную перавагу сямейнага ансамбля Козідрак у творчасці «Байма»? А трэба ж дадаць да гэтага, што ўсю музыку і тэксты — ды не абы-якія — піша для калектыву ягоная вакалістка Беата Козідрак. Праўда, шэраг мелодый («Малпа і я», «Зачароўвай», «Мёртвая вада», «Мая вялікая віна», «Вучыся») належаць фантазіі Яраслава Козідрака.

Шырокую папулярнасць сярод польскай моладзі набылі песні «У клетцы льва», «Пірамíды», «Сцены маюць вушы», «Д'ябальскае кола». Прызнацца, стылістычна гэта звычайная поп-музыка, якая ўжывае гітавыя рытмы рока. Але гэтая гітавасць, цудоўныя аранжыроўкі і добры выканаўчы ўзровень музыкаў далі магчымасць калектыву трывала заваяваць сэрцы сапраўдных аматараў рока. І хоць ніводзін з альбомаў «Байма» так і не трапіў у плебісцыт лепшых альбомаў года ці дзесяцігоддзя, аднак кружэлкі калектыву ніколі не залежваліся на паліцах м'юзік-шопаў, а песні — часта гасцявалі ў розных гіт-парадах. Так лёс камерцыйнага разліку: зроблены сёння на сёння тавар уражваў навізною ды свежасцю, хоць глыбінёю ды грунтоўнасцю асвятлення тэм не адрозніваўся.

Менеджэр калектыву — Станіслаў Камінскі, мастацкі кіраўнік — Анджэй Петрась, музычны кансультант — Ежы Янішэўскі. Над мастацкай аздобай вокладкі альбома працаваў В. Кавалінскі.

ЭЛТАН ДЖОН
«САМОТНЫ МУЖЧЫНА»
Рокет Рэкордс, 1978

Не ўпершыню гасцюе ў нашай «Фанатэцы» папулярны ангельскі спявак Элтан Джон. Дый нават гэты альбом красаваўся ў вітрыне нашага гіт-парада пачатку 80-х гадоў: табліцы № 3 ён нават займаў 1 месца («ЧЗ» № 63 ад 2.IV.1983).

Натуральна, папулярнасць менавіта гэтай пласцінкі садзейнічаў ейны выхад шматысячным тыражом па ліцэнзіі фірмы «Polydor» і на нашай «Мелодыі». Праўда, усесаюзны гігант пры набыцці той ліцэнзіі зэканоміў валюту на двух песнях, якія разам са зваротным афармленнем канверта і нават самой назвай альбома не ўвайшлі ў маскоўскае выданне.

Што да тых дзвюх песень, дык калі «Сузор'е Вялікай Мядзведзіцы», бадай, не рабіла надвор'я ў канкрэтна гэтай праграме, такога ніяк не скажаш пра песню «Часовае каханне». Яна побач з «Джоржыяй», «Гэта не так лёгка» і «Песняй для Гая» з'яўляецца сапраўдным супер-гітам спевака. Цікава, што ў невялічкай балгарскай фірмы «Балкантон» у той жа час хапіла сродкаў (дый розуму), каб падарыць слухачу гэты альбом у поўнай адпаведнасці з арыгіналам.

Дарэчы, Элтан Джон выступае, як вядома, не толькі ў якасці выканаўцы, але і ў якасці аўтара. Тую ж «Песню для Гая» і «Крозы» ён напісаў сам, а «Знічку», «Вар'яцтва», «Няма клопатаў», «Вяртанне ў рай», «Ззяй ярчэй» ды асатнія — у сааўтарстве з Гэры Осбарнам.

Сам жа Элтан Джон разам з Клівам Фрэнксам былі прадзюсерамі кружэлкі «Самотны мужчына».

Цікава прыгадаць той час, калі дыск толькі выйшаў. Тады гэта было чарговае — адно са многіх — выданне плённай зоркі, хоць і надта папулярнай тады. Мы ўжо ведалі дзясяткі іншых кружэлак Элтана Джона, адным песням з якіх шанцавала падоўгу трымацца ў спісках супер-гітаў, другія забываліся даволі хутка, пасля іх шы нацешыць хіба адданых фанаў. І не кожны мог адразу сказаць, які лёс чакае наступную праграму.

Прызнацца, час пераўзышоў наў у нечаканым: за паўтара дзесяцігоддзі ўласная кампазіцыя Элтана Джона — «Песня для Гая» — паспела стаць класічным узорам у сваім жанры. Яе выконваюць ужо не толькі рок-гурты, але і эстрадныя і нават сімфанічныя аркестры, выканаўцы брытанскія ды японскія, французскія ды польскія... Прыемна, што хоць з гэтым фірма «Мелодыя» тады не памылілася.

КРЫВАВАЕ ВОЗЕРА

Легенда

Яно двойчы мяняла сваё імя. З Жыцкага на Князь-возера, з Князь-возера на Чырвонае. Пра кожную з назваў гэтых складзены ў народзе паданні. Я раскажу аб апошнім імені возера, якое, хаця і ўзнікла ўжо ў савецкі час, бярэ вытокі ў далёкай слаўнай мінуўшчыне.

Спытайцеся ў люду тамтэйшага, якой рыбай адорвае іх спакон веку возера? Адкажуць: краснапёрай. А пачырванела «пер'е» рыбінае быццам з крыві вялікай, што калісьці пралілася ў ваду ды насыціла зямлю далёка вакол возера.

А была тут калісьці бітва жорсткая, бой неміласэрны ўсё з тымі ж татарамі-душагубамі.

***

Як пры княжацкім двары ў дружыне храбрай служыў мужны воін сівавусы Пуцята. А ў таго ды Пуцяты раслі-выхоўваліся два сыны-волаты. Светлавокія, віхрастыя, смяшлівыя.

Радасна было бацьку, калі ў час пацешных боек з сынамі ўпэўніваўся ён у тым, што з цяжкасцю ўжо даюцца яму перамогі над юнакамі, што ў хуткім часе мацнейшымі, дужэйшымі за яго будуць хлопцы. У гонар любому бацьку такія сыны, і ганарыўся будучымі ратнікамі Пуцята, і дзякаваў Богу за шчасце, дараванае яму.

Сыны ж Пуцятавы, шаснаццацігадовыя дзецюкі, не думалі пакуль аб ратнай славе. З равеснікамі палявалі, спаборнічалі ў трапнасці, прывязваючы да пояса за хвасты забітых стралой вавёрак альбо балотных качак, з дзеўкамі карагоды вадзілі ў вяночках з дзьмухаўцоў, ды абодва, тайна адзін ад аднаго, спрабавалі падабацца румянай хуткавокай дзяўчыне з пяшчотным імем Каліна.

Але аднаго разу сівавусы Пуцята рашуча загадаў маладым волатам:

— Хопіць юнацкіх забаў! Час вам стаць сапраўднымі мужчынамі. Да князя пойдзеце разам са мною. Не адмовіцца, мыслю, слаўны ўладар ад такіх вояў. А там, як паход прыспее, пакажаце сябе так, каб бацьку не зганьбіць. Можа, і ўзвысіць вас за добрую службу князь.

Светлай раніцай перад вочы княжацкія прывёў святочна апранутых сыноў сваіх Пуцята. Але, мабыць, не ў час прыйшло сямейства волатаў у грыдніцу, бо толькі трывожны шэпт чаляднікаў, спалоханыя твары слуг ды сумны погляд князя, якім ён акінуў гасцей сваіх, сустрэлі іх.

— Ці бяда нечаканая падышла? Ці чума, мор чорны абрушыўся за грахі нашы на нас? — спытаўся сівавусы воін.

— Не мор, але не меншае зло, верны мой Пуцята, — адказаў князь, — злое семя ўзрасло цяпер замест хлеба на нашай няшчаснай зямлі. Дайшлі, урэшце, і да нас лютыя татары. Выпрабаванне дасылае нам Гасподзь. Учора бачылі ўжо за возерам Жыцкім паганых батыраў людзі нашы. І няма ім ліку, а ад капытоў іх коней уся трава на шляху воінства татарскага павытаптана, а ад смуроду нячыстых цел лістота на дрэвах згортваецца, вяне. Па пятах жа за касавокімі ліхадзеямі ляцяць крумкачы, бягуць ваўкі ненажэрныя. Адчуваюць пах смерці, бачна, па нас каркаюць, па нашых душах выюць...

Заклапочаным стаў твар Пуцяты. Будзе бойка крывавая!

— Ці сам павядзеш, княжа, дружыну на ворага? — спытаўся.

— Нягожа перакладваць мне свой крыж на плечы іншага,— з уздыхам адказаў князь.— Але ж табе, мой верны слуга, таксама будзе шмат клопату. Збярэш апалчэнне па навакольных вёсках. Бяры кожнага юнака, што дасягнуў шаснаццаці гадоў, кожнага старога, што трымаецца ў сядле. Іншага выратавання нам не бачу.

— Няхай будзе так,— цвёрда адказаў Пуцята.— Калі спатрэбіцца дружыне нашай, прыкрые яе з тылу апалчэнне нядужае. Тых жа, хто з іх памацней будзе, пастаўлю з левага боку ад асноўнага войска. Сам павяду іх на ворага, калі іншага наказу ад цябе, княжа, не будзе. Мяне ж у дружыне няхай замяняць сыны мае. Не адмаўляйся ад іх, мой гаспадар!

Шэрай раніцай на беразе возера сабраліся воіны княжацкія. І доўга стаялі яны ў цішы і ўглядаліся праз туман у той бок, адкуль павінны былі з'явіцца іх супраціўнікі. Але праз туман даносіліся толькі няясныя шолахі ды далёкае ржанне коней. Вось паступова пачаў разыходзіцца, таяць туман. І ўбачылі тады ратнікі варожае войска, якое на супраціўным баку возера таксама, як і яны, чакала, калі знікне туман.

І тады раздаўся воінскі кліч з аднаго боку ды дзікі віск — з другога. Па беразе возера ў напрамку адзін насустрач аднаму кінуліся воіны нашы ды татарскія.

І сышліся, і зазвінелі клінкі, і засвісталі стрэлы. І гарачай стала зямля для капытоў конскіх, і пачырванеў небасхіл не ад узыходзячага сонца, а ад крыві чалавечай.

Гэта быў час, калі знікае ў чалавеку ўсё людскае і, як дзікі драпежнік, толькі крыві прагне ён, ап'янелы бойкай.

Пуцята не бачыў у злой сечы сваіх сыноў, ён нават не думаў аб іх, адбіваючы ўдары, што сыпаліся на яго з усіх бакоў. Неўзабаве конь яго пачаў спатыкацца ў месіве чалавечых целаў. Тады Пуцята кінуў погляд далёка над галовамі ратнікаў, што біліся побач з ім. І з жахам убачыў, як сцягваюць з каня бяссільнага, паранёнага князя татары.

Застагнаў Пуцята, упэўніўшыся, што нічым не можа дапамагчы яму, акружаны з усіх бакоў ворагамі. Але нехта ўжо спяшаўся, прабіваючы сабе шлях мячом, да князя. І гэта быў адзін з сыноў Пуцяты. І паляцелі варожыя галовы з плеч пад ударамі рукі волата.

Але што гэта! Ззаду да асілка пад'язджае багата апрануты татарскі мурза, і падае-валіцца, як падсечаны малады дубок, з каня юнак.

А вакол стаіць немагчымы шум, ляск, крык, стогн. І скрозь рыданні б'е Пуцята ворагаў бязлітасна. І больш ужо не глядзіць у той бок, дзе загінуў сын яго, бо баіцца ўбачыць лёс другога, які таксама павінен быць недзе там. Але ўжо ляціць у сусвет шчырае бацькоўскае маленне: няхай хаця аднаго з дваіх пакіне яму Гасподзь у гэтай сечы!

І гарачымі сталі нават дзяржальні мячоў у руках воінаў. Тады не вытрымалі супраціўлення татары, кінуліся бегчы. І гналі іх некалькі вёрст па лясах і балотах ратнікі. І не было нікому з ворагаў выратавання.

Толькі пасля таго, як быў забіты апошні татарын, даведаўся Пуцята пра смерць і другога свайго сына. Яму ўдалося вынесці князя з поля бою, але сам юнак быў моцна паранены, ад ран гэтых і сканаў.

Глыбокія маршчынкі праляглі на лбе сівога Пуцяты, калі даведаўся ён пра гэта. І ў горы вялікім пакінуў стары воін паплечнікаў сваіх баявых. Пайшоў да возера глыбокага тугу сваю хвалям азёрным давяраць.

І застыў раптам у непаразуменні на высокім беразе. Чырвонай ад крыві праваслаўнай стала вада ў возеры. І было такое ўражанне, што возера змагалася таксама і зараз, параненае, сыходзіць крывёю...

З тых часін і пайшла ў возеры краснапёрая рыба.

Міналі гады. З часам Жыцкае возера начало называцца Князь-возерам. Новая назва існавала ажно да самай рэвалюцыі. А потым паўстала пытанне, ці варта яе захоўваць у краіне, дзе ўжо няма князёў. Памятаючы прыгожае паданне, сяляне навакольных вёсак прапанавалі назваць возера Чырвоным.

Назва спадабалася, бо адпавядала яна яшчэ і рэвалюцыйным настроям таго часу. Так Жыцкае возера, Князь-возера стала возерам Чырвоным.

А якой назвы яно больш заслугоўвае зараз, у час, калі многія старыя тапаграфічныя назвы вяртаюцца на карту рэспублікі,— вырашаць не нам.

Ірына **МАСЛЯНІЦЫНА.**

Майстрыха

Лепшай майстрыхай ручнога ткацтва і мастацкай вышыўкі па льняному палатну лічаць жыхары вёскі Шапялевічы Круглянскага раёна сваю аднавяскоўку, энергічную і заўзятую не па гадах, 76-гадовую Вольгу Пятроўну Палякову. Вытканыя ёю абрусы, пакрывалы, дарожкі-палавікі, вышытыя ручнікі і сурвэткі ўпрыгожваюць не толькі хату майстрыхі і кватэры яе дзяцей, але і экспазіцыі музеяў у Магілёве і Мінску, і выклікаюць заслужанае захапленне наведвальнікаў выставы беларускай народнай творчасці.

Фота Івана **ЮДАША** **(БЕЛТА).**

«Прадаецца жалейка!»

Праўленне Саюза музычных дзеячаў Беларусі, Асацыяцыя майстроў па стварэнню музычных інструментаў, якая сёння аб'ядноўвае 70 майстроў, правялі II выставу-продаж музычных інструментаў: смыковых, струнных, язычковых і ўдарна-шумавых.

Майстар! Гэта слова ахутана рамантыкай даўніны. У сваю работу майстар душу ўкладваў, паглядзіш на інструмент — а ён як жывы. Няшмат такіх майстроў засталося сёння. Вось і адшукваюць іх па ўсёй рэспубліцы, збіраюць, каб не згубіць апошняе, што захавалася. Бо з чым тады застанёмся!

А старыя майстры, яны вялікі вопыт маюць: і дрэва пада-браць, і гук пачуць. А таму і цаны няма іх работам. Вось, напрыклад, прадставіў І. Дударэвіч сваю скрыпку. Сціпла так: «Проста скрыпка». А даўней кожнаму інструменту, як чалавеку, імя давалі.

На аўкцыёне цікавая і сумная гісторыя здарылася. Скрыпку хацеў купіць хлопчык, ён з шасці гадоў іграе, у музычным ліцэі вучыцца, а інструмента не мае. Але яму не пашанцавала. Аўкцыён ёсць аўкцыён. Страсці разгарэліся, і купіў скрыпачку салідны чалавек з больш тоўстым кашальком.

На аўкцыён прыйшлі не толькі музыканты, але і работнікі музеяў, прадстаўнікі творчых калектываў, настаўнікі музычных школ, таму што вучыць таленавітых дзяцей трэба на інструментах, зробленых таленавітымі рукамі. Тады і вынік будзе бачны.

Ганна ХАРУЖАЯ.
Фота С. ГРЫЦА.

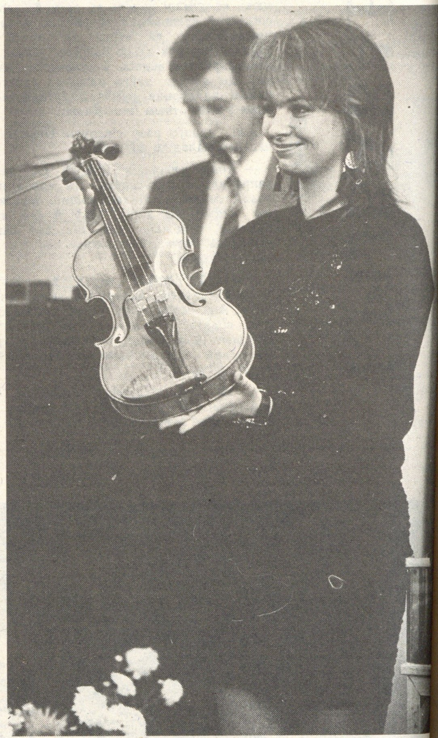

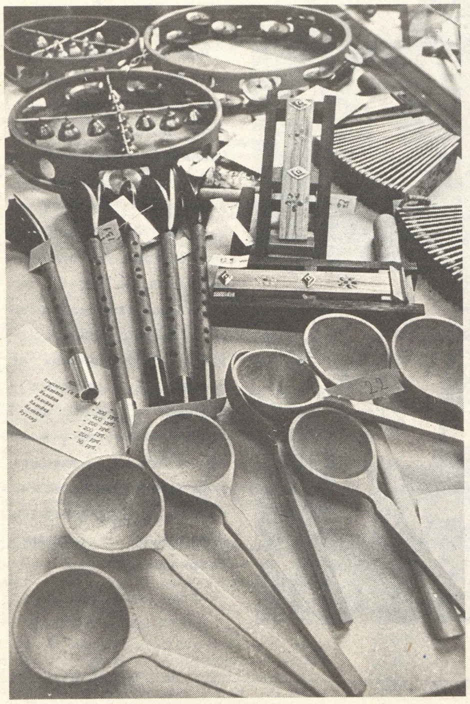

Фота-рэпартаж

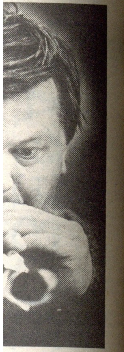

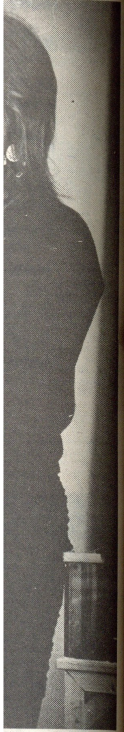

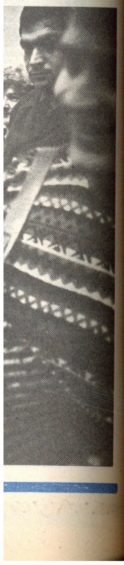

«Вока боскае»

праз вока мастака

..Уяўляю, з якім хваляваннем і натхненнем пісаў алеем свае першыя карціны. Яго кар- «Нарач» выбралі для абласной выстаўкі ынаючых мастакоў. Гэта ўжо была немалая дасць для Сцяпана Аўсюкевіча. Яшчэ боль- радасцю поўніліся яго душа і сэрца пасля го, як гэта карціна ўзяла першае месца, а аўтару ўручылі кнігу з дароўным надпісам рашовую прэмію...

.. Маё знаёмства са Сцяпанам Аўсюкевічам лося на яго першай персанальнай выстаў- карцін у Ашмянскім краязнаўчым музеі Ф. Багушэвіча. Тут экспанавалася 37 яго бот. Нацюрморты, гістарычныя і марскія рціны, пейзажы. Пэндзаль мастака даклад- адлюстраваў родныя мясціны, ён даў ім займенныя вёскам назвы: «Замасцяны», ляжы», «Асінаўка», «Акмянеі», «Будзёнаў- Не менш дакладна выглядаюць карціны шнеўскае возера», «Дарога на Гальшаны». з пейзажы праходзяць усе поры года, кар- ы поўныя яскравасці палітры, аптымізму, дасці жыцця.

Але ёсць такія, у якіх адлюстраваны і боль ца маладога мастака за змучаную зямлю. фліва ўражвае карціна, якая названа про- — «Экалогія». Яна не пазбаўлена гратэску, справядліва, апраўдана папярэджвае ўсіх аб неабходнасці як мага хутчэй павярнуц- тварам да навакольнай прыроды, зрабіць магчымае, каб не губіць яе болей. Інакш ымаецца так, як гэта бачыць вока мастака: рочна-цёмнае неба, над кутком горада пы заводскай гары, а на заднім плане ск заходзячага сонца, якое з цяжкасцю асвечвае праз усю гэтую экалагічную чар- ту. А на пярэднім плане — магільны крыж, які валізуе канец жыцця на планеце Зямля.

А вось карціны, якія заключаюць у сабе фі- софска-фантастычную думку. Адну з іх — ка боскае» — хочацца «прачытаць» так: та намнога разумнейшая за нас прыляцела ас на НЛА і вывучае наша жыццё, што ае нам гэты прылёт больш разумнай, аба- ёнай істоты? Мастак не нагрувашчвае ціну прадметамі, яны як бы застаюцца па-за карцінай, устаюць у нашым уяўленні. А ў памяці застаецца ўчэпістае, усепранікнёнае вока.

Падоўгу стаяць наведвальнікі ля карціны «Зараджэнне новай планеты». Параздумваць ёсць над чым. Мастак прапанаваў не зусім звычайны сюжэт. Наша планета не вытрымала нагрузкі, якую прынеслі ёй знішчальныя войны, гонка атамных і іншых узбраенняў, усемагчымае забруджванне навакольнага асяроддзя, і — лопнула. З яе вырвалася ядро часу, у якім мы жывём, і ляціць з зародкам новай планеты. Не будзем прыдзірацца да маладога мастака за некаторы паўтор у адлюстраванні такой дэталі ў сюжэтах, як вока. Толькі цяпер ужо гэта не вока абагаўлёнага іншапланецяніна, а чалавечае, са слязой, што аплаквае родную зямлю, якую людзі не змаглі супольна зберагчы.

Сцяпану Аўсюкевічу ўласціва ўменне тварыць па-філасофску, ён мастак хоць і малады, але разважлівы, і гэта імкненне перадаецца таму, хто глядзіць і вывучае яго карціны.

Цяжка сказаць, што мастаку цяжэй адлюстроўваць: тое, што бачыць перад вачыма, або тое, што малюе яго філасофска-фантастычнае ўяўленне. Мне думаецца, што апошняе. Хоць у кожнага мастака на гэты рахунак ёсць сваё меркаванне. Сцяпан Аўсюкевіч як чалавек дапытлівы, які шукае сябе ў разнастайных відах мастацтва, спрабуе сябе разнапланава і ў жывапісе. Магчыма, з часам ён аддасць чамусьці большаму перавагу. А пакуль...

А пакуль я разам з ім раблю экскурс у гісторыю. Сярод гістарычных карцін мне бачыцца найбольш удалай «Францысканскі касцёл». Ён, а дакладней, яго руіны захаваліся на ўскраіне Ашмян.

— Нядаўна пачаў новую работу,— Сцяпан паказвае мне руку з гіпсу.— Задумка такая: дзве рукі абдымаюць зямны шар, перадаючы яму сваё цяпло, саграваючы яго ад усяго халоднага ў прамым і пераносным сэнсе...

Анатоль СЯРГЕЙЧЫК.

г. Ашмяны.

Свет нашых захапленняў

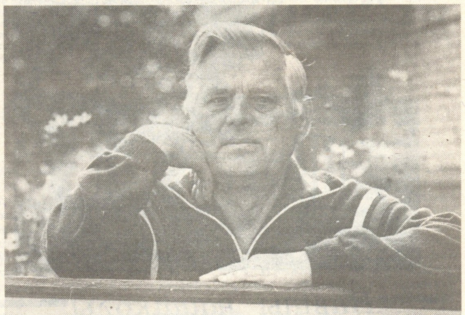

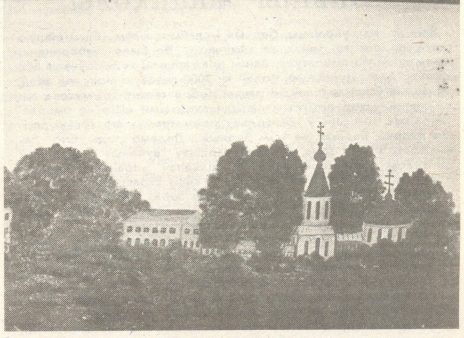

Пётр Андрэевіч Серада — самадзейны мастак з г. Петрыкава. Па адукацыі ён — інжынер. І да выхаду на пенсію, як сцвярджае ён сам, ніколі маляваннем не займаўся. Захапленне прыйшло неяк нечакана, і цяпер ужо не праходзіць і дня, каб Пётр Андрэевіч не ўзяў у рукі пэндзаль. Яго «творчая лабараторыя» налічвае сёння больш чым дзвесце палотнаў. У сапраўдны музей пераўтварылася кватэра Серады. Родны край, любая Петрыкаўшчына — асноўная тэма творчасці 69-гадовага мастака.

НА ЗДЫМКУ: П. А. СЕРАДА і яго карціна «Петрыкаў».

Фота В. Веткіна.

Энтузіясты

Іх можна часта застаць разам. Абмяркоўваюць новыя работы, спрачаюцца, мараць. Мастакі з раённага цэнтра Іўе Іван Васюкевіч, Мікалай Рабец, Іван Струкаў — спецыялісты розных творчых почыркаў. Але аб'ядноўвае іх агульнае імкненне зрабіць у Іўі культурны цэнтр, каб адрадзіць калісьці багатыя традыцыі нацыянальнай керамікі, разбярства па дрэве, адкрыць пастаянна дзеючую выставачную залу. Мараць яны і аб рэстаўрацыі старадаўняй забудовы гарадка, каб меў ён свой непаўторны архітэктурны абрыс. Аднак здзіўляе абыякавасць мясцовых улад да скарыстання таленту мастакоў у інтарэсах горада.

На словах у раённым аддзеле культуры падтрымліваюць іх ідэі, але практычнай дапамогі няма. Не маючы творчых майстэрняў, хлопцы працуюць у хаце ці ў часовых памяшканнях. І толькі энтузіязм і ўзаемная падтрымка не дазваляюць апускаць рукі.

НА ЗДЫМКАХ:

● Мастакі з Іўя Іван ВАСЮКЕВІЧ (злева направа), Мікалай РАБЕЦ і Іван СТРУКАЎ.

● «Цішыня» — гэтак называецца акварэль Івана Струкава.

Фота аўтара.

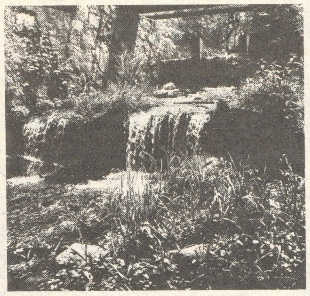

Няскора, відаць, сядзіба Агінскіх у маляўнічых наваколлях вёскі Залессе Смаргонскага раёна стане месцам паломніцтва турыстаў. Рэканструкцыя будынка, у якім у пачатку мінулага стагоддзя жыў наш вялікі зямляк, вядомы польскі кампазітар і палітычны дзеяч Міхал Клеафас Агінскі, адбываецца ўжо 9 год і пагражае расцягнуцца на няпэўны тэрмін. Хоць закончы… яе прадугледжана ў 1995 годз… Але, напэўна, з такімі адно… намі да справы і праз чатыр… гады аб'ект не будзе адно… лены. Мала «даўгабуду»… тут яшчэ бязлістасна раскр… даюцца не толькі зноў паст… паючыя матэрыялы, але нав… дэталі старадаўняй пабудов… Калі ж дзяржава, мясцов… ўлада і мы ўсе пачнём бераг… тое, што належыць гісторы… нашай нацыянальнай культур… нашчадкам, чым трэба ган… рыцца?

НА ЗДЫМКАХ:

* У такім стане зараз дом-с… дзіба Агінскіх.

* На аднаўленні сядзібы пр… цуюць рабочыя І. БАРАН, … ЦЫБУЛЬСКІ і К. ПАСТА… НАК.

* Ля старога млына.

Фота У. МЯЖЭВІЧА і … ТАЛОЧКІ (БЕЛТА).

Навіны нацшколы

Якія ж мы, украінцы, бедныя і слабыя: маем багацейшую гісторыю, але яе, аднак, не вывучаем, бо было забаронена; маем слаўную літаратуру, аднак правяршыні яе замоўчвалі або хлусілі; маем цудоўную, болей як 7000-гадовую мову, ад якой, аднак, на ўсходзе і поўдні пачалі добраахвотна-прымусова адмаўляцца; маем прыгожы нацыянальны гімн «Ще не вмерла Україна», напісаны ў 1863 годзе, а памятаем з яго толькі першы радок... Бедныя, ва ўсім бедныя... Дадамо сюды, што пачынаючы з 1917 года, паводле падлікаў вучоных украінскай дыяспары, загінула не меней 50 мільёнаў украінцаў. Загінулі ў войнах, пад час калектывізацыі, у гады страшэннай галадухі, у турмах ды канцлагерах... Уяўляеце: зараз на Украіне пражываюць 52 мільёны. А загінула — 50... Загінула яшчэ адна Украіна, загінула вялікая еўрапейская дзяржава...

І якія ж мы ўсё-такі багатыя і моцныя: былі столькі гадоў у няволі, але рабамі не сталі: зубрылі ўпрыгожаныя жыццяпісы расейскіх цароў, але ўвесь час памяталі пра казацкую славу сваіх продкаў; штодзённа чулі спеў пра паравоз, які спыніцца ў камуне, і не згубілі ніводнае са сваіх трохсот тысяч песень... Дык хіба не багатыя і не дужыя мы цяпер?

Цяпер мы адраджаемся як нацыя, шукаем незалежнасці, перадаём дзецям наша багацце, вучым іх таму, што, здавалася, магло бясследна загінуць.

Адна з форм такой вучобы — урокі народазнаўства, на якіх вучні глыбей засвойваюць мінулае свайго народа, яго звычаі і абрады, яго песні і мову.

Пра гэта сённяшняя размова з загадчыкам кабінета украінскай мовы і літаратуры Валынскага абласнога інстытута ўдасканалення настаўнікаў А. А. Тыраком.

ЯКОГА РОДУ-ПЛЕМЕНІ...

— Аляксей Апанасавіч, скажыце, калі ласка, у якіх класах праводзяцца ўрокі народазнаўства?

— Ва ўсіх — ад першага да адзінаццатага. Для гэтага выкарыстоўваюцца ўрокі літаратуры, прызначаныя для пазакласнага чытання, ды гадзіны, выдзеленыя для факультатыўных заняткаў. Заняткі па народазнаўству праходзяць і ў дзіцячых садзіках, для гэтага ў іх ужо створаны спецыяльныя кабінеты або невялікія этнаграфічныя музеі.

— Хто з настаўнікаў праводзіць гэтыя спецыфічныя ўрокі і па якой праграме?

— Мы яшчэ не маем спецыяльна падрыхтаваных настаўнікаў па спецыяльнасці «народазнаўства», таму гэтыя ўрокі праводзяць у асноўным настаўнікі ўкраінскай мовы і літаратуры, гісторыкі. Нейкай агульнаабавязковай праграмы для ўсёй Украіны няма, дый ці патрэбна яна? Кожны рэгіён складае сваю праграму. Ёсць наша, складзеная лепшымі настаўнікамі луцкіх школ, ёсць львоўская, івана-франкоўская праграма... Аднак настаўнікі могуць унесці свае карэктывы, мяняць яе, дапаўняць.

— А якімі падручнікамі і дапаможнікамі яны карыстаюцца?

— Спецыяльных падручнікаў, на жаль, яшчэ няма. Аднак матэрыял да такіх урокаў публікуецца ў розных газетах і часопісах. Не стаіць убаку і наш метадычны часопіс «Українська мова і література в школі». Так, сёмы нумар за гэты год усе апублікаваныя матэрыялы прапануе для настаўнікаў народазнаўства.

Зразумела, настаўнікі не могуць абысціся без такіх шырока вядомых кніг, як «Берегиня» В. Скуратоўскага, «Українська народна вишивка» Р. Захарчук-Чугай, «Купальска обрядовість на Україні» Ю. Клімца, «Українська хата» і інш., а таксама розныя гістарычныя працы, якія былі прыхаваны ад нас за сямю замкамі. Але, скажу зноў, да падрыхтоўкі гэтых урокаў настаўнікі падыходзяць творча, самі збіраюць неабходны матэрыял, запісваюць народныя песні, прапануюць свае распрацоўкі ўрокаў.

— Яны могуць павысіць сваю кваліфікацыю ў вашым інстытуце?

— Так. У нас працуюць спецыяльныя двухтыднёвыя курсы. Толькі за мінулы навучальны год у нас павысілі кваліфікацыю амаль 200 настаўнікаў народазнаўства. Для чытання лекцый мы запрашалі спецыялістаў з высокай адукацыяй і вопытам: кандыдата філалагічных навук В. Давыдзюка, краязнаўца М. Карзанюка, вышывальніцу Н. Гарліцкую, народную майстрыню М. Краўчук, якая распавядала пра традыцыйнае пляценне з саломкі. Запрашаем лепшых настаўнікаў, якія расказваюць пра свой вопыт вядзення ўрокаў народазнаўства.

Праводзім таксама абласныя семінары. Запамяталіся адкрытыя ўрокі «Матуліна калыханка», «Песні січовых стральцоў», «Велікодная пісанка», «Йдзе вясна, йдзе красна...» у луцкіх школах. А ў Залізніцкай СШ Любяшоўскага раёна было праведзена свята народазнаўства, на якім прысутнічалі не толькі настаўнікі нашай вобласці, але і госці з суседняга Іванаўскага (Яноўскага) раёна Брэсцкай вобласці.

У кожнай школе створаны энтаграфічныя куткі, у многіх ёсць цэлыя музеі, экспанаты для якіх збіралі вучні. А ў нашым інстытуце ёсць шмат да-

паможнага матэрыялу, распрацоўкі ўрокаў, сцэнарыі свят.

— А як вучні ўспрымаюць гэтыя ўрокі?

— О! Абыякавых на іх не бывае. І хатнія заданні ў дзяцей цікавыя. Вазьміце хоць бы дрэва радавода. Вядома, што дзеці яшчэ ведаюць імёны сваіх бабуль і дзядуль, а старэйшых продкаў — ужо не. Таму ім прапануюць дома намаляваць схему свайго радавода, больш даведацца пра сваіх продкаў.

Вучняў цікавяць і нацыянальнае адзенне, і народныя звычаі, і абрады ўкраінцаў. Многія з іх не толькі запісваюць песні, але завучваюць іх і спяваюць у школе. А перад Вялікаднем дзеці прыносяць з сабой усё неабходнае для размалёўвання яец-пісанак. Такія вось нестандартныя ўрокі спрыяюць адраджэнню нашай духоўнасці, дапамагаюць дзецям даведацца, якога мы роду і племені.

Інтэрв'ю правёў Грыгір АРКУШЫН.

г. Луцк.

Восень у палескай вёсцы. Фота Р. Когана.

Українцы ў Польшчы

Становішча ўкраінскага насельніцтва ў Польшчы застаецца ск… даным. Пазбаўленае кампактнасці рассялення, раскіданае па шма… ліках ваяводствах, яно жыве сярод, шчыра кажучы, не заўсё… добразычлівага да яго мясцовага польскага супольніцтва і пра… тычна не мае магчымасці ні для навучання сваіх дзяцей у школ… на роднай мове, ні для задавальнення ў поўнай меры сваіх ку… турных і рэлігійных патрабаванняў.

У гэтых умовах мае абмежаваную магчымасць рэальна ш… небудзь палепшыць створанае ў Польшчы яшчэ ў 1957 г. Укр… інскае грамадска-культурнае таварыства (УГКТ). Пра кепскае … перашняе становішча ўкраінцаў у Польшчы, пра вялікую неспр… вядлівасць, якую дапусцілі ў ходзе акцыі «Вісла», аб неабходнас… паправіць яе — усе гэтыя пытанні зараз узнімае, да яго гонару… польскі друк.

Украінскае насельніцтва ў Польшчы складае, паводле польс… даных, 150—250 тысяч чалавек, па звестках жа УГКТ — 350… 500 тысяч чалавек (ужо адна гэтая вялікая розніца ў ацэнках ко… касці ўкраінскага насельніцтва ў Польшчы сведчыць пра многае)… Польшчы зараз існуе адна ўкраінская школа (тыпу нашай 8-га… вай) са 110 вучнямі ў Бялым-Буры (Кашалінскае ваяводств… Памяшканне інтэрната для яе будуецца на ахвяраванні ўкраін… са ўсёй Польшчы і з-за мяжы. Ёсць таксама ўкраінскія класы … 50 вучнямі ў школе ў Банях Мазурскіх, у 37 школах Польшчы … даткова 3 гадзіны на тыдні вывучаецца ўкраінская мова. У го… дзе Лягніцы функцыяніруе ўкраінскі ліцэй са 130 вучнямі. Ук… інскія класы ёсць таксама ў Гурове Славецкім. У Варшаўскім у… версітэце працуе кафедра ўкраінскай філалогіі. Існуюць украін… калектывы мастацкай самадзейнасці. УГКТ выдае газету «На… слова» (тыраж 12 тыс. экз.).

У. ЛІСЕВІЧ.

Суседскія святы…

Ще не вмерла Україна...

Летась споўнілася 125 гадоў з дня першага выканання … раінскага нацыянальнага гімна. Сярод многіх вядомых песе… гімнаў («Заповіт» Шаўчэнкі і «Вічний революционер» Фр… і Лысенкі, «Боже, великий, единий, нам Україну храни» і іншых) украінскі народ выбраў у якасці свайго гімна мена… песню Міхайла Вэрбыцького на словы паэта Паўла Чубы… кага. Відаць, яна вартая таго. Прапануем чытачам азнаём… з тэкстам украінскага гімна.

Ще не вмерла Україна, і слава, і воля,
Ще нам браття молодії, усміхнеться доля,
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Душу, тіло ми положим за нашу свободу
І покажем, що ми, браття, козацького роду.
Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону
В ріднім краю панувати не дамо нікому.
Чорне море ще всміхнеться, дід Дніпро зрадіє,
Ще у нашій Україні доле… нас…

Душу, тіло ми положи… нашу своб…
І покажем, що ми, бр… козацького р…
А завзяття, праця щира св… ще док…
Ще ся волі в Україні пісе… розл…
За Карпати відоб'ється, зг… нить степ…
Україні слава стане поміж… народ…

Душу, тіло ми положи… нашу своб…
І покажем, що ми, бр… козацького р…

Постаці

11 лістапада спаўняецца 170 год з дня нараджэння вялікага пісьменніка Фёдара Дастаеўскага, які прынёс у рускую і сусветную літаратуру імя невялікай вёскі, што ў Іванаўскім раёне на Берасцейшчыне — Дастоева. Менавіта адсюль паходзіць род геніяльнага пісьменніка, менавіта з назвы гэтай беларускай вёскі ўтворана вядомае ва ўсім свеце прозвішча.

Дастоеўцы памятаюць пра славутага пісьменніка. Мясцовая сярэдняя школа носіць яго імя, у ёй жа існуе літаратурна-краязнаўчы музей, дзе сабрана шмат цікавых экспанатаў пра жыццё і творчасць пісьменніка, яго род, прадметы дастоеўскай даўніны.

Не забываў пра Дастоева і Фёдар Міхайлавіч. Другая жонка Дастаеўскага Ганна Рыгораўна ўжо пасля смерці пісьменніка ўспамінала, што Фёдар Міхайлавіч часта згадваў невялікую вёску Дастоева, адкуль паходзіць іх сям'я, расказваў пра яе жонцы.

Усім, хто цікавіцца жыццём і творчасцю Дастаеўскага, шчыра раім пабываць у Дастоеве, у музеі мясцовай школы...

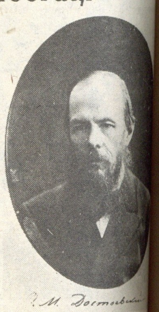

НА ЗДЫМКУ: Ф. М. ДАСТАЕ…

Беларусы: балты ці славяне?

Інтэрв'ю з маскоўскім археолагам, прафесарам, супрацоўнікам АН СССР Валянцінам Васільевічам Сядовым выклікала цікавасць чытачоў, што яшчэ раз пацвярджае: нашых сучаснікаў хвалююць не толькі цяперашнія этнічныя кантакты, але і даўнейшыя. Гэта абумоўлена, вядома, і адраджэннем нацыянальнай свядомасці, і імкненнем людзей зазірнуць у глыб гісторыі свайго народа, адкінуўшы ўсялякія ідэалагічныя прымхі.

Сёння мы друкуем два водгукі на змешчанае раней інтэрв'ю. Адзін з іх належыць А. Рогалеву, вядомаму публіцысту і навукоўцу з Гомеля, які ў 1988 годзе абараніў дысертацыю на тэму «Этнічная тапаніміка Беларусі».

А чаму не фіны?

Прачытаў у апошнім нумары нашай газеты старонку «Сумежжа» і застаўся расчараваны. Нават крыўдна стала, бо рэдакцыя выкрасціла магчымасць сказаць сапраўды нешта новае пра беларусаў і іх паходжанне. І здарылася гэта, на мой погляд, што і некаторым журналістам не хапае нацыянальнай свядомасці. Мы пераліваем з пустога ў парожняе ўсталяваныя версіі паходжання беларусаў, а новае і цікавае абмінаем.

А што тычыцца паходжання беларусаў, то адсылаю вас да газеты «ЛіМ» (№ 33 18.08.89), дзе быў надрукаваны артыкул І. Ласкова «Племя пяці родаў», а таксама раю прачытаць артыкул С. Клімковіч «Па слядах яшчэ аднаго міфа» (№ 17 26.04.91) у той жа газеце. Вы, магчыма, скажаце, што І. Ласкоў для вас не аўтарытэт, тым больш нікому не вядомая С. Клімковіч. Так, гэта, мабыць, не дактары навук і не акадэмікі. Але фактычны матэрыял І. Ласкова з дапаўненнямі С. Клімковіч такі, што не дазваляе сумнявацца ў яго праўдзівасці. І. Ласкоў даволі пераконаўча спрабуе даказаць, што старажытная Літва не мае ніякага дачынення да сучаснай Літвы (Летувы), бо старажытная Літва — гэта фіна-ўгорскае, а не балцкае племя.

Безумоўна, некалькі дзесяткаў гідронімаў і тапонімаў на тэрыторыі Беларусі, перакладзеныя на беларускую мову, не могуць яшчэ служыць абсалютным доказам гэтай цікавай здагадкі, бо фінаўгорцы маглі быць выцеснены іншымі плямёнамі, а назвы рэк, азёр, паселішчаў застацца і выкарыстоўвацца новымі народнасцямі.

Але ж фіна-ўгорскія імёны вядомых літоўскіх князёў і каралёў Польшчы—Міндоўг, Віцень, Вітаўт, Ягайла, Жыгімонт і іншыя! Якія цяпер могуць быць яшчэ сумненні? Гэта цэлая рэвалюцыя ў поглядах на паходжанне беларусаў і нашу гісторыю! Але па-ранейшаму маўчаць нашы вучоныя — дактары навук і акадэмікі, як быццам вады ў рот набралі. Ну, хоць бы абвергнулі таго ж І. Ласкова! Дык не, зусім не заўважаюць. Мо сорамна ім, што людзі без вучоных званняў адкрылі іх? Ці не могуць адмовіцца ад таго, што ўсё жыццё гаварылі і спавядалі.

А што тычыцца Беларусі ўвогуле і Віленскага краю ў прыватнасці, дык разглядаць іх сёння трэба менавіта ў святле апошніх адкрыццяў. Можна спрачацца з І. Ласковым, калі для гэтага ёсць падставы, але рабіць выгляд, што на свеце нічога не адбылося, — нельга. Інакш застанецца нам, «самым пахманым, самым добразычлівым, самым памяркоўным ва ўсім свеце» чакаць, пакуль вучоныя з Усходу ці Захаду зноў растлумачаць нашу гісторыю. Але ці нашай будзе гэтая гісторыя?

Генадзь ШЫЙКА,
пастаянны чытач,
лекар-тэрапеўт.

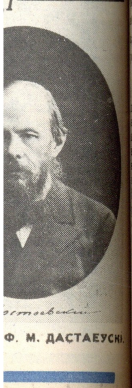

Ф. М. ДАСТАЕЎСКІ

Балты былі. Але не толькі...

У калейдаскопе стагоддзяў адбываецца бесперапыннае змешванне народаў, прычым гэта настолькі відавочна, што можна сказаць так: этнасы заўсёды ўзнікаюць у выніку кантактаў.

Гэтую думку ў дачыненні да беларусаў даўно вельмі актыўна і плённа распрацоўвае вядомы маскоўскі прафесар, археолаг В. В. Сядоў. Яму, дарэчы, належыць заслуга ў пераадоленні той псеўданавуковай схемы, згодна з якой узнікненне і развіццё моўнага і этнаграфічнага адзінства знаходзіцца ў прамой залежнасці ад палітычнай гісторыі і эканамічнага развіцця.

Вучоны слушна лічыць, што перадумовы фарміравання беларусаў, як этнасу, трэба шукаць не ў XIII—XIV стагоддзях, а ў больш ранняй этнічнай гісторыі Беларусі. В. В. Сядоў вельмі правільна паказаў і абсурднасць этнічнай «чысціні» беларусаў як пэўнай групы славянства. Аднак ён жа, на наш погляд, не пазбегнуў іншай крайнасці — перавелічэння іншаэтнічных уздзеянняў у працэсе фарміравання беларусаў (ролі так званага этнічнага субстрату). В. В. Сядоў з'яўляецца гарачым прыхільнікам і распрацоўшчыкам навуковай ідэі аб удзеле балцкага насельніцтва ў этнагенезе беларусаў. У гэтай версіі ёсць і не менш гарачыя працiўнікі. Між тым, пытанне нельга ставіць такім чынам: ці жылі балты на тэрыторыі Беларусі, ці ўдзельнічалі яны ў складанні беларусаў? Станоўчы адказ на гэтыя пытанні відавочны. Неабходна толькі правільна і па магчымасці дакладна вызначыць ступень уздзеяння балтаў на славянскае насельніцтва Беларусі, характар узаемадзеяння балтаў і славян і зону больш інтэнсіўных балта-славянскіх кантактаў.

Археолаг В. В. Сядоў лічыць, што да сярэдзіны I тысячагоддзя нашай эры ўся этнічная беларуская тэрыторыя была заселена выключна балцкімі плямёнамі, шырокае ж распаўсюджанне славян пачалося толькі з V—VI стагоддзяў. На думку вучонага, з VI па IX стагоддзе існаваў устойлівы славяна-балцкі сімбіёз, і толькі з IX стагоддзя пачалася актыўная асіміляцыя балцкага насельніцтва. Інакш кажучы, беларусы — гэта не што іншае, як славянізаваныя балты.

Зусім іншую, прама процілеглую, але таксама крайнюю, таму і непрымальную пазіцыю займае беларускі археолаг Л. Д. Побаль. Ён лічыць, што большасць археалагічных культур старажытнай Беларусі жалезнага веку належала славянам. Што можна сказаць на гэты конт? Відаць, трэба пагадзіцца з думкай не менш вядомага і аўтарытэтнага гісторыка Л. М. Гумілёва, які сцвярджае: магчымасці археалогіі абмежаваны, эпоху можна вызначыць здавальняюча, але этнічны склад — немагчыма. (Матэрыяльная культура пераймаецца суседзямі лёгка, бо залежыць ад ландшафтных умоў і ўзроўню тэхнікі. Часам сцвярджаюць нават, што культура можа распаўсюджвацца без залежнасці ад яе носьбітаў. Гэта зноў-такі вельмі катэгарычнае сцвярджэнне. Думаецца, што для распаўсюджвання металаў, кола, шэрагу свойскіх жывёл, плуга і іншых дасягненняў матэрыяльнай культуры, з якімі быў звязаны прагрэс у вытворчасці, прысутнасць носьбітаў гэтых элементаў культуры неабавязковая. Аднак у адносінах да тых з'яў, якія не звязаны з удасканаленнем і прагрэсам матэрыяльнай вытворчасці (напрыклад, арнамент керамікі, форма посуду), прысутнасць носьбітаў культуры, гэта значыць, інфільтрацыя, рассяленне, пранікненне пэўнага этнасу — абавязковая).

Такім чынам, магчымасці археалогіі для вызначэння, напрыклад, характару балта-славянскіх кантактаў па тэрыторыі Беларусі ў далёкім мінулым, прымяншаць не варта. Але пакуль археолагі спрачаюцца, паглядзім, што паказваюць нам такія красамоўныя і інфарматыўныя матэрыялы, як тапанімія і этнанімія.

Балты сапраўды жылі ў розных кутках Беларусі не толькі да IX, але і да XII—XIV стагоддзяў. Аднак яны не займалі ўсю тэрыторыю выключна, не былі суцэльным насельніцтвам. Спецыфіку рассялення балтаў цяжка зразумець без уяўлення аб такіх паняццях, як цэнтр этнамоўнага арэала і яго перыферыя. Асноўная тэрыторыя (цэнтр) балцкіх плямён з даўніх часоў размяшчалася ў Паўднёва-Усходняй Прыбалтыцы. Граніцамі балцкага арэала служылі на захадзе нізоўі Віслы, на поўначы — Фінскі заліў, на паўднёвым усходзе — верхняе цячэнне Нёмана. Прыкладна ад Навагрудка мяжа паварочвала ў бок Мінска, а потым ішла па ўмоўнай лініі: Мінск — Заслаўе — Лагойск — Вілейка — Мядзел — Браслаў. Гэта старажытны арэал галіндаў, судзінаў, ставанаў, скалваў, латгалаў, земгалаў, лотвы, літвы і іншых балцкіх плямён. Антычны гісторык Тацыт ведаў усю сукупнасць старажытных балцкіх народаў пад іменем АЙСТЫ. У далейшым гэта імя перайшло на прыбалтыйскіх фінаў — эстаў, эстонцаў.

Цэнтр нагаданага арэала, адкуль ішлі ўсе «імпульсы» (культурныя, моўныя і інш.), знаходзіўся на паўднёва-ўсходнім узбярэжжы Балтыйскага мора. «Цэнтрам арыентацыі» для айстаў-балтаў, гэта значыць той тэрыторыяй, куды накіроўваліся іх інтарэсы, былі зусім не агромністыя лясныя прасторы на паўднёвы-ўсход ад Балтыйскага мора. Элементы культуры, мовы, гаспадарчыя сувязі злучалі Паўднёвую і Паўднёва-Усходнюю Прыбалтыку, перш за ўсё, з Ніжнім Падунаўем, Балканамі, Адрыятыкай, старажытным франкійска-ілірыйскім светам. У краіне айстаў пачынаўся бурштыновы шлях, які вёў прама на поўдзень, да Адрыятыкі. Што ж датычыць паўднёва-ўсходняга рубяжа суцэльнага балцкага арэала, то ён быў перыферыяй балтаў. Далей на ўсход і паўднёвы ўсход меліся толькі асобныя балцкія «астравы», колькасць якіх па меры аддалення ад зоны суцэльнага балцкага засялення змяншалася. Аднак на гэтых «астравах», некаторыя з якіх даходзілі аж да Пасожжа і Прыпяці, захоўваліся надзвычай цікавыя балцкія архаізмы, як культурныя, так і асабліва моўныя, перш за ўсё геаграфічныя назвы. Апошнія складаюць не больш 3—5 працэнтаў ад усёй колькасці назваў на тэрыторыі Беларусі. У панядцце «балцкі элемент» часам зусім неапраўдана ўключаюць такія найменні рэчак, азёр, балот і г. д., якім увогуле не знаходзіцца пераканаўчага тлумачэння (такіх назваў на тэрыторыі Беларусі 20—25 працэнтаў).

Этнічныя балцкія астравы не парушалі стабільнасці балцка-славянскага этнічнага рубяжа. Аб гэтым на працягу многіх стагоддзяў сведчыць распаўсюджанасць уздоўж паўночна-заходняй граніцы Беларусі этнічнага наймення гуды. Так літоўцы называюць беларусаў. Найменне гуды ўзыходзіць да этноніма готы. Апошнія (германскі ў сваёй аснове кангламерат плямён) у самым пачатку новай эры пачалі свой рух ад вусця Віслы на паўднёвы ўсход. Готы аказалі моцны ўплыў на старажытных айстаў, прычым адно з адгалінаванняў апошніх атрымала найменне судзіны, судавы (яцвягі рускіх летапісцаў), якое тлумачыцца з германскіх моў як «людзі балот, вільготных нізін, лясоў». Судавамі, судзінамі называлі потым яцвягаў прусы, а таксама крыжаносцы. Уздзеянне готаў на старажытных айстаў было настолькі значным, што балты захавалі этнонім готы і перанеслі яго на тое насельніцтва, якое з'явілася на паўднёва-ўсходнім рубяжы ў хуткім часе пасля ўходу готаў на поўдзень, гэта значыць, пасля II—III стагоддзяў новай эры. Новымі суседзямі балтаў прыкладна з сярэдзіны I тысячагоддзя н. э. сталі славяне, продкі будучых беларусаў. Назва ж гуды ў дачыненні да беларусаў сведчыць яшчэ і аб другаснасці балта-славянскіх кантактаў.

На карысць нашых разважанняў сведчыць той факт, што назвы ўсіх буйных водных магістраляў Беларусі не з'яўляюцца балцкімі па паходжанню. Днепр — назва ў сваёй аснове іранская (літаральна — «глыбокая рака»). Бярэзіна — перапрацоўка папярэдняй, таксама іранскай, назвы Барысфен, якая датычылася Дняпра, але ў вярхоўях Днепр атаясамляўся з сучаснай Бярэзінай. Сож — славянскае найменне, раней — Сожа (параўн. на іншых тэрыторыях Усожа, Соша, Сошынка (басейны Сейма, Ніжняга Падняпроўя), яно тлумачыцца як «рака з перакатамі, пясчанымі водмелямі»; у складзе назвы, відаць, той жа корань, што і ў слове суша, толькі з іншай ступенню чаргавання галосных — у-о. Праўда, не выключана і іранскае паходжанне назвы Сож, якую можна тлумачыць зусім у іншым радзе найменняў: Сож — Сазан, Сазон (басейн Сейма) — «балоцістая рака». Дзвіна — фінамоўная назва са значэннем «глыбокая рака, вада» (своеасаблівы «сінонім» назве Днепр). Прыпяць — таксама фінскае ў аснове найменне, але яно было «перароблена» славянамі (аб паходжанні назвы Прыпяць гл. больш падрабязна мой артыкул у часопісе «Родная прырода» № 3 за 1989 год).

Мы наўмысна не ўпамянулі найменне Нёман, паколькі яго ўзнікненне звязана з асобнай, вельмі цікавай і амаль невядомай нашым сучаснікам тэмай, якую можна акрэсліць так: «Кельта-балта-славянскае» сумежжа на землях Беларусі».

Самым буйным балцкім этнічным «востравам» на тэрыторыі Беларусі з'яўлялася тэрыторыя паміж Мінскам і Навагрудкам, з усходу на захад, Маладзечна і Слонімам, з поўначы на поўдзень. Вядомы беларускі гісторык М. Ермалавіч называе гэту тэрыторыю «гістарычнай Літвой».

Фіна-.горскія плямёны «астраўкамі» жылі ў парэччы Прыпяці (галоўным чынам, на тэрыторыі сучаснай Гомельшчыны) аж да XIII—XIV стагоддзяў. Тут яны пакінулі нямала цікавых моўных «слядоў», асабліва ў выглядзе так званых мікратапонімаў — найменняў малых геаграфічных аб'ектаў — ручаёў, балот, азёр, лясоў, нізін, пагоркаў і г. д.). Асноўны арэал фінамоўных насельнікаў на тэрыторыі Беларусі размяшчаўся ў яе паўночна-ўсходняй частцы (усходняя і цэнтральная Віцебшчына, Магілёўшчына, паўночныя раёны Гомельшчыны). Тут быў цэнтр групоўкі, этнічнае найменне якой гучала прыкладна як ВОТ, ВОД, БОД, БУД. ОДО, ОТЫ (БУДЗІНЫ), ВАДЗІНЫ Герадота, марыйскае слова ОДО для абазначэння ўдмуртаў, першая частка наймення саміх удмуртаў — УД-; старое рускае абазначэнне тых жа удмуртаў — ВАЦЯКІ, нарэшце, ВОДЗЬ рускіх летапісаў, этнічны арэал якой зусім не замыкаўся ля Чудскага возера). Перыферыя фінамоўных насельнікаў на тэрыторыі Беларусі—гэта ўсходняя частка Міншчыны. У гэтай сувязі нам здаецца цікавым назіранне пісьменніка Івана Ласкова аб фінскіх моўных «слядах» у арэале «гістарычнай Літвы» (гл. штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» № 33 за 1989 год), хоць не ўсе ўласна лінгвістычныя тлумачэнні аўтара можна лічыць строгімі і складанымі ў навуковым плане.

На паўночным усходзе Беларусі, асабліва ў ніжнім Пасожжы, сустракаюцца шмат іранскіх «слядоў» у тапаніміі і гідраніміі, што сведчыць аб уваходжанні дадзенай тэрыторыі ў перыферыйную зону іранамоўных насельнікаў, цэнтр якой размяшчаўся на паўднёвы ўсход ад Пасожжа, у арэале севяран (басейн Сейма). У старажытнасці, напрыклад, у сярэдзіне I тысячагоддзя да новай эры, іракамоўныя плямёны насялялі значна большую тэрыторыю, у тым ліку, у Сярэднім Падняпроўі, а таксама ад сярэдняга цячэння Дняпра на ўсходзе да вярхоўяў Паўднёвага Буга і Днястра на захадзе (групоўка СКАЛОТАЎ, якую ўпамінае Герадот). Цікава, што перыферыя іранамоўных скалотаў ахоплівала Заходняе Палессе і нават Верхняе Панямонне, хоць на тэрыторыю Брэстчыны вельмі рана, раней, чым у іншыя раёны Беларусі, праніклі славяне.

Зрэшты, славяна-іранскае, славяна-фінскае, а таксама балта-славяна-кельцкае сумежжы на землях Беларусі ў далёкім мінулым — гэта тэмы асобных матэрыялаў.

Аляксандр **РОГАЛЕЎ,**
дацэнт Гомельскага дзяржуніверсітэта імя Ф. Скарыны.

Наша кнігарня

Латышы ў Беларусі

У 1992 годзе ў выдавецтве «Полымя» павінна выйсці невялікая кніжка пад назвай «Дзе песні з Даўгавы гучалі» аўтараў Тугая Ул. В. і Галавача А. В. У тэматычным плане на 1992 г. не зусім дакладна прайшла анатацыя на яе, і таму заказ атрымаўся невялікі. А шкада. Кніжка пачынае серыю пра нацыянальныя меншасці, якія пражывалі і пражываюць на тэрыторыі Беларусі.

Даўгава звязвае латышскі і беларускі народы. Яшчэ з XII ст. латгалы пачалі засяляць Віцебскія і Полацкія землі. Пашырыўся гэты працэс у XVIII ст., калі курляндскія, латгальскія і інш. перасяленцы дасягнулі Магілёўскай губерні. Перасяляліся сем'ямі, куплялі ці бралі ў арэнду зямлю і працавалі. Ды як працавалі!

З пачатку калектывізацыі савецкія і партыйныя ўлады паступова пачалі дабівацца таго, каб латышскія пасяленні нічым не адрозніваліся ад беларускіх ці рускіх. Усе нацыянальныя асаблівасці перасяленцаў трактаваліся як праяўленне нацыяналізму, як адхіленне ад курсу партыі. З часам былі ліквідаваны нацыянальныя сельсаветы, латышскія газеты. Усё гэта прывяло да заняпаду латышскай культуры на Беларусі, рэзкага скарачэння колькасці латышоў.

Нягледзячы на ўсё гэта, латышы-перасяленцы пакінулі пасля сябе глыбокі след працавітасці, кемлівасці, згуртаванасці і інтэлігентнасці. Яны з уласцівай ім настойлівасцю будавалі дамы, аралі зямлю, працавалі на заводах, прадпрыемствах і ўстановах — усюды, куды б іх ні закінуў лёс...

А. ЦАБКАЛА,
кандыдат гістарычных навук.

Т.РАСКІНА

ПОДЛАСЦЬ ПА ЗАГАД

НАТАТКІ АСУДЖАНАЙ

Падыходзіў час спаткання з маці. У ноч перад спатканнем, каля 22 гадзін, мяне выклікала М. Пад той час яна атрымала павышэнне па службе і перайшла ў оперчасць. Пачала яна размову з наступнага: «Пішыце тлумачальную запіску за сувязь з вольнай, пішыце, што яна прыносіла чай і «колы» (таблеткі-транквілізатары). Я ўсім сваім выглядам выказвала здзіўленне... «Калі зараз не напішаце, я вас пазбаўлю спаткання з маці і накірую ў ПКТ,— працягвала М. Тут я нарэшце здолела загаварыць: «Ніякай сувязі ў мяне няма і не было. Вы шукаеце прычыну пасадзіць мяне ў ПКТ, дык саджайце і ўсё. Ці перавядзіце ў іншы атрад, у вашым я не магу больш жыць». М. усміхнулася: «Тамара, я не злапамятны чалавек, я для ўсіх аднолькавая і імкнуся вам дапамагчы». «Трапіць у ПКТ»,— дадала я.

Т. РАСКІНА.

(Заканчэнне. Пачатак у № 44.)

«Не ўпірайцеся, напішыце тлумачальную запіску і ідзіце на спатканне. Сутачкі вам дадуць і ўсё», — угаворвала яна мяне. Я катэгарычна адмовілася напісаць, сказала, што ніякай сувязі ў мяне няма. М. нахмурылася, незадаволена ўсміхнулася і адпусціла мяне. Раніцай, перад спатканнем, мяне выклікаў намеснік начальніка па рэжымна-аператыўнай рабоце З. Ён сказаў так: «Альбо пішаш, альбо на спатканне не ідзеш». Ён зняў трубку і загадаў: «Маці Раскінай не завадзіце». Я была прымушана пад такім націскам узяць ручку і напісаць: «медработнік прыносіла мне чай». А пасля таго, як З. прачытаў, хуценька падставіла часціцу «не» і распісалася. Атрымалася так: «медработнік не прыносіла мне чай». З., нічога не ведаючы, адпусціў мяне на спатканне. Я прыйшла і ўбачыла сваю старую маці ў слязах. Яна плакала і ціха ў мяне пыталася: «Тома, што здарылася?» А затым расказала, што яе тры гадзіны дапытвалі, задавалі адны і тыя ж пытанні: «Дзе начавала? Чаму не зайшла начаваць да знаёмай?» Маці адказвала, што ніякіх знаёмых у горадзе ў яе няма, а начавала яна, як заўсёды, на вакзале, у пакоі адпачынку, і паказала квіток. Потым яе абшукалі. Распранулі поўнасцю, прымусілі прысядаць, хаця маёй маці ўжо 65 гадоў, яна ветэран працы, паважаны чалавек. А тут такое... Але гэта яшчэ не ўсе здзекі, што перанесла мая маці. Кіравала гэтай экзекуцыяй сама М. Яна патрабавала, каб маці напісала, што дасылала мне «левыя» бандэролі з чаем, «коламі», грошамі, духамі і іншымі забароненымі рэчамі. Маці, нягледзячы на пагрозы, нічога не напісала, бо гэтага ж усяго яна мне не дасылала. Так працягвалася 3 гадзіны. Нічога не дабіўшыся ад маці, знясіленыя оперы вымушаны былі завесці маю маці ў пакой для спатканняў... Праз некалькі хвілін туды зайшоў начальнік оперчасці калоніі Д. і папрасіў прабачэння... Правёўшы з маці тры дні, я выйшла ў зону і тут жа мяне «ўладкавалі» на 15 сутак у ШІЗО (штрафны ізалятар), без вываду на работу, «за сувязь з «вольнай». Я выклікала пракурора па нагляду, адмовілася ад ежы да ягонага прыходу. Пракурор прыйшоў 7 сакавіка і сказаў, што мяне пакаралі правільна, таму што «вольная» несла мне пакунак з грошамі, духамі і тэафедрынам. Пазней, калі я выйшла з ШІЗО, мне ўдалося высветліць, які «спектакль-шоу» разыграла М. Ужо перад маім спатканнем яна завербавала былую асуджаную Ларысу В. і выкарыстала яе для помсты мне. М. дала ёй пакунак, які склала асабіста, пазваніла па тэлефоне работніцы медчасці дамоў, а затым накіравала да яе В. І тая перадала медработніцы на кватэры гэты пакунак, сказаўшы, што ён быццам бы ад мяне. З гэтай медработніцай я разам працавала ў санчасці калоніі ў першы тэрмін пакарання, і, канешне, яна мяне ведала. Медсястра ўзяла пакунак і пайшла на работу, а на КП яе ўжо з нецярпеннем чакала М. з падручнымі. Медсястру абшукалі і знайшлі пакунак. Запалохалі пагрозамі і прымусілі яе напісаць, што нібыта яна рэгулярна насіла мне забароненыя рэчы. Як і чым яе запалохалі, не ведаю, але, відаць, прыгразілі, што звольняць па артыкулу, а не па асабістаму жаданню...

Вось пасля такога «шоу» я і адседзела 15 сутак у ШІЗО.

Маці мая напісала скаргу на імя начальніка калоніі, прасіла, каб разабраліся і перавялі мяне ў іншы атрад з-пад «апекі» М. Зноў мяне выклікаў нам. па рэжыму З. Ён сказаў, што мая маці атрымала ад яго пісь мовы адказ з прабачэннямі і паведамленнем што ў маім атрадзе ўжо другі начальнік...

Вядома, нервы мае былі выматаныя ўш чэнт. За ўсе подласці хацелася падысці д М. і плюнуць ёй у твар, а пасля... няхай б хоць замуравалі кудысьці. І што самае га лоўнае: не адна я такая. Колькі асуджаны жанчын церпяць такія здзекі над сабой! І я яны здолеюць выйсці на волю «адноўленым людзьмі»? Дык ці трэба здзіўляцца, што ка лонія маральна калечыць чалавека, робі яго яшчэ больш жорсткім, з сэрцам, поўны злосці да ўсяго на свеце?

Аднак вернемся да маёй гісторыі.

Новы начальнік атрада С. аказала больш чалавечнай. Яна неаднойчы гутары са мной, размаўляла з брыгадзірам, даведа лася аб тым, што я—добрая швачка, і спа дзявалася, што знойдзе са мной агульну мову. Пасля такіх гутарак я ўбачыла свята вакол сябе. Працаваць стала на ўсе 170 пра цэнтаў. Стала капітанам спартыўнай кама ды, старшай па секцыі.

Калі М. убачыла тыя метамарфозы, ш са мной адбыліся, яна прыйшла ў лютасц Выклікала ў кабінет аператыўнай часці ас джаную К. і прымусіла яе напісаць на мя данос аб тым, што нібыта яна прадала м кавалак тканіны за цыгарэты. Што яна п абяцала К., я не ведаю, але данос тая на м не напісала. І вяла яна сябе са мной не лісліва.

Калі з-за гэтага даносу прыйшоў час вес мяне на пакаранне, то начальнік атрада в клікала мяне і К. да сябе і патрабава тлумачэнняў. К. прызналася, што напіса на мяне паклёп пад націскам М. І хаця іс на ўзяла верх, я ўсё-такі атрымала вымов Я імкнулася пазбавіцца ад гэтага паруш ня, бралася за любую цяжкую працу. Ка М. дазналася пра гэта, то пры ўсіх асуд ных, у страі, сказала начальніцы атра «Не ўздумайце гэтай жанчыне здымаць п рушэнне! Толькі праз паўгода і праз рэжы на-аператыўную часць!» Так што «палява не» працягваецца, працягваюцца і знявагі.

Наш інжынер (мы яго паміж сабой пра валі «масавік-забаўнік») на праверцы пе гортвае нашы карткі і называе не па пр вішчы, а па мянушках і мужчынскімі і намі: Вася, Міша, Федзя...

Вы не ведаеце, як цяжка даўся мне гэ ліст у рэдакцыю, як цяжка было дасла яго Вам. Але я вырашыла, няхай мяне з муруюць зараз у ПКТ, але я напішу ў праўду. Давялі мяне да мяжы адчаю. магла працаваць, не магла спаць і есці, магла жыць. Зараз мне ўжо нічога не стра на...

Напісала вам пра ўсё набалелае — і л чэй на душы стала.

УЖ 15/4, асуджаная 4 атрада.

Ад рэдакцыі: У лісце Т. Раскінай усе п звішчы ўказаны поўнасцю. Аднак мы па чылі неабходным па зразумелых прычы замяніць іх на ініцыялы. Сам жа ліст на роўваем у калонію з просьбай даць камен рый да яго.

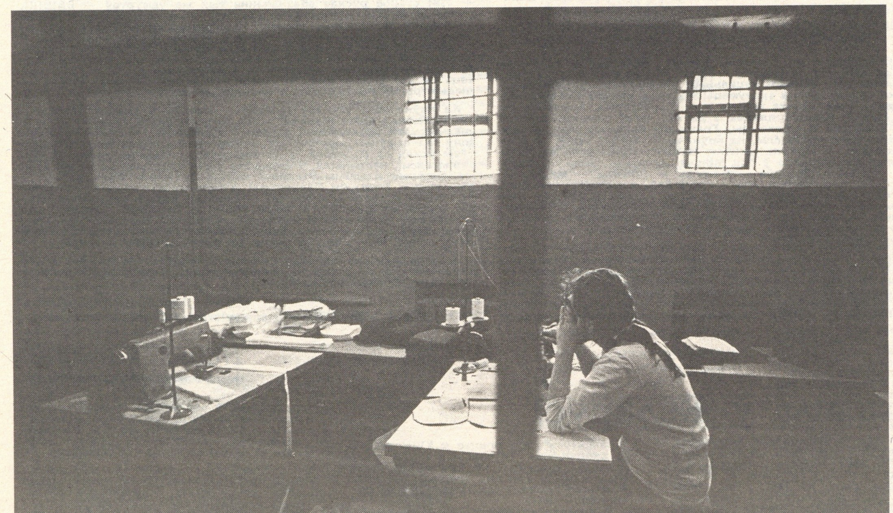

Фота С. БРУШКО

Любоўны

14. Агата КРЫСЦІ (Англія).

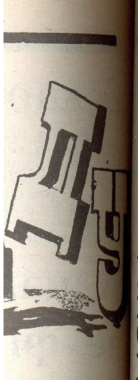

14. Агата Крысці (Англія).

Любоўны дэтэктыў

Была палавіна на восьмую. Ва ўтульным кабінеце Мелроўз з энтузіязмам вопытнага паляўнічага расказваў аб падзеях мінулай зімы. Містэр Сатэрфвейт слухаў яго з нязменнай ветлівасцю.

Рэзкі тэлефонны званок перапыніў аповед Мелроўза. Ён падышоў да стала і зняў тэлефонную трубку.

— Добра, Кэрціс. Я выязджаю зараз жа.— Апусціў трубку і павярнуўся да госця:— Сэра Джэймса Двайтана знайшлі забітым у яго кабінеце. Я павінен неадкладна ехаць у Олдэрвейт. Хочаце паехаць са мной?

Містэр Сатэрфвейт успомніў, што палкоўнік быў галоўным канстэблем графства.

— Калі я не буду перашкаджаць...

Праз пяць хвілін містэр Сатэрфвейт сядзеў у машыне разам з палкоўнікам. Яны праехалі амаль паўтары мілі, калі Мелроўз нарэшце загаварыў:"Вы іх, думаю, ведаеце?"

— Двайтанаў? Вядома, я ведаю іх.

— Прыемная жанчына лэдзі Двайтан,— сказаў палкоўнік.

— Прыгожая!— пераканана адказаў Сатэрфвейт.— Ярка выражаны тып італьянскага Адраджэння. Яе лёгка ўявіць у палацы дожа або ў ролі Лукрэцыі Борджыа.

Палкоўнік накіраваў машыну ўбок, і містэр Сатэрфвейт змоўк.

— Двайтан не атручаны?— нечакана спытаў ён.

— Не, не атручаны,— хмура прагаварыў Мелроўз.— Яго стукнулі па галаве бронзавай статуэткай. Паслухайце, Сатэрфвейт, ці ведаеце вы штонебудзь пра чалавека па прозвішчу Пол Дэлангуа?

— Хіба Пол зараз у гэтых мясцінах?

— Ён гасціў у Олдэрвейце ў Двайтанаў. Ходзяць чуткі, што сэр Двайтан выкінуў яго адтуль тыдзень таму.

— Чаму?

— Думаю, застаў яго са сваёй жонкай. Якога д'ябла...

Іх моцна занесла, потым пачуўся штуршок і скрыгатанне.

— У Англіі скрыжаванні заўсёды небяспечныя, але ўсё ж гэтаму хлопцу варта было б даць сігнал. Бо па галоўнай магістралі ехалі мы,— прагаварыў Мелроўз і выскачыў з машыны. З другой таксама паказалася нейкая фігура і далучылася да палкоўніка.

— Поўнасцю мая віна,— прагаварыў незнаёмец.— Я дрэнна ведаю гэту мясцовасць...

Містэр Сатэрфвейт, вельмі ўзбуджаны, выскачыў з машыны і энергічна схапіў незнаёмца за руку.

— Гэта вы! Якое супадзенне!

— О!— выгукнуў палкоўнік.

— Містэр Харлі Квін, я ўпэўнены, што не раз гаварыў вам пра містэра Квіна.

Містэра Сатэрфвейта прама распірала ад узбуджэння.

— Не!— усклікнуў ён.— Не, як я адразу не здагадаўся! Калі справа датычыцца вас, містэр Квін, выпадковасцей не бывае. Непроста так мы сустрэліся на гэтым скрыжаванні.

Палкоўнік Мелроўз глядзеў на сябра са здзіўленнем. Містэр Сатэрфвейт узяў яго пад руку.

— Вы памятаеце, я расказваў пра нашага знаёмага Дэрэка Капеле? Ніхто не мог здагадацца аб прычынах яго самазабойства. А менавіта ж містэр Квін вырашыў гэту праблему.

— Мой дарагі Сатэрфвейт, вы прымушаеце мяне чырванець,— прагаварыў, усміхаючыся, містэр Квін.

— Нам нельга больш марнаваць час. Едзем.— Палкоўнік Мелроўз няёмка адкашляўся і сеў на вадзіцельскае месца.

— Дык вы цікавіцеся злачынствамі, містэр Квін?— спытаў палкоўнік,вельмі стараючыся быць сардэчным.

— Я думаю,— павольна сказаў містэр Сатэрфвейт,— мне здаецца, містэр Квін цікавіцца закаханымі.

— Бог мой!— выгукнуў уражаны палкоўнік і змоўк.

Яны павярнулі да варот сядзібы,— і машына спынілася ля дарожкі,што вяла да галоўнага ўвахода.

Яны прайшлі ў кабінет, які служыў і бібліятэкай. Тут іх пачціва сустрэў інспектар Кэрціс, на выгляд тыповы служака.

— Страшная справа, сэр. Чалавека ўдарылі ззаду, зверху ўніз, страшны ўдар, які разламаў чэрап. Прылада злачынства ляжала на падлозе — бронзавая фігурка каля двух футаў вышынёй. Вокны былі зачынены знутры.

Інспектар шматзначна замоўк.

Забіты быў апрануты ў касцюм для гольфа, спартыўная сумка з клюшкамі была неахайна кінута на вялікую скураную кушэтку.

— Толькі што з пляцоўкі для гольфа,— растлумачыў інспектар.— Гэта было ў 17.15. Лакей прынёс яму чай сюды. Пазней ён пазваніў, каб камердынер прынёс яму хатнія туфлі.

Мелроўз кіўнуў і звярнуў увагу на пісьмовы стол. У першую чаргу кідаўся ў вочы вялікі, упрыгожаны эмаллю гадзіннік, які ляжаў на баку ў самым цэнтры стала.

Інспектар пракашляўся.

— Гэта можна назваць удачай, сэр. Як бачыце, яны спыніліся, што ўказвае на час злачынства.

Палкоўнік не адводзіў позірку ад гадзінніка.

— Гэта мне зусім не падабаецца, інспектар.

— Вы хочаце сказаць, што гадзіннік не мог так упасці?

Палкоўнік асцярожна паставіў гадзіннік на падстаўку і моцна стукнуў па стале. Гадзіннік завагаўся, але ўстаяў.

— Калі было выяўлена злачынства?— рэзка спытаў Мелроўз.

— Якраз каля сямі, сэр.

— Хто яго выявіў?

— Дварэцкі.

— Паклічце яго сюды. Я хачу з ім сустрэцца. А дзе, дарэчы, лэдзі Двайтан?

— Яна лягла, сэр. Пакаёўка гаворыць, што яна вельмі дрэнна сябе адчувае і не можа нікога бачыць.

Інспектар пайшоў на пошукі дварэцкага. Містэр Квін задуменна глядзеў у камін, містэр Сатэрфвейт займаўся тым жа. Раптам ён нахіліўся і падабраў маленькі асколак выпуклага шкла, які зачапіўся за камінную рашотку.

— Вы хацелі мяне бачыць, сэр?

Гэта быў голас дварэцкага.

— Сядайце,— мякка прагаварыў палкоўнік.— Я разумею, якім гэта было ўдарам. Ваш гаспадар, напэўна, прыйшоў у пяць?

— Ён распарадзіўся, каб чай яму прынеслі сюды. Калі я прыйшоў забраць паднос, ён папрасіў, каб я прыслаў яму Джэнгіса — гэта камердынер, сэр.Я перадаў Джэнігсу. Калі я прыйшоў сюды ў сем гадзін, каб зачыніць вокны і завесіць парцьеры, толькі тады я ўбачыў...

— Вы не бачылі гаспадыню ў гэты вечар?

— Я... я бачыў яе мімаходзь, сэр, калі яна спускалася па лесвіцы.

— Калі гэта было?

— Каля палавіны на сёмую, сэр.

Мелроўз набраў у лёгкія больш паветра і сказаў:

— Хопіць, дзякуй вам. Калі ласка,прышліце да мяне Джэнігса.

У Джэнігсе была нейкая непранікальнасць і скрытнасць. Містэр Сатэрфвейт падумаў, што такі чалавек мог забіць свайго гаспадара, калі б быў упэўнены, што не будзе выкрыты. Тое, што ён гаварыў, гучала зусім пераканаўча: ён прынёс гаспадару мяккія хатнія туфлі і забраў спартыўныя.

— Што вы рабілі пасля гэтага, Джэнінгс?

— Вярнуўся ў камердынерскую, сэр.

Палкоўнік Мелроўз кіўком галавы адпусціў камердынера, гледзячы запытальна на Кэрціса.

— Усё правільна, сэр. Я правяраў. Ён сапраўды знаходзіўся ў камердынерскай з шасці дваццаці да сямі гадзін.

— Значыць, яго падазраваць нельга,— заўважыў з жалем Мелроўз.— Акрамя таго, адсутнічае матыў.

Пачуўся стук у дзверы.

— Заходзьце,— сказаў палкоўнік.

Паказаўся спалоханы тварык пакаёўкі.

— Прабачце, лэдзі даведалася, што палкоўнік Мелроўз тут і хацела б яго бачыць.

Нечая рука адсунула дзяўчыну ўбок, і ў дзвярах з'явілася сама лэдзі Двайтан, падобная на прышэліцу з іншага свету.

— Я прыйшла, каб сказаць вам... сказаць вам...

Голас у яе быў глыбокі і зычны. Містэр Сатэрфвейт быў захоплены драматызмам гэтай сцэны.

— Я забіла яго. Менавіта гэта я і прыйшла сказаць. Настала мінута напружанай цішыні.

— Лэдзі Двайтан,— прагаварыў нарэшце Мелроўз,— у вас моцны шок, гэта ад перанапружання. Я не ўпэўнены, што вы поўнасцю ўсведамляеце, пра што гаворыце.

— Як вы не разумееце? Я спусцілася ўніз і застрэліла яго.

Кніга, якую яна трымала ў руцэ, упала на падлогу. У ёй быў нож для разразання паперы ў форме кінжала з аздобленай каштоўнымі каменьчыкамі ручкай. Містэр Сатэрфвейт аўтаматычна падняў яго і паклаў на стол.

— Дык што ж,— у голасе лэдзі Двайтан прагучала напружанне,— што вы збіраецеся рабіць далей?

Палкоўнік Мелроўз з цяжкасцю вымавіў:

— Усё, што вы сказалі, лэдзі Двайтан, вельмі сур'ёзна. Я павінен прасіць вас вярнуцца ў ваш пакой, пакуль я... не зраблю распараджэнняў...

Нечакана раздаўся голас містэра Квіна:

— Што вы зрабілі з рэвальверам, лэдзі Двайтан?

На яе твары мільганула імгненная няўпэўненасць.

— Я не магу ўспомніць. Якое ўсё гэта мае значэнне?

Лэдзі Двайтан горда ўскінула галаву і выйшла з пакоя. Містэр Сатэрфвейт паспяшаўся за ёй. Унізе ля лесвіцы стаяла спалоханая пакаёўка.

— Сэр, скажыце, калі ласка, яны ж не падазраюць яго, праўда?

— Падазраюць каго?

— Джэнінгса, сэр. Паверце, ён не пакрыўдзіць і мухі!

— Джэнінгса? Не, вядома, не. Ідзіце і паклапаціцеся аб гаспадыні.

Дзяўчына хутка пабегла па лесвіцы, а містэр Сатэрфвейт вярнуўся ў пакой.

У поўнай цішыні да іх вушэй данёсся нейкі гук.

— Падобна на выстрал,— сказаў палкоўнік.— Напэўна, гэта хтосьці з вартаўнікоў. Гэтыя гукі яна, напэўна, і чула. Можа, нават спускалася ўніз і вырашыла...

— Містэр Дэлангуа, сэр.— У дзвярах стаяў дварэцкі.

— Прасіце яго,— хмура сказаў палкоўнік, адкінуўшыся на спінку крэсла.

Праз мінуту Поль Дэлангуа ўжо стаяў у дзвярах. Мяккая грацыя рухаў, смуглы прыгожы твар, вельмі блізка пасаджаныя вочы.

— Добры вечар, джэнтльмены,— сказаў Дэлангуа, суправаджаючы прывітанне крыху тэатральным паклонам.— Я прыйшоў сюды, каб прызнацца ў забойстве сэра Джэймса Двайтана.

Вочы маладога чалавека былі звернуты на стол.

— Чаму я прызнаюся? Назавіце гэта пакаяннем... чым хочаце. Я закалоў на смерць, у гэтым можаце быць зусім упэўненымі.— Ён кіўнуў у напрамку стала.— Я бачу, вы знайшлі зброю. Вельмі зручны інструмент. На жаль, лэдзі Двайтан пакінула яго ў кнізе, і я яго выкарыстаў...

— І калі гэта здарылася?

Дэлангуа завагаўся.

— Дайце падумаць. Я размаўляў з кімсьці з вартаўнікоў каля чвэрці сёмай. Я чуў, як прабіў царкоўны гадзіннік. Значыць, адбылося ўсё ў палове на сёмую.

На губах палкоўніка з'явілася хмурая ўсмешка.

— Вы маеце рацыю, малады чалавек,— прагаварыў ён.— Менавіта а палове на сёмую. І, павінен заўважыць, гэта зусім асаблівае забойства.

— Чаму?

— Надта ж шмат людзей прызнаюцца ў ім.

— Лэдзі Двайтан прызналася, што застрэліла сэра Джэймса, а вы — што закалолі яго. На шчасце для вас абаіх, ён не быў заколаты або застрэлены. Яму разбілі галаву.

— Бог мой!— усклікнуў Дэлангуа.— Жанчына не можа зрабіць гэтага!..

Ён змоўк і прыкусіў губу. Мелроуз кіўнуў з ледзь прыкметнай усмешкай.

— Часта чытаў пра такое, але ніколі не сустракаўся ў жыцці.

— Пра што вы?

— Пра пару маладых ідыётаў, кожны з якіх бярэ віну на сябе толькі таму, што думае, быццам злачынства ўчыніў другі.

— Камердынер!— усклікнуў містэр Сатэрфвейт.— Гэта дзяўчына толькі што... я проста не звярнуў увагі... Яна баялася, што мы падазраём Джэнінгса. У яго павінен быць матыў, пра які нам невядома, але вядома пакаёўцы.

Палкоўнік Мелроўз нахмурыўся, потым пазваніў:"Спытайце ў лэдзі Двайтан, ці добра яна сябе адчувае, каб спусціцца яшчэ раз уніз?"

Усе моўчкі чакалі прыходу лэдзі. Убачыўшы Дэлангуа, яна здрыганулася і абапёрлася аб нешта рукой, каб не ўпасці.

Палкоўнік Мелроўз пракашляўся.

— Калі дазволіце мне сказаць, лэдзі Двайтан, вам абодвум пашанцавала.Дэлангуа з'явіўся якраз затым, каб у сваю чаргу,"прызнацца" ў забойстве. Але не хвалюйцеся, усё ў парадку — ён яго не ўчыняў. Аднак нам трэба ведаць праўду. Хопіць усёй гэтай бязглуздзіцы. Дварэцкі сказаў, што вы ўваходзілі ў кабінет а палове на сёмую, так?

— Я скажу,— уздыхнула лэдзі Двайтан і апусцілася ў крэсла, якое паспешліва падсунуў містэр Сатэрфвейт.— Я сапраўды спускалася ўніз. Адчыніла дзверы кабінета і ўбачыла... О божухна!— Яна закрыла твар рукамі.

— Прабачце мне, лэдзі Двайтан. Вы падумалі, што містэр Дэлангуа застрэліў яго?

Яна кіўнула.

— Прабачце мне, Поль,— умольна сказала Лаўра,— але вы ж казалі... казалі...

— Што прыстрэлю яго, як сабаку,— хмура прагаварыў Дэлангуа.— Я памятаю. Гэта было ў той дзень, калі я даведаўся, што ён дрэнна паводзіць сябе з вамі.

— Значыць, у шэсць дваццаць пяць сэр Джэймс быў ужо мёртвы? Выходзіць, гэты гадзіннік хітрасць? Гэты факт, напэўна, звужае кола да дварэцкага і камердынера, але я не веру, што гэта быў дварэцкі. Скажыце, лэдзі Двайтан, Джэнінгс меў зуб супраць вашага мужа?

— Не тое, што зуб,— Лаўра падняла галаву,— але толькі сёння Джэймс сказаў мне, што звольніў Джэнінгса.

—А! Вось яно! Джэнінгс страціў бы работу і не атрымаў рэкамендацый. Для яго гэта вельмі сур'ёзна.

— Вы нешта сказалі пра гадзіннік,— сказала Лаўра Двайтан.— Ёсць магчымасць даведацца пра дакладны час — у Джэймса напэўна быў залаты гадзіннік, ён звычайна браў яго з сабой на гольф.

Інспектар з разуменнем кіўнуў і выйшаў з пакоя. Праз мінуту ён вярнуўся, трымаючы на выцягнутай далоні невялікі гадзіннік у форме мяча для гольфа.

— Вось ён, сэр.

Палкоўнік узяў гадзіннік, націснуў пальцам— і крышка гадзінніка адчынілася. Унутры шкло было разбіта.Стрэлкі паказвалі чвэрць сёмай.

Добры партвейн, палкоўнік Мелроўз,— сказаў містэр Квін.

А палоаве на дзевятую закончылася вячэра ў доме палкоўніка. Містэр Сатэрфвейт быў проста ў захапленні.

— Я меў рацыю, вы не можаце адмаўляць, містэр Квін. Вы сустрэліся нам, каб ратаваць двух неразумных маладых людзей, якія так неразважліва сунулі галовы ў пастку.

— Хіба?— запярэчыў містэр Квін.— Я нічога не зрабіў.

— Проста не было неабходнасці,— згадзіўся містэр Сатэрфвейт.— Ніколі не забуду моманту, калі лэдзі Двайтан сказала:"Я забіла яго!"

— Іх учынкі быццам узяты з рамана,— сказаў палкоўнік.

— Асмелюся меркаваць, што менавіта адтуль яны ўзялі гэтую ідэю,— заўважыў містэр Квін.

— Магчыма,— згадзіўся Сатэрфвейт.

— Стрэлкі перавялі наперад, мы гэта ведаем,— прамовіў містэр Сатэрфвейт.

— Вось як?— здзівіўся містэр Квін.

— Ці не хочаце вы сказаць, што перавялі назад гадзіннік для гольфа? Бяздумна і немагчыма.

— Зусім не немагчыма,— прамурлыкаў містэр Квін.

— Але каму гэта патрэбна?

— Я думаю, толькі таму, у каго на гэты час было алібі.

— Божа мой!— усклікнуў палкоўнік.—Дэлангуа сказаў, што менавіта ў гэты час размаўляў з вартаўніком.

— Спецыяльна сказаў,— заўважыў містэр Сатэрфвейт.

— Але ў такім выпадку,— пачаў Мелроўз,— у такім выпадку...

Містэр Сатэрфвейт закончыў за яго:

— Усё зусім наадварот. Гэта змова, але змова супраць камердынера. Але такога не можа быць! Яны ж хацелі ўзяць віну на сябе!

— Так,— сказаў містэр Квін.— Вы ж падазравалі іх?— Голас яго гучаў спакойна і нават ледзь летуценна.— А для таго, каб ім паверылі, трэба было прыдумаць нешта праўдападобнае.

Палкоўнік і містэр Сатэрфвейт глядзелі на Квіна з бездапаможным выглядам.

— Гэта было б вельмі разумна,— павольна пачаў містэр Сатэрфвейт.— Проста вельмі разумна. Вось, што яшчэ прыйшло мне ў галаву. Дварэцкі ж сказаў, што ўвайшоў у сем гадзін зачыніць вокны — значыць, ён думаў, што вокны павінны быць адчынены.

— Менавіта гэтым шляхам Дэлангуа і трапіў у дом,— сказаў містэр Квін.— Ён забіў містэра Джэймса адным ударам, і яны абодва зрабілі ўсё, што ім было патрэбна...

Ён глянуў на містэра Сатэрфвейта, быццам запрашаючы яго аднавіць сцэну. Той няўпэўнена пачаў:

— Яны разбілі гадзіннік і паклалі цыферблатам уверх. Так, яны перавялі стрэлкі гадзінніка для гольфа, папярэдне разбіўшы шкло. Потым Дэлангуа выбраўся з дома, а лэдзі Двайтан зачыніла вокны.

— Я поўнасцю памыляўся,— паківаў галавой містэр Сатэрфвейт.— Я думаў, што містэр Квін прыехаў ратаваць іх.

— Я і ратаваў,— адказаў містэр Квін.— Але не тых дваіх, зусім іншых. Можа вы звярнулі ўвагу на пакаёўку лэдзі? Вядома, яна не апранута ў сінюю парчу і не выконвала драматычнай ролі ў гэтым спектаклі. Але яна сапраўды добрая дзяўчына і, думаю, кахае гэтага Джэнінгса. Так што вы зможаце ратаваць яго ад шыбеніцы.

— У нас няма ніводнага доказу,— хмура сказаў палкоўнік Мелроўз.

— У містэра Сатэрфвейта ёсць доказ, што гэты гадзіннік разбіўся не ў кішэні сэра Джэймса. Іх немагчыма разбіць, не адчыніўшы крышкі. Хтосьці выняў гадзіннік, адчыніў, перавёў стрэлкі, разбіў шкло, потым зачыніў і паклаў назад. Яны так і не заўважылі, што не хапае маленькага асколка.

—О!— усклікнуў містэр Сатэрфвейт. Яго рука сама пацягнулася да кішэні камізэлькі. Ён выняў асколак крыху сагнутага шкла.

Пераклад М.Кулаковіч.

Старонку вядзе П.Сіманаў.

Тэлебачанне

9. Субота

Праграма Беларускага тэлебачання

14.00. "Адзін дзень з італьянскім прадпрымальнікам". Тэленарыс.
14.40. "Ніхто не заменіць цябе". Тэлевізійны маст. фільм.
15.50. Звязда. Ці патрэбны Беларусі ўласныя ўзброеныя сілы?
16.35. "12 песень у студыі". Кампазітар Алег Елісеенкаў.
17.30. Сто мінут эканомікі.
19.00. Панарама.
19.25. Сямейны ансамбльКівачукоў з в.Хаціслаў Маларыцкага раёна.
19.50. Прызнанне ў любві. Заслужаная артыстка Беларусі А.І.Шах-Парон.
20.45. Калыханка.
21.00. "Рэха над плошчай". Кінанарыс.
21.10. "Сенсацыя". Фільм-опера.
21.40. Тэлебіржа.
21.55. Маст. фільм "Пра каханне гаварыць не будзем".
23.25. Рэха дня.

Першая праграма

15.00. ТСН (з сурдаперакладам).
15.15. Кінасерпанцін.
16.45. Экалагічныя навіны.
17.00. Танцы пад народную музыку. Ансамбль "Хейке-Адоры" (Японія).
17.20. "Цудоўны горад Масква". Фільм 3-ці "Паказваючы свету від маладых".
17.50. Выступае Р.Султангарэева.
18.05. 1-ы Маскоўскі міжнародны турнір па ашыхара-каратэ.
19.05. "Пчала Мая". 19-я серыя.
19.30. Маст. фільм "Ры-ча-гі".
20.00. "Шчаслівы выпадак".
21.00. Інфармацыйная праграма.
21.40. Маст. фільм "Дзесяць негрыцянят". 1-я і 2-я серыі.
23.50. ТСН.
0.05. Аўтаралі "Крым-91".
0.35. "Пяць плюс".

Расійскі канал

13.40. "АНТ — жыццё пасля смерці".
14.00. Тэніс. "Кубак Крамля".
15.45. Дом на Чыстых прудах. Цэнтр Ралана Быкава.
17.10. Фестываль клоунаў. Перадача 1-я.
17.55. Сам-насам пры сведках. А.Баянава.
18.55. Парламенцкі веснік Расіі.
19.10. Познер і Донах'ю.
20.00. Весткі.
20.20. Добрай ночы, малышы!
20.35. СКВ (спецыяльны камерцыйны веснік).
20.45. Дзукера прадстаўляе: канцэрт у Крамлі.
22.00. Крымінальны канал. "Зусім сакрэтна".
23.00. Весткі.
23.20. Тэніс. "Кубак Крамля".
0.20. Расмузімпарт.
17.10. Мастацтва аб'ядноўвае чалавецтва. "І дух пакоры, цярпення, любві".
17.40. "Ад і да". Тэлебіржа.
17.55. Сёння — Дзень Савецкай міліцыі. Інтэрв'ю міністра ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь У.Д.Ягорава.
18.15. "Толькі для вас!" Музычная праграма.
19.00. Панарама.
19.30. Запрашаем на вячоркі. Абрад "Вяселле".
20.45. Калыханка.
21.00."Без выстралаў і пагоняў","Вуліца малодшага лейтэнанта Сцяпанава". Дак. фільмы.
21.45. "Па звестках крымінальнага вышуку". Маст. фільм.

Першая праграма

8.00. Рытмічная гімнастыка.
8.30. ТСН.
8.45. Тыраж "Спортлато".
9.00. Наш сад.
9.15. Раным-рана.
10.00. На службе Айчыне.
10.30. Ранішняя зорка.
11.30. Зігзаг удачы. Тэлевіктарына.
12.30. Клуб падарожнікаў.
13.30. Сельская гадзіна.
14.15. Чалавек і закон.
15.00. ТСН.
15.15. "Экалагічны бумеранг". Спецвыпуск "Джамборы-91".
16.15. Бальныя танцы. "Суперкубак свету- 91". Перадача з г.Майца. (Германія).
17.20. "Шмат галасоў — адзін свет". Народныя казкі і прытчы розных краін. "Мулы" (Мексіка).
17.25. Міжнародная панарама.
18.10. Уолт Дысней прадстаўляе...
19.00. Нядзельная кіназала.
19.20. Маст. фільм "Халоднае лета пяцьдзесят трэцяга".
21.00. Інфармацыйная праграма.
21.40. Канцэрт, прысвечаны Дню міліцыі.У перапынку (23.15.) — Футбольны агляд і ТСН.

Расійскі канал

8.00. На зарадку станавіся!
8.20. "Навошта Самары манастыр?" Відэафільм.
9.20. "Да Новай зямлі". Дак. фільм.
10.00. Музыка нашай маладосці.
10.45."Дубль-В". Інфармацыйна-пацяшальная праграма.
11.15. Невядомая Расія. "Тарускія старонкі".
12.15. Міжнародны тэатральны фестываль (г.Валгаград).
13.00. "Залаты плёс". Канцэрт духоўнай музыкі.
13.40. Святое і вечнае.
14.00. Тэніс. "Кубак Крамля".
15.45. СКВ (спецыяльны камерцыйны веснік).
16.00. Паралелі. "Пацешныя гульні".
16.30. Фестываль клоунаў. Перадача 2-я.
17.00. Ж.Сіменон. "Сем крыжыкаў у запісной кніжцы". Тэлеспектакль.
18.45. "Калі запальваюцца зоркі..." На фестывалі акцёрскай песні імя А.Міронава.
20.00. Весткі.
20.20. Добрай ночы, малышы!
20.35. "Другая руская рэвалюцыя". Дак. фільм. (Бі-бі-сі) 1-я серыя.
21.30. Музычная калекцыя.
22.00. Дак. фільм.

10. Нядзеля

Праграма Беларускага тэлебачання

8.30. Раніца рэспублікі.
8.45. Парады ўрача.
9.00. "Пра каханне гаварыць не будзем". Маст. фільм.
10.30. "Сям'я Прале". Тэленарыс.
10.55. "Асілак". Прамая лінія.
11.35. Вас выклікае Спартландыя.
12.45. "Дом з прывідамі". Маст. фільм з субцітрамі.
14.15. Вецер вандраванняў.

Дзяўчына тыдня

Фота У. Вайцяхоўскага.

Кінаафіша

"ДЗЕСЯЦЬ ГОД БЕЗ ПРАВА ПЕРАПІСКІ"

Сумесная вытворчасць кінастудый "Масфільм", "Саюз", "Фора-фільм" з удзелам фірмы "Фільмферлаг дер Аўторэн" (ФРГ). Аўтары сцэнарыя — Аляксандр Кабакоў і Уладзімір Навумаў, рэжысёр-пастаноўшчык — Уладзімір Навумаў.

У гэтым фільме ёсць усё: пагоня, стрэлы, бойкі, сцэны ў ложку. Герой фільма — мсціўца, супермен,прыгажун-бландзін, які ўмее насіць макінтош, капялюш і мае прынцыпы.

У фільме дзейнічаюць чароўныя жанчыны і заўсёднікі рэстаранаў, НКУСнікі і бандыты, жыхары маскоўскіх падзямелляў і Дома ўрада, генералісімус і член Палітбюро, аднаногі дворнік і падпольны філосаф-дзівак.

На экране пануе маскоўскае рэтра: шыкоўныя трафейныя машыны, чыстыя маставыя, крухмальныя абрусы на рэстаранных сталах і сукенкі з панаксаміту на дамах.

У карціне любоўныя сцэны не канчаюцца сціплымі пацалункамі, і ашаламляльная фігура адной з гераінь не схавана цэнзурным марывам.

Смешнае ў фільме суседнічае са страшным, камічнае — з лірычным.

Карацей кажучы, гэта сапраўдны баявік, зусім, як "у іх".

Але гэта проста праўда пра тое нашае жыццё, ад якога мы да гэтага часу ніяк не ачомаемся. Пра тэрор і страх, галечу і бяспраўе, пра няшчасных, якіх прынёс нашай краіне сацыялізм, які зваліўся на яе.

У гэтым фільме ёсць усё, каб ён стаў глядацкім фаварытам — цяпер слова за гледачом.

Запамінальныя вобразы ствараюць у карціне Барыс Шчарбакоў, Наталля Белахвосцікава, Аляксандр Пакратаў-Чорны, Вера Сотнікава.

"НЬЮ-ЙОРК, 4 РАНІЦЫ"

Карціна створана польскімі кінематаграфістамі. Аўтары сцэнарыя — Кліштаф Краўзэ, Анджэй Разесланец, Ян Томчак, рэжысёр — Кліштаф Краўзэ.

... Такім чынам, яны хацелі стаць сучаснымі Боні і Клайдам, улюбёнай парачкай удалых налётчыкаў — прыгажуня Агнешка, на ножкі якой заглядаліся ўсе мужчыны гарадка, і Юзэк Палянскі, толькі што выйшаўшы з брамы папраўчай установы. Свавольніца і блазан, какетка і жулік, авантурысты ў душы, слаўныя рабяты, якія закісаюць без сапраўднай жывой справы. Яны мараць трапіць у Амерыку. Так мараць, што яна ім сніцца па начах, запаветная зямля, дзе, здаецца, чалавеку не можа быць сумна, адзінока, дзе кожны свабодны і шчаслівы.

Юзэк угаворвае сваю сяброўку на справу даволі простую, на першы погляд. Заўтра павязуць грошы з чатырох банкаў, старыя, патрапаныя банкноты — на пераапрацоўку. Прычым, амаль зусім без аховы. Вось толькі б "гармату" знайсці — проста ж так ахоўнік грошы не аддасць...

Галоўныя ролі выконваюць Ганна Войтан, Януш Юзафовіч, Рышард Мруз, Івона Паўляк, Густаў Люткевіч.

"СТУДЭНТКА"

"Калі ты мяне кахаеш, прымай мяне такой, якая я ёсць! А я тады таксама прыму цябе такім, які ты ёсць,"— гаворыць гераіня фільма Валянціна. І тут жа, пярэчыць сабе, дабаўляе: —"А ці ёсць сярод нас чалавек, які кахае каго-небудзь так, каб забыцца дзеля яго аб сабе самой?.". На жаль, разуменне таго, што дзеля кахання магчыма "забыцца аб сабе самой" прыходзіць да яе надта позна. Яе каханне, кінуўшы ёй папрок у тым, што яна "ніколі не здрадзіць сабе", і, умаляючы "ўступіць хаця б раз", так і не дачакаўся ад яе адказу. Ёй заўсёды было не да яго. Валянціна вельмі занята: лекцыі, выкладанне ў школе, адказныя экзамены, дысертацыя. У яе так многа спраў, яна так мэтанакіраваная, такая строгая, так паглынута сваімі праблемамі, што ў яе проста не хапае ні часу, ні сіл унікаць у думкі, пачуцці, радасці і горасці свайго каханага. Зрэшты, сам Эдуард, легкадумны, імпульсіўны, які страсна яе кахае, зрываецца дзеля іх сустрэч з канцэртаў і рэпетыцый, каб імчацца на злом галавы ў Парыж на спатканне, таксама пасутнасці не надта шчыра спачувае яе імкненням і перажыванням. Яны — пры ўсім іх каханні адзін да аднаго — заняты перш за ўсё самі сабой. І таму ўзаемныя папрокі і незадавальненне ўсё растуць. Іх раман, пачаўшыся гэтак лёгка і радасна, становіцца ўсё цяжэй для абоіх.

Карціна створана сумесна кінематаграфістамі Францыі і Італіі. Яе паставіў рэжысёр Клод Пінота па сцэнарыю, напісанаму ім у садружнасці з Даніелем Томпсанам.

Галоўных герояў іграюць Сафі Марсо і Вінсент Ліндан.

11, ПАНЯДЗЕЛАК

Прагграма Беларускага тэлебачання

8.20. Італьянская мова.
8.50. У свеце жывёл (з сурдаперакладам).
9.35. Гутаркі аб рускай культуры.
10.15. Канцэрт Разанскага рускага народнага хору.
10.45. «Цуды ў Таронта». Навукова-папулярны фільм.
11.00. «Натуральна, як дыханне». Мастак Ю. Габанаў.
11.30. Інфармацыйная камерцыйная прагграма.
12.00. «Лёс Кузьмы Паклонава». Дак. фільм.
13.00. «Трывога». Мастацкі фільм.
14.15. «Фёдар Дастаеўскі». Тэлефільм.
14.45. Канцэрт Вялікага сімфанічнага аркестра Дзяржтэлерадыё.
15.30—15.40. «Маскоўскі дворык». Дак. фільм.
16.30. Беларуская мова, 1-ы клас.
16.45. Экран дзіцячага фільма. «Залаты ключык».
18.00. «Быць і лічыцца». Дак. фільм.
19.00. Панарама.
19.25. Наш каментарый. «Ч[...] грошы».
19.35. Ліра. Частка 1-я.
20.45. Калыханка.
21.00. «Пенза — мая натхніцелька». Дак. фільм.
21.20. Спартыўны тэлекур'ер.
21.40. На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Пасля заканчэння — Ліра. Частка 2-я.

Першая прагграма

6.30—9.00. Раніца.
15.35. «Карціна». Мастацкі фільм. 1-я серыя.
16.55. Дзіцячая гадзіна (з урокам французскай мовы).
17.55. Па законах рынку.
18.25. Хакейны турнір «Мільён на лёдзе». «Кубак Алісы». Фінал. У перапынку (19.05) — ТСН.
21.00. Інфармацыйная прагграма.
21.40. Аўтарскае тэлебачанне.
23.25. ТСН.
23.40. «Святло пагаслай зоркі».
0.25. Эстрадны вернісаж.

Расійскі канал

17.00. «Удалечыні ад шуму гарадскога... Погляд з правінцыі». Праблемы маладых арандатараў.
17.30. Тэлевізійны музычны абанемент. Э. Гілельс.
18.15. У свеце жывёл (з сурдаперакладам).
19.00. Аб правах чалавека.
19.15. Грані. Мастацка-публіцыстычная прагграма.
20.00. Весткі.
20.20. Добрай ночы, малышы!
20.35. Пятае кола.
22.20. «За тых, хто ў дарозе...» Дак. фільм.
23.00. Весткі.
23.20. «Ігрок» Ф. М. Дастаеўскага на сцэне ЦАТСА.

12, АЎТОРАК

Прагграма Беларускага тэлебачання

8.30. Раніца рэспублікі.
8.45. «У пячорскія Альпы». Кінанарыс.
9.00. Беларуская мова. 1-ы клас.
9.15. Экран беларускага кіно. «Вадзіцель аўтобуса».
11.25. «Звычайнае жыццё доктара Бызова». Дак. фільм.
12.25. «Анатоль Салаўяненка на сцэне і па-за сцэнай...» Фільм-канцэрт.
13.15. «Пачуць голас каменя таемны». Кінанарыс.
13.25. «Ад і да». Тэлебіржа.
13.40. «Жывая дрэва душа». Кінанарыс.
14.00. Канцэрт рускага аркестра «Майстры Расіі».
14.55. Рытмічная гімнастыка.
16.30. Беларуская літаратура. 11-ы клас.
17.05. «Прыгоды маленькіх баброў». Фільм 1-ы і 2-гі. «Пластылінавая варона», «Лёгкі хлеб». Мультфільмы.
18.00. «Інзеледа! Інзеледа!», «Я іду да полюса». Дак. фільмы.
19.00. Панарама.
19.25. Наш каментарый. «Плачу, але плачу».
19.30. Факты і меркаванні. «Чарнобыльскі дзённік».
20.30. «Дзівак». Кінанарыс.
20.45. Калыханка.
21.00. «Дарогі кабзарскія».
21.25. Тэлебіржа.
21.40. На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Першая прагграма

6.30. Раніца.
9.05. Дзіцячая гадзіна (з урокам французскай мовы).
10.05. КТБ-І і канал Франс інтэрнацыяналь прадстаўляюць: мастацкі фільм «Кузіна з Брэтані». 3 серыі «Паліцэйскі ўчасток».
11.05. Мультфільм.
11.15. «Святло пагаслай зоркі».
12.00. ТСН.
12.10. Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання «Маці чалавечая».
12.40. Г. Тэлеман. Канцэрт ля мінор для блокфлейты, віяланчэлі, струнных і чэмбала.
13.40. Біржавыя навіны.
13.55. Блакнот.
14.00. Тэлемікст.
14.45. Гандлёвы рад. Камерцыйны веснік.
15.00. ТСН (з сурдаперакладам).
15.15. «У гасцях у Мікалая Озерава».
15.45. «Карціна». Мастацкі фільм. 2-я серыя.
17.05. «Кот у каўпаку». Мультфільм.
17.15. Разам з чэмпіёнамі.
17.30. Дзіцячы музычны клуб.
18.15. Свет захопленых. «Пад знакам рыбы».
18.30. ТСН.
18.45. Хвіліны паэзіі.
18.55. «Рынг-бэндзі». Чэмпіянат Еўропы. Жанчыны.
19.10. «Прычасць». Аб выніках чарнобыльскай аварыі.
20.00. КТБ-І і канал Франс інтэрнацыяналь прадстаўляюць: мастацкі фільм «Кузіна з Брэтані».
21.00. Інф. прагграма.
21.40. З фондаў ЦТ. «Тэатральныя сустрэчы».
23.15. ТСН.
23.30. «Прастадушны чалавек з шэрымі вачамі». Успаміны пра С. Пракоф'ева.
0.50. Музычны прагноз.
1.20. Гутаркі з епіскапам В. Радзянкам. Перадача 19-я.

Расійскі канал

8.00. Ранішняя гімнастыка.
8.15. Французская мова. 1-ы год навучання.
8.45. Французская мова. 2-гі год навучання.
17.00. Камерны рускі хор (вопыт пяці твораў).
17.30. ТэлеЭКА. Часопіс.
18.00. Клуб падарожнікаў (з сурдаперакладам).
19.00. Парламенцкі веснік Расіі.
19.15. Тэлеагляд «Далёкі Усход».
20.00. Весткі.
20.20. Добрай ночы, малышы!
20.35. СКВ (Спецыяльны камерцыйны веснік).
20.45. Манастырскае жыццё ў СССР. Дакументальны фільм.
21.35. «Апладысменты». На канцэрце В. Лявонцьева.
22.00. Без рэтушы. Н. Я. Петракоў у прэс-цэнтры «Рэспублікі».
23.00. Весткі.
23.20. «Октябрь». Год незалежнасці (прэзентацыя часопіса «Октябрь»).

13, СЕРАДА

Прагграма Беларускага тэлебачання

8.30. Раніца рэспублікі.
8.45. «Леднікі Урала». Кінанарыс.
9.00. Беларуская літаратура. 11-ы клас.
9.35. Ліра. Літаратурна-мастацкі відэаканал.
11.45. «Галасы аднаго дрэва». Музычны фільм.
12.10. «Свята Русь — зямля». Валагодскія сустрэчы.
13.00. «Стратэгія рызыкі». Мастацкі фільм. 1-я серыя.
14.05. «Місія «Залаты век». Фільм 1-ы «З вусця Ладзейнага».
14.40. Канцэрт нацыянальных мастацкіх калектываў народаў Поўначы.
16.30. Для дзяцей. «Ты — куранятка, я — куранятка».
17.25. «Тапчумба», «Залатыя словы», «Запіскі Пірата», «Кубік». Мультфільмы.
18.00. «Кіраўскія ўмельцы». Дак. фільм.
18.10. Праблемы захавання малых рэк. Вілейскі раён.
19.00. Панарама.
19.25. Наш каментарый. «Пусціце ў НАТА!»
19.30. Роднае слова.
20.15. Гаспадар. «Ці будзем мы зімой з цяплом?» Прымае ўдзел начальнік аб'яднання «Беларусьэнерга» В. В. Герасімаў.
20.45. Калыханка.
21.00. «Збан ля крыніцы». Фільм-канцэрт.
21.35. Бізнесклуб «Партнёр» прапануе... Біржавыя навіны.
21.40. На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Першая прагграма

6.30. Раніца.
9.05. Разам з чэмпіёнамі.
9.20. Дзіцячы музычны клуб.
10.05. Мастацкі фільм «З жыцця Астапа Вішні».
11.25. Мультфільмы «Крот у заапарку», «Крот і зялёная зорка», «Крот і транзістар», «Крот і мастак» (ЧСФР).
12.00. ТСН.
12.10. Канцэрт артыстаў балета.
12.35. Дак. фільм. «Радзіма. Мы вярнуліся».
14.15. Біржавы пілот.
14.25. Блакнот.
14.30. Тэлебіржа.
15.00. ТСН (з сурдаперакладам).
15.10. «Сёння і тады...»
15.40. «Карціна». Мастацкі фільм. 3-я серыя.
17.00. Дзіцячая гадзіна (свята «Суперкнігі»).
18.00. Тбілісі. Кастрычнік-91.
18.30. ТСН.
18.45. Планета.
19.20. Мультфільм «Сініца, гай і агонь».
19.40. Мастацкі фільм «З жыцця Астапа Вішні».
21.00. Інф. прагграма.
21.40. Футбол. Зборная Кіпра — зборная СССР.
23.20. ТСН.
23.35. Старадаўнія рамансы ў выкананні В. Мацарда.
0.35. Гутаркі з епіскапам В. Радзянкам. Перадача 20-я.
1.00. «Іаган Себасцьян Бах. Этапы яго жыцця» (Германія). Фільм 1-ы.
2.00. Біятлон. Галоўныя старты наперадзе.

Расійскі канал

8.00. Ранішняя гімнастыка.
8.15. Нямецкая мова. 1-ы год навучання.
8.45. Нямецкая мова. 2-гі год навучання.
17.00. Канцэрт трыо «Бозар» (ЗША).
17.30. Фільмы рэжысёра В. Гладышава. «Як за нашым за дваром...», «Гарадзецкія майстры» (Ніжні Ноўгарад).
18.10. Ключ да сусветнага рынку.
18.40. Крымінальныя весткі.
19.00. Баскетбол. Чэмпіянат Еўропы. СССР — Англія. Мужчыны. У перапынку (19.40) — Весткі.
20.40. Добрай ночы, малышы!
20.55. Тэма з варыяцыямі. «Урокі майстра». С. Пракоф'еў.
21.45. Літаратурная вучоба, год 1992.
22.15. Мультфільм.
22.25. На сесіі Вярхоўнага Савета РСФСР.
23.00. Весткі.
23.20 Прагграма Філа Донах'ю. Былыя баксёры-прафесіяналы.

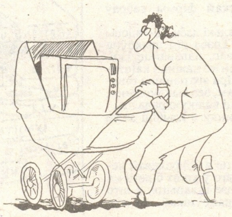

14, ЧАЦВЕР

Прагграма Беларускага тэлебачання

8.30. Раніца рэспублікі.
8.45. «Бранскія ігрышчы». Фільм-канцэрт.
9.15. «Учора». Мастацкі фільм.
10.30. Мультфільмы «Цудоўны званочак», «Стары і журавель».
11.00. «Дупель». Забаўляльная прагграма.
11.45. Дом на Чыстых прудах. Цэнтр Р. Быкава.
13.10. «Стратэгія рызыкі». Мастацкі фільм. 2-я серыя.
14.25. «Місія «Залаты век». Фільм 2-гі «Архімандрыт Аўгусцін».
14.55. Д. Скарлаці. Пяць санат. Выконвае Л. Уласенка (фартэпіяна).
15.15. Рытмічная гімнастыка.
16.30. Беларуская літаратура. 9-ы клас.
17.10. «Аліса ў Зазяркаллі». 1—4-я серыі, «Вялікі Ух». Мультфільмы.
18.00. «Гарадзецкія майстры», «Каб горан не згас». Дак. фільмы.
18.55. Прафілактыка віруснага гепатыту.
19.00. Панарама.
19.25. Зачытайце маё пісьмо...
19.30. Пытанне для дэпутата. Справы і думкі народнага дэпутата абласнога Савета С. С. Казлова.
20.10. Аб партыях без дыпламатыі. Інтэрв'ю старшыні аргкамітэта ліберальна-дэмакратычнай партыі Рэспублікі Беларусь А. М. Гусарава.
20.25. Тыдзень беларускага ўрада. Служба інфармацыі Савета Міністраў Беларусі паведамляе...
20.45. Калыханка.
21.00. Канцэрт філарманічнага камернага аркестра «Малдова».
21.45. На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Першая прагграма

6.30. Раніца.
9.00. Дзіцячая гадзіна (свята «Суперкнігі»).
10.00. КТБ-І і канал Франс інтэрнацыяналь прадстаўляюць: мастацкі фільм «Тартэвэн знік».
11.00. «Манера». Азбука зносін.
11.45. Паводле зводак МУС.
12.00. ТСН.
12.15. «Пеўнічак». Мультфільм.
12.20. Футбол. Зборная Кіпра — зборная СССР.
13.45. «Брыдж». Тэлебіржа.
14.15. Тэлемікст.
15.00. ТСН (з сурдаперакладам).
15.15. «Восень жыцця...»
15.30. «Піліп Траўм». Мастацкі фільм. 1-я серыя.
16.35. «Кубанскае вяселле».
17.10. Свет захопленых. «Дамашні клуб».
17.25. Мультфільм.
17.45. Паводле зводак МУС.
18.00. Прамая размова.
18.30. ТСН.
18.45. ...Да 16 і старэйшым.
19.30. Інфармацыйна - публіцыстычны тэлефільм «Разам — у будучыню».
20.00. КТБ-І і канал Франс інтэрнацыяналь прадстаўляюць: мастацкі фільм «Тартэвэн знік».
21.00. Інф. прагграма.
21.40. Кінасерпанцін.
23.10. ТСН.
23.25. «Служэнне муз не церпіць мітусні».
0.25. Памяці І. Талькова.
1.10. «Вяселле старэйшага брата». Мастацкі фільм.

Расійскі канал

8.00. Ранішняя гімнастыка.
8.15. Іспанская мова. 1-ы год навучання.
8.45. Іспанская мова. 2-гі год навучання.
9.15. «Здароўе» (з сурдаперакладам).
9.45. «Пецярбургскія сны». Ф. М. Дастаеўскі.
17.00. Размінка для эрудытаў.
17.30. Здароўе (з сурдаперакладам).
18.00. Кантакт-форум.
18.30. Сялянскае пытанне. «Кірмаш».
19.00. Парламенцкі веснік Расіі.
19.15. Грані.
20.00. Весткі.
20.20. Добрай ночы, малышы!
20.35. Пятае кола.
22.25. На сесіі Вярхоўнага Савета РСФСР.
23.00. Весткі.
23.20. «Калі запальваюцца зоркі...» На фестывалі акцёрскай песні імя А. Міронава.

15, ПЯТНІЦА

Прагграма Беларускага тэлебачання

8.30. Раніца рэспублікі.
8.45. «Кугітанг». Кінанарыс.
9.00. Беларуская літаратура. 9-ы клас.
9.40. «Вікторыя». Мастацкі фільм.
11.05. «Ілья Глазуноў». Дак. фільм.
11.55. Музычная калекцыя.
12.15. «К-2» прадстаўляе.
13.00. «Стратэгія рызыкі». Мастацкі фільм. 3-я серыя.
14.10. «Місія «Залаты век». Фільм 3-ці «На святой зямлі».
14.35. Карла Гоцы. «Любоў да трох апельсінаў».
16.05. «Джунганскі трытон». Дак. фільм.
16.30. «Алі-Баба і сорак разбойнікаў», «Бяскрылае гусяня», «Следства вядуць Калабкі». «Выкраданне стагоддзя». «Травяная западзёнка». Мультфільмы.
17.35. «Імяніны школы». СШ № 3 г. Вілейкі.
18.00. Сістэма «Ньюс». Прагграма студыі «Весьціца».
18.15. «Дагестана жывая краса». Кінанарыс.
18.25. Наш каментарый. «І быў вялікі эканом».
18.30. Панарама.
18.55. Футбол. Кубак СССР. «Дынама» (Мінск) — «Палессе» (Жытомір).
20.50. Калыханка.
21.05. «Ружовы вецер». Дак. фільм.
21.25. Тэлебіржа.
21.40. На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Першая прагграма

6.30. Раніца.
9.05. ...Да 16 і старэйшым.
9.50. «Выкрадальнікі фарбаў». Мультфільм.
10.10. Мастацкі фільм «Сям'я».
10.35. Іграе маскоўскае трыо.
11.00. «Служэнне муз не церпіць мітусні».
12.00. ТСН.
12.10. «Ланцуг усходніх легенд».
12.45. «Дзверачкі, адчыніцеся». Дак. фільм.
13.55. Блакнот.
14.00. Партнёр.
14.30. Біржавыя навіны.
15.00. ТСН (з сурдаперакладам).
15.15. «Піліп Траўм». Мастацкі фільм. 2-я серыя.
16.20. Іграе Дзяржаўны камерны аркестр «Віртуозы Масквы».
16.50. Фільм — дзецям. «Сустрэчы на Медэа».
18.00. Украіна ідзе да выбараў прэзідэнта.
18.30. ТСН.
18.45. Хвіліны паэзіі.
18.50. Чалавек і закон.
19.35. Мастацкі фільм «Сям'я».
20.00. «ВІД» прадстаўляе: «Поле цудаў».
21.00. Інфармацыйная прагграма.
21.40. «ВІД» прадстаўляе. У перапынку — ТСН.
1.25. Мультфільмы для дарослых «СОС», «Дысананс», «Венера», «Самакантроль», «Лаўка», «Гром не грымне».
1.50. 2-гі Міжнародны конкурс выканаўцаў бальных танцаў «Расія-91».

Расійскі канал

7.00. Дзелавая раніца.
8.00. Ранішняя гімнастыка.
8.15. Англійская мова. 1-ы год навучання.
8.45. Англійская мова. «Сямейны альбом» (ЗША).
9.15—9.45. Размінка для эрудытаў.
17.00. «Адваротны бок Месяца». Мультфільм.
17.10. Вертыкаль. «Ганаровы дырыжор».
17.40. Выступае ансамбль «Вяснянка» (Смаленск).
17.50. Свет грошай Адама Сміта.
18.30. Сялянскае пытанне. «Пасля кірмашу».
19.00. Асабістая думка.
19.10. Добра забытае старое.
20.00. Весткі.
20.20. Добрай ночы, малышы!
20.35. Дак. фільм «Другая руская рэвалюцыя «Бі-бі-сі». 2-я серыя.
21.30. Музычная калекцыя.
21.40. На сесіі Вярхоўнага Савета РСФСР.
22.10. Вечар тэатральнага капусніка. Пецярбургскі тэатр «Чацвёртая сцяна» пад кіраўніцтвам В. Жука. У перапынках: (22.50) — Рэклама, (23.00) — Весткі.

16, СУБОТА

Прагграма Беларускага тэлебачання

8.30 Раніца рэспублікі.
8.45 «Адроджаная песня». Фільм-канцэрт.
9.05 «Маленькая паслуга». Мастацкі фільм.
10.25. Іграе піяніст Глен Мантгомеры (Канада).
11.00. Тыдзень планеты.
11.15. Вакальныя творы А. Фляркоўскага выконвае Акадэмічны хор Беларускага тэлебачання і радыё.
11.55. 20 мінут рэдактара.
12.15. Шукаем ініцыятыўных. Вынаходніцкая машына.
12.45. Паказвае Гродна. Інф. публіцыстычная прагграма.
13.45. Выступленне ўзорнага ансамбля танца «Рытмы дзяцінства» г. Роўна.
14.45. Гаворым па-беларуску.
15.10. Спявае «Купалінка».
15.30. «Апакаліпсіс». Прэм'ера відэафільма Белраускага тэлебачання.
15.40. Я. Глебаў. «Я сабе не здрадзіў...»
16.25. «Замочак з сакрэтам», «Правіцель Турацута». Мультфільмы.
16.55. Хакей. «Дынама» (Мінск) — «Крылы Саветаў» (Масква). У перапынку (18.25) — Панарама.
19.20. Працістаянне. Маральна-прававая прагграма. Прымае ўдзел генеральны пракурор Рэспублікі Беларусь М. І. Ігнатовіч. Прамая лінія.
20.45. Калыханка.
21.00. «Іва Ліна». Фільм-канцэрт.
21.30. Тэлебіржа.
21.45. На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Першая прагграма

6.30. «Востраў капітанаў». Мультфільм. Фільмы 1-ы і 2-гі.
7.00. Рытмічная гімнастыка.
7.30. Суботняя раніца дзелавога чалавека.
8.30. ТСН.
8.45. Відэаканал «Садружнасць».
10.00. Ранішняя забаўляльная прагграма.
10.30. Фільмы рэжысёра С. Коласава. «Прызначэнне».
11.55. Музычны кіёск.
12.25. Кніжны двор.
13.25. «Адважны Робін Гуд». Мультфільм.
13.45. Тэлевізійны клуб дзелавых людзей «Прадпрымальнік».
15.00. ТСН (з сурдаперакладам).
15.15. Экалагічны агляд.
15.30. Мастацкі фільм «Руслан і Людміла».
18.00. Тэніс. «Кубак Крамля». Вынікі спаборніцтваў.
19.00. «Цудоўны горад Масква». Дакументальны фільм. Фільм 4-ы.
19.30. «Пчала Мая». 20-я серыя «Гісторыя, якая дрэнна пахне».
19.55. Маленькі канцэрт.
20.00. Мастацкі фільм «Шчасце восенню» (Польшча).
21.00. Інф. прагграма.
21.40. Юбілейны канцэрт, прысвечаны 20-годдзю Дзяржаўнай Цэнтральнай канцэртнай залы. У перапынку — ТСН.
1.10. «Скандальнае здарэнне ў Брыкміл». Мастацкі фільм. 1-я і 2-я серыі.

Расійскі канал

8.00. Ранішняя гімнастыка.
8.15 Музыка нашай маладосці.
9.00. Мультфільм.
9.15. «Кламадыус». Спектакль тэатра-студыі «Ільхом» (Ташкент).
11.00. Відэаканал «Плюс адзінаццаць».
13.00. Педагогіка для ўсіх.
14.00. «Дом на Чыстых прудах». Мастацкі фільм. «Пудзіла». 1-я і 2-я серыі.
16.30. «Пецярбургскія магікане». І. Смактуноўскі.
17.00. М-трэст.
17.30. Музычная калекцыя.
18.00. Асабістая думка.
18.10. «Слова бардам трэцяга пакалення...»
18.55. Парламенцкі веснік Расіі.
19.10. «Познер і Донах'ю». Штотыднёвая прагграма з ЗША.
20.00. Весткі.
20.20. Добрай ночы, малышы!
20.35. Баскетбол. Чэмпіянат Еўропы. Балгарыя — СССР. Перадача з Балгарыі.
21.15. Спецыяльны камерцыйны выпуск.
21.30. Эстрадная прагграма.
22.10. Майстры. «З. Герт. Заўчаснае...»
23.00. Весткі.
23.20. Прагграма «А».

Сатырычным пяро…

"РАТОК наў ЗАМОК!", або Вяртайце ўчарашні дзень...

Усе зараз у дэмакраты лезуць. Генералы нацыянальнае войска ствараюць. Партыйныя работнікі дыскусіі ўсчынаюць, што некаму ж трэба і выхаваннем людзей займацца. А я прашу:"Вярніце ўчарашні дзень!" У мінулым жа — гэтулькі шчасця (каторае і душою, і целам можна адчуць).

Вось што, да прыкладу, дрэннага ў пасадзе намесніка камандзіра, скажам, палка па палітычнай рабоце... Даручылі б мне гэты клопат, то ўжо ж... Па-першае, абавязкова наладзіў бы ў ідэйна падначаленым мне палку ранішнік "Дружна, хлопцы,станавіцеся..." І абавязкова папрасіў бы камандзіра аддаць загад, каб прывялі ўсіх да апошняга дзяцей з гарнізонных ясляў і дзетсада. Няхай прывучаюцца да страявой дысцыпліны. Лепей змалку, чым ніколі. А то вырастуць яшчэ на нашу бяду дэмакратамі. Зірніце на старэйшае пакаленне, паслухайце... Што людзі гавораць? Гавораць, што няблага б Сталіна-бацьку вярнуць. Дысцыпліны няма... вось з маленства за страявую дысцыпліну і трэба брацца. І каб статут нікому нічога лішняга не дазваляў!

...А раптам прызначылі б мяне камандзірам палка, то тады ўжо... Не, вы не думайце, баявую падрыхтоўку я б забараняць не стаў. Але ж і... Кажуць, што нічога нідзе няма— ні цукру, ні гарэлкі. А і не будзе! Бо хіба ж барацьбіты за прыватную ўласнасць умеюць усё пароўну дзяліць? Таму і прыватнікі ўсё, што іх прываблівае, сабе цягнуць... А я вось паставіў бы ўсіх у агульную чаргу да крамы "Вайсковы гандаль". А сам — да прылаўка. І дзяліў бы, дзяліў бы... Праўда, калі б якога шоўку мала завезлі, то аддаў бы ўсё начальніку штаба, нампаліту... Хаця, не. Забраў бы ўсё сабе. Толькі не падумайце, што, маўляў, сядзеў бы на гэтакім куфэрку і не кратаўся. Трэба ж нешта і наверх — у дывізію, у штаб акругі перадаць. Калі мы за сацыяльную справядлівасць змагаемся, то хіба пра тых забываемся, хто ў чарзе не стаіць?!

Ды лепей усяго (калі меркаваць па ўчарашнім дні) — заняць кабінет начальніка штаба дывізіі. Ды баюся, што не прызначаць мяне. А калі раптам атрымаецца, то і ў штабным калаўроце ёсць занятак па душы — людзей размяркоўваць. Толькі тут мяне на мякіне не правядзеш. Пасаду начальніка штаба я займу там, дзе ў горадзе прадпрыемстваў — незлічоная процьма (каб і мясакамбінат, і скураная фабрыка, і лікёра-гарэлачны завод), а вайсковых часцей — як паменей. Самы ж цымус — лампасы генеральскія, два легка… аўтамабілі і правы камандзіра дывізіі. Тут ужо ўсяму я г… падар. Праўда, камдыў — генерал найменшы, з адной з… каю. А як іх болей, то тады лепей. Тады ўжо не пашкад… грошай на англійскія, французскія і свірнавыя замкі. Увай… ў давер, загадаю салдатам (і тым, што ў запасе,— такса… каб абралі мяне дэпутатам. А як толькі... То прагаласую… самую дэмакратычную вайсковую рэформу. Толькі ў Ста… унутранай службы занясу адну каманду:"Раток наў замо…

У каго ж раптам незнарок замок адшчоўкнецца і пыта… якое выскачыць, то я і адкажу... Так адкажу, што пра лі… рубель кожнаму жонка ўспомніць, і пра служб… аўтамабіль усёй сям'ёй задумаюцца. Адкажу вось як: "… пытанні задае — той па службе не расце!"

Не хочаце вяртаць мне ўчарашні дзень? І не трэба. М… сёння няблага. Каму закон — бацька, а каму і статут вай… вы.

Алесь Карлюке…

Пародыі

Анатоль Кудласевіч

Казімірыўся рыфмамі вершык

І пчаліліся даўнія гукі,
Калі ты іх хацела суняць.
Апякала маланка рукі
Разам з перыйкам птушанят...

...У забор'і і там у заніўі...

Казімір Камейша

І пчаліліся хатнія гукі,
І вульіліся хаты сяла,
І сяліліся пчольныя рукі,
Калі ты птушанё ўзяла.

Казімірыўся рыфмамі вершык,
І камейшыўся сціпла радок,
І пабачыў тады, што няма чым
Мне цябе здзіўляваць і — замоўк.

У забор'і, і там у заніўі,
Дзе пчаліліся хаты сяла,
Ох, дарэмна табе пазваніў я —
Бо ты трубку тады не ўзяла.

ІМПАРТОВЫ ГУМАР

Дырэктар французскай фірмы сабраў супрацоўнікаў.

— Панове, праз некалькі дзён 25-гадовы юбілей нашай фірмы. Трэба яго шыкоўна адсвяткаваць. Прашу вас, падавайце ідэі. Але ўлічыце, што юбілей не павінен каштаваць нам ані сантыма. Пра яго павінна гаварыць уся краіна і ўсім вам, без выключэння, юбілей павінен прынесці вялікую радасць.

Праз некалькі імгненняў з глыбіні залы прагучаў голас:

— У мяне ёсць ідэя.

— Прашу.

— Вы, масье, скокніце з Эйфелевай вежы. Абыдзецца гэта ўсяго ў кошт білета на ліфт. Уся Францыя будзе гаварыць, а што датычыць радасці супрацоўнікаў, то яна будзе бязмежнай.

* * *

— Ты не ўяўляеш, як цяжка мне жывецца. Мая жонка раней была ў шлюбе з мільянерам.

— Мне яшчэ горш. Мая жонка думае, што яна і зараз замужам за мільянерам.

* * *

— Ты быў учора ў клубе?

— Не. Мая жонка вырашыла, што мне не хочацца ісці.

* * *

—Учора я зноў бачыла, як ты выходзіў з піўнушкі.

— Не сядзець жа мне там безвылазна!

На беларускую мову
са старажытнай латыні
пераклаў Міхась Сліва.

КОНКУРС НА ПРЫЗ ППГ

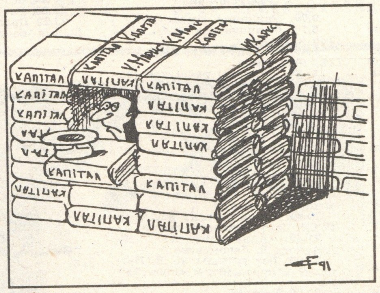

Конкурс ППГ працягваецца

Чым дагэтуль быў шырока вядомы гарпасёлак Бярозаўка Гародненскай вобласці? Бадай, адзіным: тамтэйшым шклозаводам, прадукцыя якога і за мяжой рэдкасць. Але цяпер з поўнай адказнасцю "Гарчычнік" заяўляе: Бярозаўка славутая карыкатурыстам! Прычым, "жаночага каленкору". Такім чынам, мы прадстаўляем мастачку Святлану Грынюк і выпісваем ёй пасведчанне № 1 сярод карыкатурыстак. Конкурс ППГ працягваецца, і конкурсная камісія чакае малюнкаў не толькі ад рэдкіх на нашых старонках жанчын, але і ад мужчын, юнакоў, немаўлят, пенсіянераў, бабылёў і г.д.

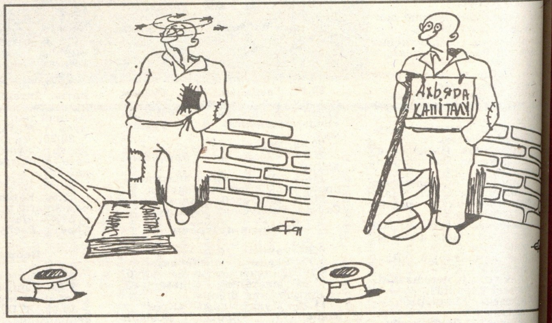

Гумарэска

МІФЧЫК № 4

У год вялікага бліскучага Моцарта, увечары, скончыўшы працаваць, галоўны архітэктар гарадка Вандэйска Мерапрыемны кіраваў дахаты, напяваючы мілагучную мелодыю са славутай сімфоніі № 40.

Над Вандэйскам стаяў іржава-металічны стогн з вухаскрыготным павіскваннем. Гэта вандэйскія дзеці гойдаліся на гушканках. За Перабудову апошніх нарабілі шмат — канверсія. Дарэчы, гарадок насіў імя прагрэсіўнага замежнага мастака Ван Дэйка.

Мерапрыемны скончыў свае спевы:

— Які жах! З дзяцінства калечаць слых! Крадуць у малых музычнае ўспрыманне свету!

Нейкая маці паспрабавала суцешыць узрушанага архітэктара:

— У нас патомная заводская сям'я, а там вядома, якія гукі. Папрывыкалі ўжо...

— Далоў дрэнныя звычкі,— усхапіўся Мерапрыемны,— усім гарадком адзначым год Моцарта. Пад гукі і ў суправаджэнні скрыпачоў-віртуозаў будзем абыходзіць гушканкі, і я асабіста буду працаваць маслёнкай.

...І прысніўся яму помнік Моцарту ў Зальцбургу: кучаравы бронзавы хлопчык гайдаецца на сярэбраных арэлях пад гукі яго ж вальса:"Жыў у бабулечкі шэранькі козлік".

Назаўтра Мерапрыемны даведаўся, што віртуозы разбегліся — няма каніфолі націраць смыкі, А машыннае масла без валюты не дастанеш...

Ільля Шахрай.

Дзяжурны рэдактар А. КАМІНСКІ.

Мастацкае афармленне нумара В. ДУБО…

ЧЫРВОНАЯ Змена

Заснавальнік: ЦК ЛКСМ Беларусі
Выдавец: газетна-выдавецкая фірма "Белая Русь"

Газета ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

АДРАС рэдакцыі: 220041. г.Мінск, Ленінскі праспект, 77.
ТЭЛЕФОНЫ: 32-13-54, 32-50-01.
Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", г. Мінск.
Індэкс 63906.

Галоўны рэдактар Уладзімір БЕЛЬСКІ.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ: Святлана БАРАННІКАВА, Валерый ВАРАНЕЦКІ, Валерый ІВАНОЎ, Алег КАМІНСКІ (першы нам. гал. рэдактара), Віктар ЛЮКОВІЧ, Мікалай ЛАРКОВІЧ, Вітаўт МАРТЫНЕНКА (адказны сакратар), Алесь МАСАРЭНКА, Станіслаў НІЧЫПАРОВІЧ, Галіна ПШОНІК, Алесь ПАЛЫНСКІ, Наталля ПЛЫТКЕВІЧ, Павел СІМАНАЎ, Алег СЛУКА, Кузьма ШАПЛЫКА.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў нясуць адказн… за падбор і дакладнасць прыведзеных фактаў, цыт… эканамічных звестак, асабістых імён, геаграфічных… зваў і іншай інфармацыі, а таксама за тое, каб у мат… рыялах не ўтрымлівалася звестак, якія не падляга… адкрытай публікацыі. Рэдакцыя можа друкаваць арт… кулы ў парадку абмеркавання, не раздзяляючы пунк… гледжання аўтара.

Рэдакцыя рукапісы не рэцэнзуе і не вяртае.

Рэдакцыя газеты "Чырвоная змена" прымае заказ… змяшчэнне аб'яў, рэкламы. Даведкі па тэлефоне 32-65-…

Зак. № 45.

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12